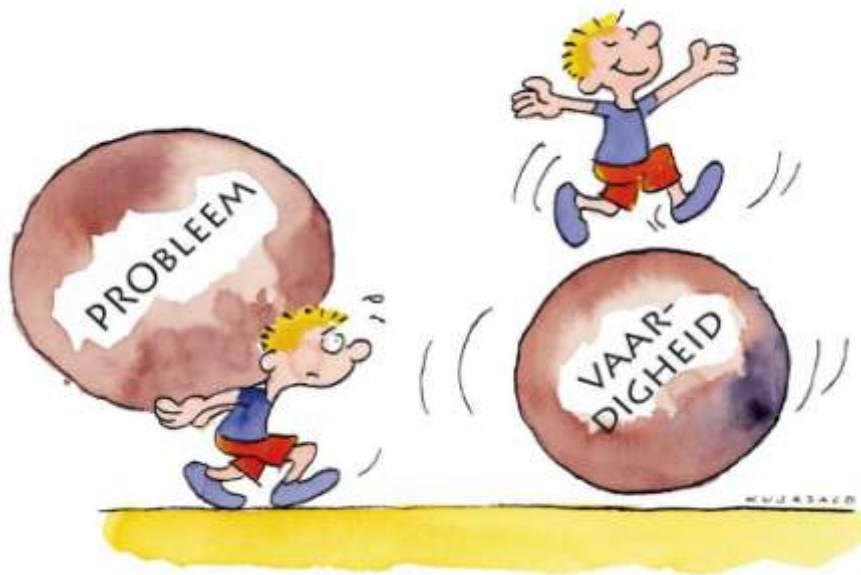

Ik kan het!

met een beetje hulp

Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen

Door: Marijke van Esch

Eindrapportage over het praktijkonderzoek in het kader van de leerroute

Master SEN Gedragsspecialist

Module GS10 Leer- en onderzoekslijn: Meesterstuk en Afstuderen

Lesplaats: Tilburg

Studentnummer: 1399901

Begeleid door: Mevr. E. Houben – Feddema

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg, Tilburg

Mei 2010

Inhoudsopgave

• Samenvatting	4
• Introductie	5
• Hoofdstuk 1: Algemeen idee	9
1.1 Huidige situatie waaruit het onderwerp is ontstaan	9
1.2 De verlegenheidsituatie	9
1.3 Onderzoeksvraag met deelvragen	11
• Hoofdstuk 2: Verkenning van de theorie en van de praktijk	12
2.1 Theoretische verkenning	12
2.2 Praktijk verkenning	15
2.3 Concretisering	16
• Hoofdstuk 3: Plan van aanpak	17
3.1 Mijn praktijkonderzoek	17
3.2 Doelen	18
3.3 De onderzoeksgroep	19
3.4 De onderzoeksmethodes	20
3.5 Ethische verantwoording	21
3.6 Schematische weergave van het onderzoek en/of tijdspad	22
• Hoofdstuk 4: Uitvoering en resultaten	23
4.1 Kijk! op Sociale Competentie	23

4.2 Schaalvragen	23
4.3 Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering	25
4.4 Interventieteller basisgespreksvaardigheden	26
4.5 Sociogram	27
4.6 De methode Kids' Skills	27
• Hoofdstuk 5: Conclusies, aanbevelingen en discussie	30
5.1 Conclusies uit het praktijkonderzoek	30
5.2 Aanbevelingen met betrekking tot mijn praktijk	36
5.3 Aanbevelingen met betrekking tot de theorie	36
5.4 Verdere discussie	37
• Hoofdstuk 6: Reflectie	38
6.1 Mijn professionele identiteitsontwikkeling	38
• Nawoord	43
• Literatuurlijst	44
• Bronvermelding	45
• Inhoudsopgave bijlagen	46

Samenvatting

De onderzoeksvraag “Helpt het gebruik van de 7 – stappendans mij als gedragsspecialist om een kind zijn eigen vaardigheid te laten formuleren?” staat centraal in mijn onderzoek. Furman (2007) beschrijft immers dat een kind meer gemotiveerd is om zijn vaardigheid te leren, wanneer hij deze zelf bedenkt. Hoe ik tot deze onderzoeksvraag ben gekomen is te lezen in de introductie en in hoofdstuk 1.

In hoofdstuk 2 van dit meesterstuk heb ik de theorie rondom oplossingsgericht werken, de methode Kids’ Skills (Furman, 2007) en de 7 - stappendans (Cauffman, 2003) beschreven. Ik ben op zoek gegaan naar methodieken die mij op weg konden helpen om antwoorden te krijgen op mijn onderzoeksvraag en deelvragen. De gekozen methodieken worden beschreven in hoofdstuk 3.

Ik ben aan de slag gegaan met drie kinderen uit mijn klas. Met hen heb ik steeds dezelfde stappen genomen. Deze stappen waren vooraf vastgelegd in een stappenplan om zo een goed gedocumenteerd document vast te leggen. Zelf wilde ik vaardiger worden in het oplossingsgericht handelen. Om mijn groeiproces vast te leggen heb ik gebruik gemaakt van het “Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen”. Tevens ontwikkelde ik een interventieteller om de door mij gebruikte basisgespreksvaardigheden in kaart te brengen. Ik heb de beginsituatie van de kinderen en van mezelf in kaart gebracht, voor de nulmeting. Vervolgens ben ik gestart met het werken met de 7 - stappendans (Cauffman, 2003) en de methode Kids’ Skills (Furman, 2007). Om het groeiproces te meten heb ik een eindmeting gedaan. Voor de eindmeting heb ik dezelfde methodieken gebruikt als voor de nulmeting. Hoe ik dit allemaal heb vormgegeven is te lezen in dit meesterstuk. De data zijn te lezen in hoofdstuk 4. De conclusies die ik verbonden heb aan de data staan beschreven in hoofdstuk 5. Tenslotte geef ik in hoofdstuk 6 in mijn reflectie antwoord op de vragen: Wat heb ik geleerd? Wat wil ik nog beter kunnen? Wat neem ik mee voor een volgende keer?

Introductie

In deze introductie stel ik mezelf voor en vertel ik in het kort waar het onderzoek plaats zal vinden, waarom ik voor dit onderzoek kies, wat ik hoop te bereiken en wat ik wil leren. Ter afsluiting formuleer ik mijn onderzoeksvraag en de bijbehorende deelvragen.

Wie ben ik?

Van jongs af aan heb ik altijd al juf willen worden. Op mijn 18^e begon ik de lerarenopleiding aan de pabo in Tilburg. Twee maanden later ben ik met de opleiding gestopt. Ik verkeerde enigszins in een identiteitscrisis; jarenlang was ik er van overtuigd dat ik leerkracht wilde worden en nu wist ik het ineens niet zeker meer. Ik heb gereisd, gewerkt, en andere opleidingen bezocht. Na twee jaar wist ik het zeker; ik wilde toch juf worden! Inmiddels had ik een vriendenkring opgebouwd in Breda. Mijn keuze om daar te gaan studeren, was een logisch vervolg. Na een maand op de voltijdopleiding stak er weer een onbestemd gevoel de kop op. Ik was ouder dan mijn klasgenoten en ik voelde mij niet op mijn gemak. Weer stoppen was voor mij geen optie. In overleg met de decaan besloot ik om de deeltijdopleiding te gaan volgen. Vier jaar lang heb ik werk, studie en stage gecombineerd. Dat was erg zwaar, maar zeker de moeite waard!

Waar voer ik het onderzoek uit?

Als groepsleerkracht ben ik werkzaam in groep 6 van een basisschool. Het is een vrij grote katholieke dorpsschool met ongeveer 300 leerlingen verdeeld over 12 groepen. Het onderzoek zal plaatsvinden in de middenbouw.

Waarom kies ik voor dit onderzoek?

Mijn ervaring is dat kinderen met zowel internaliserend als externaliserend gedrag, vaak weinig of geen aansluiting hebben bij de kinderen uit hun klas. Ze vinden het soms lastig om contacten te leggen met anderen. Wanneer er eenmaal contact gelegd is, vinden ze het lastig om het contact te onderhouden. Ik ben geïnspireerd door het meesterstuk *“De oplossing in eigen hand, over oplossingsgericht werken”* (Mourik, C. uit Van Balkom, J. (red.), 2009 p. 70 - 79)¹. Ik wil onderzoeken of ik de methode Kids' Skills (Furman, 2007) kan inzetten om de kinderen van mijn onderzoeksgroep vaardiger te maken in de omgang met klasgenootjes. Ik wil onderzoeken of de kinderen zelf in staat zijn om aan te geven waar ze tegen aan lopen in hun omgang met anderen. Zonder dat ik aangeef wat ik denk dat ze moeten leren. Ouders en leerkrachten geven vaak aan dat ze zich zorgen maken om het kind en niet altijd weten hoe ze daar mee om moeten gaan. Ik wil weten of de kinderen dezelfde problemen ervaren of dat zij zelf geen problemen ervaren. De een zal wat weerbaarder willen worden en de ander zal misschien willen leren om eerst te denken en dan te doen.

In het kader van passend onderwijs wil ik leren hoe ik als gedragsspecialist samen met kinderen met gedragsproblemen, klasgenootjes en leerkrachten, een schoolklimaat kan scheppen waarin iedereen zich veilig voelt. Zodat ze uitgedaagd worden tot ontwikkelen en waarin ze onderwijs en zorg op maat krijgen. Geen enkel kind is namelijk hetzelfde.

Wat hoop ik te bereiken?

In de toekomst wil ik graag als Intern Begeleider werkzaam zijn op een basisschool. Wanneer ik Intern Begeleider zal zijn, wil ik uitgaan van de mogelijkheden van mijn collega's en van de mogelijkheden van de kinderen. Door middel van mijn praktijkonderzoek wil ik onderzoeken welke gespreksvaardigheden ik al beheers en welke ik nog moet ontwikkelen om in de toekomst mijn werk als gedragsspecialist en/of Intern Begeleider zo optimaal mogelijk uit te voeren.

¹ Mourik, C., uit Van Balkom, J. *Tien keer beter! 2 Leraren verbeteren onderwijspraktijk door onderzoek* (2009).

In dit praktijkonderzoek hoop ik twee dingen te bereiken. Ten eerste wil ik zelf vaardiger worden in het voeren van oplossingsgerichte gesprekken en ten tweede hoop ik een gedragsverandering te bewerkstelligen bij de kinderen die ik begeleid met behulp van de methode Kids' Skills (Furman, 2007).

Door me te concentreren op de oplossingsgerichte gesprekstechnieken, wil ik de oplossingsgerichte houding eigen maken. Door veel te oefenen, krijg ik meer vertrouwen in mezelf en wanneer ik vertrouwen heb in mezelf kan ik dit ook uitdragen in een gesprek. Dan wordt het een soort attitude, iets dat bij mij hoort. Door het oefenen van de gesprekstechnieken hoop ik te bereiken dat ik mijn capaciteiten als gedragsspecialist vergroot.

Daarnaast hoop ik te bereiken dat de kinderen die ik ga begeleiden ook meer vertrouwen krijgen in hun eigen kunnen, zodat een positieve verandering in hun gedrag wordt bewerkstelligd.

Wat wil ik leren?

Persoonlijk wil ik leren om kleine stapjes te nemen en mijn eigen grenzen aan te geven. Tijdens de oriënterende fase op mijn praktijkonderzoek kwam ik erachter dat een klas te groot zou zijn als onderzoeksgroep. Omdat ik wil leren om kleine stapjes te nemen, heb ik besloten om met een drietal kinderen, individueel aan de slag te gaan.

Ik wil leren hoe ik de oplossingsgerichte gesprekken kan voeren op het niveau van het kind. Daarnaast wil ik inzoomen op de gespreksinterventies die ik al toepas en welke interventies ik nog aan/ af moet leren om de gesprekken zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Hierbij denk ik aan het stellen van de juiste vraag op het juiste moment. In hoofdstuk 2 kom ik hier nog uitgebreid op terug.

Onderzoeksvraag:

“Helpt het gebruik van de 7- stappendans mij als gedragsspecialist om het kind zelf zijn eigen vaardigheid te laten formuleren?”

In het volgende hoofdstuk beschrijf ik hoe de onderzoeksvraag tot stand gekomen is en formuleer ik een aantal deelvragen.

Algemene noot: Door de gehele scriptie kan daar waar “hij” staat ook “zij” worden gelezen.

De namen van leerlingen en leerkrachten die deelgenomen hebben aan het onderzoek zijn verzonden of afgekort om zo de privacy van de leerlingen en leerkrachten te waarborgen.

Hoofdstuk 1: Algemeen idee

Een korte weergave van het ontstaan van mijn onderwerp wordt beschreven in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk. Vanuit mijn praktijksituatie beschrijf ik in paragraaf twee hoe ik de methode Kids' Skills (Furman, 2007) in de praktijk wil gaan inzetten. In de derde paragraaf formuleer ik mijn onderzoeksvraag en deelvragen.

1.1 Huidige situatie waaruit het onderwerp is ontstaan

Tijdens mijn zoektocht naar een onderwerp voor mijn meesterstuk wist ik al vrij snel dat ik 'iets' met de methode Kids' Skills (Furman, 2007) wilde gaan doen. Daarnaast wilde ik mijn vaardigheden op het gebied van oplossingsgerichte gespreksvoering verder ontwikkelen. Door me te verdiepen in de theorie van oplossingsgericht werken en deze toe te passen in mijn dagelijks werk, wil ik een oplossingsgerichte houding ontwikkelen.

1.2 De verlegenheidsituatie

De eerste jaren als leerkracht ben ik vooral bezig geweest om didactisch alles goed te organiseren. Er zitten zoveel verschillende kinderen in de klas. Zij leren op hun eigen manier en hebben behoefte aan een informatieaanbod en verwerkingsvorm die bij hen past. Bovenal heb ik het altijd belangrijk gevonden dat een kind zich veilig voelt in de klas. Het kind moet de mogelijkheid krijgen om zichzelf te ontwikkelen in zijn tempo en op een manier die het best bij hem past. Ik had altijd wel een speciale band met kinderen die het soms wat moeilijker hadden dan andere kinderen in de klas.

Naarmate de tijd verstreek kreeg ik steeds meer een onbevredigd gevoel. Het leek wel alsof in de klas steeds meer kinderen zaten met gedragsproblemen. Ik wilde handvatten om in de praktijk om te kunnen gaan met kinderen met gedragsproblemen. Met als gevolg dat ik de opleiding tot gedragsspecialist ben gaan volgen. Met het schrijven van dit meesterstuk gebruik ik de methode Kids' Skills (Furman, 2007) als handvat om een aantal kinderen op weg te helpen. Zij gaan

zichzelf een vaardigheid aanleren die ze zelf mogen benoemen. Voorafgaand aan het werken met de methode Kids' Skills, zal ik een oplossingsgericht gesprek voeren volgens het protocol van de 7 – stappendans (Cauffman, 2003). Op deze manier denk ik dat de kinderen beter in staat zijn om zelf de te leren vaardigheid te benoemen. (Hier kom ik in hoofdstuk 2 nog op terug.) Tevens zal ik hierdoor steeds meer vertrouwd raken met de oplossingsgerichte gesprekstechnieken.

Passend onderwijs

Op de site van de rijksoverheid vond ik de volgende omschrijving van Passend Onderwijs:

“Passend onderwijs betekent dat elk kind onderwijs krijgt dat het beste bij zijn of haar talenten en beperkingen past. Ook de kinderen met een stoornis, ernstige ziekte of handicap. Zij kunnen extra hulp krijgen op een reguliere school of op een school voor speciaal onderwijs. Om te garanderen dat alle leerlingen onderwijs krijgen dat bij hen past, wordt per 1 augustus 2012 de zorgplicht ingevoerd. Scholen en schoolbesturen worden dan verplicht te zorgen voor een passende onderwijsplek en passend onderwijs voor elke leerling.”

Bron: Rijksoverheid²

Wanneer in de toekomst passend onderwijs een feit zal zijn, zullen er nog meer kinderen met een beperking binnen onze school onderwijs krijgen. Onder andere met behulp van oplossingsgericht werken kan ik als gedragsspecialist kinderen, leerkrachten en ouders begeleiden. Samen zullen we kijken naar;

- wat een ieder nodig heeft,
- wat er al goed gaat,
- waar we meer van kunnen doen,
- als iets werkt kunnen we het dan ook aan een ander leren?

(SolutionCube van Cauffman, 2003)

² <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs> gevonden op 24 mei 2010.

1.3 Onderzoeksvraag met deelvragen

Gaandeweg heb ik mijn onderzoeksvraag steeds moeten bijstellen. Ik had veel moeite om mijn onderzoek af te bakenen. Met behulp van mijn critical friends uit de intervisiegroep ben ik tot de volgende onderzoeksvraag gekomen:

- *“Helpt het gebruik van de 7- stappendans mij als gedragsspecialist om het kind zelf zijn eigen vaardigheid te laten formuleren?”*

Deelvragen:

- Is de methode Kids' Skills (Furman, 2007) uitgebreid genoeg om het kind zijn eigen vaardigheid te laten formuleren?
- Welke gespreksinterventies beheers ik al en welke moet ik nog leren?
- Kan ik een oplossingsgericht gesprek voeren volgens het protocol van de 7 - stappendans?
- Hoe meet ik het nulpunt van mezelf en van de kinderen?
- Brengt de methode Kids' Skills (Furman, 2007) een positieve gedragsverandering bij het kind teweeg? Zo ja, hoe meet en weet ik dat?

Hoofdstuk 2: Verkenning van de theorie en van de praktijk

In de eerste paragraaf zal ik de theorie rondom oplossingsgerichte werken verkennen, met name gericht op het ontstaan van oplossingsgericht werken, de basisgespreksvaardigheden, de zeven fasen(de zeven stappendans) van een oplossingsgericht gesprek en een omschrijving van de methode Kids' Skills (Furman, 2007). Vervolgens maak ik in de tweede paragraaf een koppeling naar de praktijk. Om tenslotte in paragraaf drie tot een eerste opzet van mijn praktijkonderzoek te komen.

2.1 Theoretische verkenning

Over het ontstaan van oplossingsgericht werken schrijft Visser (2008) dat psychotherapeuten halverwege de vorige eeuw ontevreden waren over de traditionele opvattingen over de psychotherapie. Visser (2008, p. 185) citeert Seligman (1991) "Men ging er van uit dat oorzaken diep in de psyche van de patiënt verborgen lagen en te maken hadden met onverwerkte problemen in de vroege jeugd. Therapie duurde vaak lang en was niet doelgericht."

The Brief Family Therapy Center

"De Shazer en Berg begonnen in 1978 hun eigen praktijk, het Brief Family Therapy Center (BFTC)" (Visser, 2008, p.191). Sindsdien is de oplossingsgerichte aanpak steeds meer ontwikkeld. De oplossingsgerichte benadering wordt nu toegepast onder andere in therapie, scholen en organisaties. De aanpak kan zowel in één op één gesprekken als in teamgesprekken worden toegepast. "Ook wordt oplossingsgericht werken in toenemende mate toegepast door leidinggevenden. Kortom, oplossingsgericht werken is springlevend" (Visser, 2008, p. 201).

Tijdens mijn literatuuronderzoek kwam ik steeds de term "niet-wetenhouding" tegen. Deze houding wil ik mezelf eigen maken om toe te passen tijdens het voeren van een oplossingsgesprek. Cantwell en Holmes (1994), geciteerd in de Jong en Berg (2004, p. 59), beschrijven de "niet-wetenhouding" als volgt: "Leiden op de manier waarbij je *van één stap achter leidt*, Met andere woorden, je moet een houding van

niet-weten aannemen en gespreksvaardigheden ontwikkelen die de cliënten toestaan informatie over henzelf en hun situatie te geven”

Oplossingsgericht werken vraagt dus om een bepaalde attitude; de “niet-weten houding”, deze attitude wil ik mezelf eigen maken. Ik wil leren hoe ik mijn ervaringen opzij kan zetten en zo geen invulling kan geven aan hetgeen het kind mij vertelt. Hierdoor kan het zijn eigen ervaringen vertellen. Door de niet-weten houding aan te nemen, kan ik afgaan op de visie en uitleg van het kind en indien nodig inzoomen op uitspraken van het kind, zodat ik de context kan verhelderen. Om dit te kunnen leren moet ik weten wat de basisvaardigheden voor oplossingsgerichte gespreksvoering zijn. Jong en Berg (2004, H 3: p. 39-59) benoemen ze als volgt:

- Luisteren
- Non-verbaal gedrag van de hulpverlener
- Sleutelwoorden van de cliënt echoën
- Open vragen
- Samenvatten
- Parafraseren
- Gebruik van stilte
- Opmerken van het non-verbale gedrag van de leerling
- Zelfonthulling
- Proces van opmerken
- Complimenteren
- Bevestigen van de percepties van de cliënt
- Empathie
- Focus terugbrengen naar de cliënt
- Bevorderen van oplossingsgericht praten

De uitwerking van de basisgespreksvaardigheden die de Jong en Berg (2004, H 3: p. 39-59) beschrijven, kunt u terugvinden in bijlage 1.

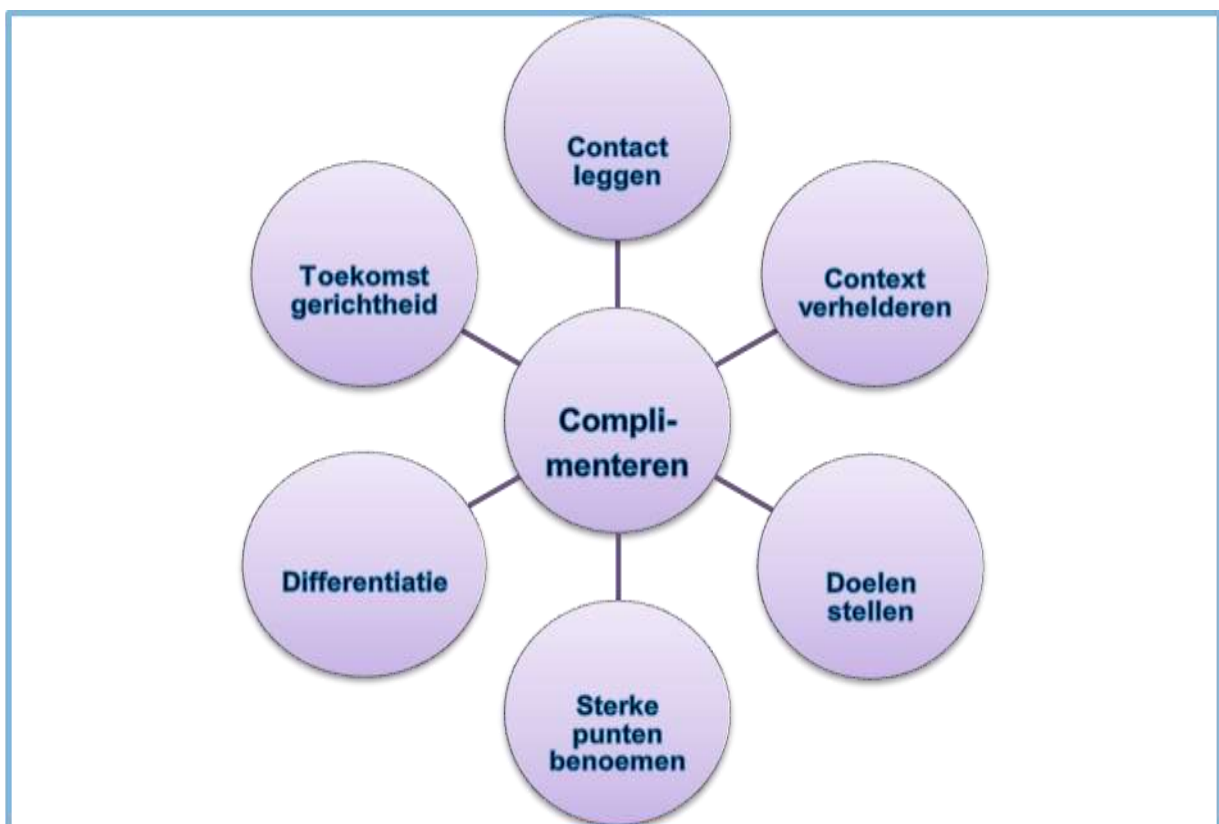
Tijdens mijn literatuuronderzoek heb ik me afgevraagd hoe ik de kinderen zelf hun vaardigheid kan laten kiezen. Ik wil niet te sturend bezig zijn. Furman (2007, p. 22) zegt: “Kinderen moeten gezien worden als rechtmatige partners van wie verwacht wordt dat ze actief deelnemen aan alle beslissingen die hun aangaan”. Terwijl ik mijn

eerste gesprek aan het voorbereiden ben, loop ik er tegenaan dat het werkboekje van de methode Kids' Skills mijns inziens te weinig handvatten biedt om het kind zelf zijn eigen vaardigheid te laten formuleren.

Zoals ik al eerder beschrijf wil ik "de niet-wetenhouding" aannemen en niet te sturend bezig zijn. Ik wil niet sturen bij het formuleren van de vaardigheid. Wanneer ik de vaardigheid zal bedenken, zal het kind mogelijk minder gemotiveerd zijn om de vaardigheid te leren. Hij zal niet de rechtmatige partner zijn die actief deelneemt aan de beslissing die hem aangaat.

Tijdens de opleiding kwam de 7 - stappendans (Cauffman, 2003) veelvuldig aan bod. Mijns inziens biedt de 7 - stappendans mij als gedragsspecialist de mogelijkheid om het kind tijdens een oplossingsgericht gesprek zelf zijn vaardigheid te laten formuleren.

Een oplossingsgericht gesprek bestaat uit verschillende fasen. Cauffman (2003) beschreef ze in de 7 - stappendans (voor uitleg van de 7 - stappendans zie bijlage 2).

Overzicht 7- stappendans (Cauffman, 2003)

2.2 Praktijk verkenning

De methode Kids' Skills (Furman, 2007).

“Kids' Skills is gebaseerd op het idee dat kinderen eigenlijk geen problemen hebben, alleen vaardigheden die zij nog niet hebben aangeleerd” (Furman, 2007 p. 16). In mijn praktijkonderzoek werk ik met 3 kinderen die volgens de 15 stappen (zie bijlage 3) van Kids' Skills een vaardigheid gaan leren. Zij kiezen zelf de vaardigheid die ze willen leren, zodat ze meer gemotiveerd zijn om deze te leren, dan wanneer ik als leerkracht de te leren vaardigheid op zou leggen.

Bovenstaande illustratie laat zien waar Kids' Skills (Furman, 2007) om draait. Een probleem kan zwaar voor je zijn, je draagt het altijd met je mee en er is soms geen beweging in te krijgen. Wanneer je het probleem niet als een probleem bekijkt maar als een vaardigheid die je nog moet leren, kun je bekijken wat nodig is om de vaardigheid te gaan leren. Vanuit een ander perspectief kijk je om je heen en gebruik je wat je nodig hebt om de vaardigheid eigen te maken. Je hebt het zelf in de hand, je kunt de vaardigheid leren in je eigen tempo en je kunt gebruik maken van eerdere ervaringen en de mensen om je heen. Het leren van een vaardigheid is steeds in beweging, je zet kleine stapjes en je komt steeds dichterbij je doel. Wanneer je merkt dat je iets steeds beter kunt, geeft dit ook weer energie voor de eventuele laatste stapjes. Dit geldt voor zowel volwassenen als voor kinderen. Daarom is Kids' Skills (Furman, 2007) toepasbaar in allerlei denkbare situaties.

Voordat ik begon aan deze opleiding keek ik naar kinderen en zag ik bij sommige problemen en beperkingen. Ook zag ik bij een aantal van hen mogelijkheden en kansen, maar daar deed ik nauwelijks iets mee. Zoals ik al eerder beschreef ben ik op zoek gegaan naar handvatten om kinderen in de praktijk beter te kunnen begeleiden. Door het volgen van deze opleiding en het werken met Kids' Skills (Furman, 2007) zie ik nog meer mogelijkheden, kansen en oplossingen bij kinderen. Nu kan ik samen met de kinderen daadwerkelijk iets doen.

In de oriënterende fase van mijn praktijkonderzoek heb ik verschillende meesterstukken van oud-studenten gelezen via de HBO-kennisbank³. Hierin ben ik niets tegengekomen over het koppelen van de 7 - stappendans (Cauffman, 2003) aan de methode Kids' Skills (Furman, 2007). Wel heb ik gelezen in meesterstukken van anderen (HBO- kennisbank, 2009) over de successen die behaald zijn met de methode Kids' Skills. Het is dus mogelijk om positieve gedragsverandering bij een kind teweeg te brengen.

2.3 Concretisering

In mijn praktijkonderzoek ga ik drie kinderen begeleiden gedurende zes weken. Ter introductie op het werken met Kids' Skills (Furman, 2007) zal ik met hen persoonlijk een oplossingsgericht gesprek (zie bijlage 4) voeren volgens het protocol van de 7 – stappendans (Cauffman, 2003). Zoals ik al eerder beschreef ben ik van mening dat we met behulp van de 7 - stappendans helder krijgen waar de leerling moeite mee heeft. Het kind formuleert zo zelf de te leren vaardigheid welke als uitgangspunt dient voor het Kids' Skills project.

Om de resultaten te kunnen meten bij de kinderen gebruik ik onder andere het leerlingvolgsysteem van onze school “Kijk! op sociale competentie” (Van den Bosch, Groenewold & Stigter, 2005) voor de zogenaamde nulmeting en eindmeting van de leerling. Zowel leerlingen als leerkrachten hebben in november 2009 een eigen vragenlijst ingevuld (zie bijlage 5). Na afronding van het Kids' Skills project vullen de leerlingen en leerkrachten in april 2010 weer deze vragenlijst in. De resultaten zal ik met elkaar vergelijken om een ontwikkeling in kaart te brengen. Daarnaast schalen de kinderen zich tijdens het eerste oplossingsgerichte gesprek in middels de schaalvraag (zie stap zes van de zeven stappendans). Om mijn eigen ontwikkeling op het gebied van de basisgespreksvaardigheden in kaart te brengen maak ik gebruik van een zelf ontwikkelde interventieteller (zie bijlage 6). Het “Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen” uit GS09 (zie bijlage 7) zal ik gebruiken om te bekijken of ik het protocol van de 7 - stappendans (Cauffman, 2003) onder de knie heb.

³ www.hbo-kennisbank.nl gevonden op 4 maart 2010.

Hoofdstuk 3: Plan van aanpak

In dit hoofdstuk zal ik beschrijven hoe het praktijkonderzoek opgebouwd is en welke instrumenten en werkvormen ik daarvoor heb gebruikt. In de eerste paragraaf zal ik uiteenzetten hoe het actieonderzoek is opgebouwd. Vervolgens worden in de tweede paragraaf de vooraf geformuleerde doelen beschreven. In paragraaf drie geef ik een korte beschrijving van de leerlingen die deelnemen aan het onderzoek. De gebruikte onderzoeksmethodes worden kort beschreven in de vierde paragraaf. In de vijfde paragraaf leg ik een link naar de ethische verantwoording die ten grondslag ligt aan dit meesterstuk en tenslotte wordt het tijdspad van het onderzoek weergegeven in de zesde paragraaf.

3.1 Mijn praktijkonderzoek

Ter voorbereiding op het praktijkonderzoek heb ik eerst de onderzoeksvraag “Helpt het gebruik van de 7- stappendans mij als gedragsspecialist om het kind zelf zijn eigen vaardigheid te laten formuleren?” geformuleerd met bijbehorende deelvragen. Vervolgens ben ik in de literatuur op zoek gegaan naar informatie die relevant was voor mijn praktijkonderzoek. Tevens heb ik verschillende methodieken bekeken en daaruit een keuze gemaakt. Deze methodieken worden beschreven in de vierde paragraaf van dit hoofdstuk en worden uitgewerkt in hoofdstuk 4.

Actieonderzoek

Ik heb gekozen voor een actieonderzoek. “Actieonderzoek is bij uitstek geschikt voor professionals die in de praktijk werken en aspecten van hun eigen werk willen verbeteren” (Harinck, 2006 p. 50). Het onderzoek richt zich op het handelen van mijzelf als professional. Ik zet een actieonderzoek op, zodat ik straks weet of het inzetten van de 7 - stappendans (Cauffman, 2003) mij helpt in de praktijk. Daarnaast onderzoek ik of ik vaardiger geworden ben in het voeren van een oplossingsgericht gesprek volgens het protocol van de 7 - stappendans (Cauffman, 2003).

Casestudie

Binnen het actieonderzoek ga ik met drie kinderen individueel aan de slag. Dit houdt in dat binnen het actieonderzoek een casestudie plaatsvindt. Harinck (2006) beschrijft een casestudie als volgt:

Bij een casestudie heeft de professional als doel een door hem uitgevoerde (en goed gedocumenteerde) behandeling op papier te zetten en voor een breder publiek toegankelijk te maken. Voorwaarde is dan wel dat het geval iets interessants te bieden heeft. Bijvoorbeeld een onbekende handelswijze, een nieuwe manier van toepassen of een bekende behandeling met een onverwachte uitkomst (Harinck, 2006, p. 51)

Met behulp van de methode Kids' Skills (Furman, 2007) zullen zij elk een eigen vaardigheid leren gedurende deze zes weken. Elk kind doorloopt het traject individueel. De data die voortkomen uit de casestudie zullen worden verwerkt in hoofdstuk 4. Tevens zullen aan de data conclusies verbonden worden. De conclusies zullen beschreven worden in hoofdstuk 5.

Wanneer blijkt dat met behulp van de 7- stappendans het kind een duidelijke hulpvraag kan formuleren, kan ik in de toekomst de 7-stappendans inzetten als de eerste stap van de methode Kids' Skills (Furman, 2007).

3.2 Doelen

In het kader van mijn oriëntatie op Passend Onderwijs (zie hoofdstuk 1) is mijn doel “het sociaal vaardiger maken van drie leerlingen uit de middenbouw”. Wanneer het mij lukt om als gedragsspecialist deze drie kinderen te begeleiden, kan ik in de toekomst ook andere kinderen met gedragsproblemen of andere beperkingen begeleiden. In een oplossingsgericht gesprek heb ik verschillende vragen aan de kinderen gesteld (zie bijlage 4). Vervolgens hebben de kinderen zelf hun doelen vastgesteld. De doelen hebben we geformuleerd als te leren vaardigheden. Zie onderstaand schema.

- Voor Frederique betekent dat; “gewoon naar school gaan”. Zij geeft aan dat ze last heeft van heimwee en daarom niet naar school wil en ook niet graag gaat logeren. Als leerkrachten zien wij een meisje dat goed weet wat ze wil. Ze wil het liefst thuis blijven en niet naar school gaan. Ze komt later de klas binnen, omdat ze nog afscheid moet nemen van moeder.
- Voor Cleo betekent dat; “samenwerken”. Zij geeft aan dat ze vaak ruzie heeft met anderen. Ze wil leren samenwerken met anderen. Voor haar betekent samenwerken, overleggen met de ander, elkaar aankijken en minder letten op andere kinderen in de klas tijdens het werken.
- Voor Nico betekent dat; “aardig zijn tegen iedereen”. Hij geeft aan dat hij tijdens het buitenspelen op school en thuis vaak ruzie heeft met leeftijdsgenootjes. Hij krijgt dan de schuld, terwijl hij niets gedaan heeft. Op school zien wij een jongen die niet goed weet hoe hij met anderen contact moet maken. Nico is enthousiast en uitbundig, trekt vaak zijn eigen plan en wil graag dat anderen dat plan mee uitvoeren.

Persoonlijk wil ik aan het eind van mijn praktijkonderzoek vaardig zijn in het voeren van een oplossingsgericht gesprek volgens het protocol van de 7- stappendans. Tevens wil ik de methode Kids’ Skills (Furman, 2007) toe kunnen passen als gedragsspecialist buiten de groep wanneer ik individueel met kinderen werk.

3.3 De onderzoeksgroep

In overleg met de Intern Begeleider, de collega’s uit de middenbouw en met toestemming van de ouders zijn we tot drie leerlingen gekomen die samen de onderzoeksgroep vormen.

- Frederique is een meisje en ten tijde van het onderzoek 9 jaar en 5 maanden, de jongste in een gezin van drie kinderen.
- Cleo is een meisje en ten tijde van het onderzoek 10 jaar en 8 maanden, enigst kind. Cleo heeft een jaar extra gekleuterd. Zij heeft de diagnose ADHD.
- Nico is een jongen van en ten tijde van het onderzoek 9 jaar en 4 maanden, enigst kind. Vader is Nederlands en moeder is Russisch.

3.4 De onderzoeksmethodes

- **Kijk! op Sociale Competentie**

Om een helder beeld te krijgen van de beginsituatie van de kinderen maak ik een nulmeting en eindmeting met behulp van ons leerlingvolgsysteem “Kijk! op Sociale Competentie” (Van den Bosch et al., 2005). De vragenlijsten vanuit dit leerlingvolgsysteem vullen zowel de kinderen als de leerkrachten van de kinderen in, in november 2009 en april 2010 (zie bijlage 5). Kijk! op Sociale Competentie (Van den Bosch et al., 2005) is een leerlingvolgsysteem voor de sociaal- emotionele ontwikkeling voor groep 3 t/m 8. Er worden geen leerlijnen gehanteerd, maar ontwikkelingsschetsen per leeftijdscategorie (6 tot 8, 8 tot 10 en 10 tot 12). Voor elk van deze leeftijdsgroepen zijn signaleringslijsten opgesteld die door de leerkracht worden ingevuld. Vanaf groep 5 vullen de leerlingen zelf ook een lijst in. Deze lijsten gebruik ik om de nulmeting van de leerlingen in kaart te brengen. De signaleringslijst bestaat uit 3 domeinen: Intrapersoonlijke Ontwikkeling, Interpersoonlijke Ontwikkeling en Maatschappelijke Betrokkenheid.

- **Schaalvragen**

Tevens laat ik de leerlingen zichzelf inschalen aan de hand van het stellen van schaalvragen volgens stap zes van de 7- stappendans van Cauffman (2003) tijdens het oplossingsgerichte gesprek (zie bijlage 4). Voor de eindmeting voer ik dezelfde stappen nogmaals uit in april 2010.

- **Analyseschema basisgespreksvaardigheden**

Om vast te stellen of ik vaardig(er) ben geworden in het voeren van een oplossingsgericht gesprek maak ik video-opnames van alle gesprekken die ik met de leerlingen voer. Later observeer ik deze gesprekken met behulp van de video-opnames. Om de ontwikkeling van het toepassen van de 7- stappendans (zie hoofdstuk 2 en bijlage 2) in kaart te brengen, maak ik gebruik van het “Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen” (zie bijlage 7).

- **Interventieteller**

Ook gebruik ik de video-opnames om mezelf te observeren en gebruik ik een zelfontwikkelde interventieteller (zie bijlage 6) om te kijken of ik de basisgespreksvaardigheden (zie hoofdstuk 2 en bijlage 1) beheers.

Door deze gegevens met elkaar te vergelijken kan ik vaststellen of ik mijn onderzoeksvraag “Helpt het gebruik van de 7- stappendans mij als gedragsspecialist om het kind zelf zijn eigen vaardigheid te laten formuleren?” kan beantwoorden.

- **Sociogram**

In november 2009 neem ik als nulmeting een sociogram af in de klas. Hierdoor kan ik de onderlinge relaties in de klas zichtbaar maken (www.sociogram.nl, 2010). In april 2010 neem ik als eindmeting nogmaals het sociogram af. Op basis van de weergegeven patronen kan ik zien of het werken met Kids' Skills (Furman, 2007) invloed heeft gehad. Vragen die gesteld worden zijn:

- Met wie speel je graag?
- Met wie speel je niet graag?
- Met wie werk je graag?
- Met wie werk je niet graag?

- **De methode Kids' Skills (Furman, 2007)**

Ik heb gekozen voor de methode Kids' Skills. In meesterstukken van anderen (HBO Kennisnet, 2009) heb ik gelezen dat deze methode een positieve gedragsverandering teweeg kan brengen. Het doel van mijn onderzoek is om te kijken of ik Kids' Skills ook kan gebruiken om een positieve gedragsverandering teweeg kan brengen.

3.5 Ethische verantwoording

Boerman (2009, p. 2) ontleende de gekozen set van principes aan de notitie *Wetenschappelijk onderzoek: Dilemma's en verleidingen* (Heilbron, 2005).

“De set principes in het kader van ethische reflectie op praktijkonderzoek M SEN omvat:

- I. Vertrouwen, bedrog en zelfbedrog
- II. Zorgvuldigheid en nalatigheid
- III. Volledigheid en selectiviteit

- IV. Concurrentie en collegialiteit
- V. Publiceren, auteurschap en geheimhouding
- VI. Onderzoek en opdracht”

Boerman (2009, p. 2)

Ik zal zoveel mogelijk proberen om de privacy van collega's, kinderen en ouders te waarborgen. De data die voortkomen uit observaties, gesprekken en leerlingvolgsysteem, tracht ik zo compleet en objectief mogelijk te verwerken in mijn verslag. Voorafgaand aan het praktijkonderzoek heb ik ouders, collega's en directie om toestemming gevraagd. Ook de betreffende kinderen heb ik gevraagd of ze bezwaar hadden tegen het maken van video-opname van de gesprekken. Om de gegevens niet te kunnen herleiden, heb ik ervoor gekozen om fictieve namen te gebruiken bij de verwerking van gegevens. Het verwerken van de data zal ik zo objectief mogelijk doen. Tevens zal ik ervoor zorgen dat alle data één jaar bewaard worden, zodat de examencommissie indien wenselijk deze nog kan inzien.

3.6 Schematische weergave van het onderzoek en/ of tijdspad

Om het proces van mijn praktijkonderzoek te bewaken heb ik een globale planning gemaakt (zie bijlage 8). In deze planning heb ik de volgende aspecten opgenomen:

- Wie: de personen die het moeten uitvoeren;
- Wat: hetgeen de personen moeten doen;
- Hoe: welke methodieken worden er gebruikt;
- Wanneer: de tijd waarin het wordt uitgevoerd.

Ik heb nu voldoende methodieken om mijn data te verzamelen, de gegevens verwerk ik in hoofdstuk 4.

Hoofdstuk 4: Uitvoering en resultaten

In dit hoofdstuk beschrijf ik de verschillende onderzoeksmethodes die ik gebruik heb om mijn data te verzamelen. In paragraaf 1 beschrijf ik hoe ik de nulmeting en de eindmeting van de leerlingen in kaart heb gebracht met behulp van het leerlingvolgsysteem “Kijk! op Sociale Competentie”. In de tweede paragraaf geef ik weer hoe ik het stellen van schaalvragen als nulpuntmeting zal inzetten. Vervolgens leg ik in paragraaf drie en vier uit waarom ik heb gekozen voor het “analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen” en hoe ik zelf een interventieteller heb ontwikkeld. In de vijfde paragraaf leg ik een link naar het sociogram en tenslotte ga ik in paragraaf zes in op het proces dat ik doorlopen heb met de kinderen tijdens het werken met de methode Kids’ Skills (Furman, 2007).

4.1 Kijk! op Sociale Competentie

In november 2009 hebben de leerlingen voor de nulmeting de leerlinglijsten van periode 1 ingevuld van Kijk! op Sociale competentie (Van den Bosch et al., 2005). De leerkrachten hebben voor de nulmeting de signaleringslijsten van periode 1 van Kijk! op Sociale Competentie ingevuld. In april hebben de leerlingen en leerkrachten de lijsten ingevuld van periode 2. De resultaten van periode 2 dienen voor de eindmeting. De ontwikkeling van de kinderen breng ik in kaart door periode 1 met periode 2 te vergelijken. De data van de leerlinglijsten en signaleringslijsten zijn te vinden in bijlage 9.

4.2 Schaalvragen

Het stellen van de schaalvraag (stap zes van de 7 – stappendans Cauffman, 2003) biedt het kind de mogelijkheid om voor zichzelf helder te krijgen waar hij staat op de schaal van 0 tot 10. Door middel van het stellen van de schaalvragen, brengen we samen in kaart wat het kind al gedaan heeft om op dat punt te komen. Vervolgens gaan we vaststellen hoe een stapje verder op de schaal eruit zou zien. We zoomen dan in op wat er anders zal zijn, dan de stap waar het kind vandaan komt. Hoe weet

je dat je een stapje vooruit bent gegaan? Hoe zie jij dat? Hoe zien anderen dat? De schaalvraag kan worden gesteld als vervolgvraag op de wondervraag die eerder in het oplossingsgerichte gesprek gesteld is.

- De schaal voor Frederique is:

0 = Ik heb buikpijn en ben verdrietig als ik naar school toe ga.

10 = Ik heb geen buikpijn en ben niet verdrietig als ik naar school toe ga.

- De schaal voor Cleo is:

0 = Veel ruzie, ben boos en verdrietig. Ik vind het moeilijk om samen te werken.

10 = Soms nog ruzie, ben blij en vrolijk. Ik kan beter samenwerken.

- De schaal voor Nico is:

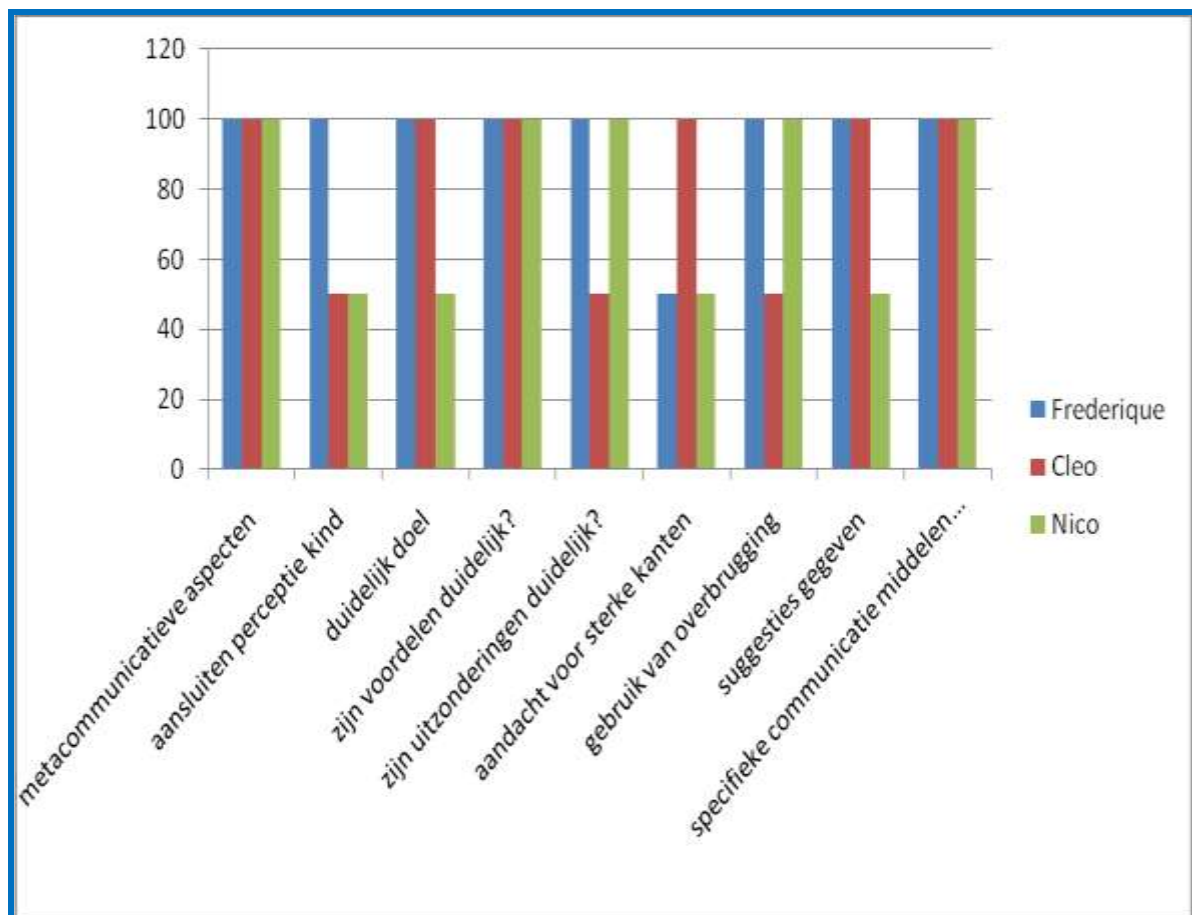
0 = Ik ben vaak niet aardig tegen anderen.

10 = Ik ben heel vaak aardig tegen anderen.

De uitwerking van de schaalvragen van de kinderen zijn terug te vinden in bijlage 10.1, 10.2, en 10.3.

4.3 Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering

Om mijn eigen ontwikkeling wat betreft het voeren van oplossingsgerichte gesprekken in kaart te brengen, maak ik gebruik van het “Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen” (zie bijlage 7). Ik heb voor dit schema gekozen, omdat ik zo duidelijk kan toetsen of ik het protocol van de 7-stappendans beheers en toepas in een oplossingsgericht gesprek. Per gesprek bekijk ik de toegepaste technieken. In onderstaande grafiek zie je de toegepaste technieken per kind weergegeven. In bijlage 11.1, 11.2 en 11.3 staat elk gesprek uitgewerkt. In hoofdstuk 5 verbind ik hier conclusies aan en stel ik eventuele verbeterpunten vast.

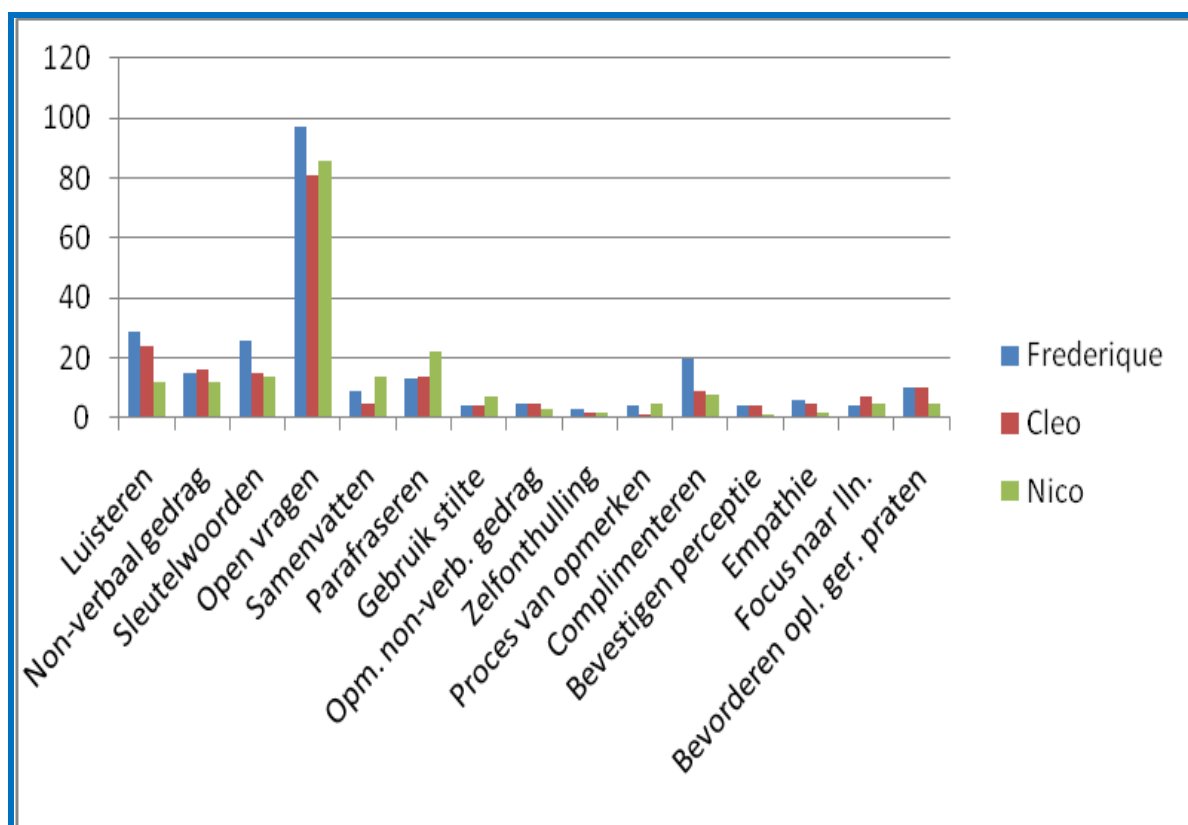

Grafiek 1: Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering

4.4 Interventieteller basisgespreksvaardigheden

De beheersing van de basisgespreksvaardigheden breng ik in kaart met behulp van een zelf ontwikkelde interventieteller (zie bijlage 6) welke ik afgeleid heb van de interventieteller uit module GS07. Ook hier turf ik per gesprek de toegepaste basisvaardigheden. In bijlage 12 zijn de verkregen data uitgewerkt.

In onderstaande grafiek geef ik de resultaten weer. In hoofdstuk 5 verbind ik hier conclusies aan en stel ik eventuele verbeterpunten vast.

Grafiek 2: Interventieteller basisgespreksvaardigheden

4.5 Sociogram

In november 2009 en april 2010 hebben de kinderen het sociogram ingevuld. De uitwerking van het sociogram “spelen en werken november 2009” is te vinden in bijlage 13, de uitwerking van het sociogram “spelen en werken april 2010” is te vinden in bijlage 14. In het volgende schema staan de resultaten van het sociogram kort beschreven.

	Nico November 2009	Nico April 2010	Frederique November 2009	Frederique April 2010	Cleo November 2009	Cleo April 2010
Met wie speel je graag?	0 x positief gekozen	0 x positief gekozen	3 x positief gekozen	2 x positief gekozen	0 x positief gekozen	0 x positief gekozen
Met wie speel je niet graag?	15 x negatief gekozen	13 x negatief gekozen	0 x negatief gekozen	0 x negatief gekozen	11 x positief gekozen	12 x negatief gekozen
Met wie werk je graag?	1 x positief gekozen	0 x positief gekozen	6 x positief gekozen	2 x positief gekozen	0 x positief gekozen	0 x positief gekozen
Met wie werk je niet graag?	13 x negatief gekozen	16 x negatief gekozen	0 x negatief gekozen	0 x negatief gekozen	8 x negatief gekozen	12 x negatief gekozen

Tabel 1: resultaten sociogram

4.6 De methode Kids' Skills (Furman, 2007)

Met behulp van de methode Kids' Skills is elk kind gedurende vijf of zes weken aan de slag gegaan met het leren van zijn vaardigheid. Elk kind heeft het traject individueel doorlopen. De verwerking in het werkboekje Kids' Skills is te zien in bijlage 15.1, 15.2 en 15.3. De doelen (te leren vaardigheden) zijn geformuleerd tijdens het oplossingsgerichte gesprek voorafgaand aan het werken in het

werkboekje van Kids' Skills. De uitwerking van deze gesprekken staan in bijlage 16.1, 16.2 en 16.3. Deze geformuleerde doelen zijn beschreven in hoofdstuk 3.

Het nieuwe werkboekje van Kids' Skills hanteert de 15 stappen in een andere volgorde. De volgorde van het nieuwe werkboekje heb ik aangehouden in onderstaande tabel.

Stap 1 t/m 15:	Frederique	Cleo	Nico
1) Problemen vertalen in vaardigheden.	Van mijn heimwee af komen.	Minder ruzie maken en samenwerken.	Minder ruzie maken en aardig zijn tegen anderen.
6) Wie worden je supporters? 10) naar buiten treden	(Anoniem)	(Anoniem)	(Anoniem)
5) Kies een totumfiguur.	Happy de hond. Ik voel me veilig en hij zorgt voor afleiding.	Dolfijn, als ik denk aan dolfijnen word ik blij en gelukkig.	Zeke & Luther, omdat zij aardig zijn doe ik dat ook.
2) Wat wil je leren?	Gewoon naar school gaan	Samenwerken	Aardig zijn tegen iedereen.
4) Geef je vaardigheid een naam.	Happy	Sterke Cleo	Minsk
3) Benoem de voordelen.	Ik word blijer, mama wordt blijer, ik word niet uitgescholden. Opa en oma willen ook dat alles goed komt.	Ik doe liever en anderen ook tegen mij. Dat ik echt werk en minder klets en dat ik meer vrienden maak.	Ik hoef geen ruzie meer te maken. Ik kan fijn spelen. Ik kan samen spelen, we lachen en spreken van te voren af wat we gaan doen.
8) Hoe ga je het vieren?	Thuis, spelletjes doen met mijn supporters.	In de klas. Ik wil dansen en voetballen.	Thuis. Met supporters van school gaan zwemmen.
7) Vertrouwen krijgen.	Ingevuld door supporters: "Je hebt het in je!" "Je doet erg goed je best." Je hebt al laten zien dat het je gelukt is!"	Ingevuld door supporters:"Je bent een doorzetter!" "Als je vertrouwen krijgt, gaat het zeker lukken" "Ik heb al eens met je samengewerkt en dat lukte ook!"	Ingevuld door supporters: "Je laat soms al zien dat je kunt overleggen. Ga zo door!" "Je maakt minder ruzie." "Je wordt steeds aardiger." "Je kunt het!"

9) De vaardigheid omschrijven 11) Oefenen.	Als ik naar school ga. Elke dag als ik mijn jas aan doe om naar school te gaan. Mama en de juffen helpen mij. Oefenen met een dikke duimenkaart. Als het lukt mag ik iets uitkiezen bij de gym.	Samenwerken oefen ik tijdens taaljournaal, op dinsdag, donderdag en vrijdag, met o.a. K., D. en T. Ik ga overleggen, kijken naar de ander en praten met liniaalstem.	Op school met het buitenspelen en samenwerken en thuis met het afspreken ga ik oefenen met mijn supporters. Ik schreeuw niet en loop weg als ze uit komen dagen.
12) Hoe kunnen de supporters jou helpen?	Zeggen dat ik het goed gedaan heb en dat ik zo door moet gaan. Door "Happy" te zeggen.	Aanmoedigen, schouderklopje geven, kaartje geven en zeggen dat ik het goed gedaan heb.	Door aardig te doen en zeggen dat ik heel goed mijn best doe. Ze kunnen "Minsk" zeggen en schouderklop geven.
13) Tijd om het te vieren.	Ik weet dat ik het kan als ik blij op school kom, mijn dikke duimenkaart vol heb en als ik blij thuis kom. Mijn supporters bedank ik door een feestje te geven.	Ik weet dat ik het kan als anderen het mij vertellen. Wanneer ik me tijdens het werken niet meer met anderen bemoei. Wanneer ik schouderklopjes krijg. Feest = verrassing.	Ik weet dat ik het kan als ik omdraai en wegloop als ze me uit komen dagen. Als ik niet meer schop en schreeuw. Ik bedank mijn supporters door een feestje te geven.
14) Leer het iemand anders.	Iemand die het ook moeilijk vindt, kan ik het ook leren, door gesprekjes, kaartjes en een feestje.	N. minder ruzie maken en liever doen tegen hem, dan doet hij dat misschien ook bij mij.	L. en N. door ze te helpen.
15) Wat is de volgende vaardigheid die je wilt leren?	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing

In bijlage 17 staat in een schema weergegeven op welke data ik met de kinderen heb gewerkt.

In het volgende hoofdstuk verbind ik conclusies aan de data die ik in dit hoofdstuk beschreven heb.

Hoofdstuk 5: Conclusies, aanbevelingen en discussie

In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk verbind ik conclusies aan de data uit hoofdstuk 4. In de tweede paragraaf formuleer ik mijn aanbevelingen tot de praktijk mijn aanbevelingen met betrekking tot de theorie formuleer ik in paragraaf 3. Tenslotte wil ik met een stelling in paragraaf 4 een punt ter discussie stellen.

5.1 Conclusies uit het praktijkonderzoek

In het vorige hoofdstuk staan de data weergegeven die voortkomen uit mijn praktijkonderzoek. In deze paragraaf zal ik per onderdeel hieraan conclusies verbinden.

- **Kijk! op Sociale Competentie**

In bijlage 9 zijn de ontwikkelingen van Frederique, Cleo en Nico in kaart gebracht met behulp van het leerlingvolgsysteem Kijk! op Sociale Competentie. Het groene gedeelte staat voor de sterke kanten van het kind, het rode gedeelte staat voor de zwakke kanten en het oranje gedeelte staat voor twijfel. Per leerling verbind ik mijn conclusies aan de resultaten.

Frederique

De verdeling over de oranje en groene vlakken is na het invullen van de eindmeting door Frederique nagenoeg gelijk gebleven.

De leerkrachten geven echter aan dat Frederique gegroeid is. In november scoorde ze nog twee items in het rode en acht items in het oranje gedeelte. Nu scoort ze twee items in het oranje gedeelte.

Conclusie: Frederique haar zelfbeeld is niet veranderd ten opzichte van de nulmeting. In november kwam het zelfbeeld van Frederique niet overeen met het beeld dat de leerkrachten van haar hadden. Bij de eindmeting komt het beeld meer overeen. De discrepantie is dat de leerkrachten vinden dat Frederique meer gegroeid is, dan dat Frederique zelf aangeeft.

Cleo

Cleo geeft aan dat ze op verschillende vlakken gegroeid is en dat het op verschillende gebieden minder met haar gaat. Ook leerkrachten geven dit weer.

Opvallend is dat een aantal facetten, dat te maken heeft met het leren van de vaardigheid, vooruit zijn gegaan!

Conclusie: Cleo heeft een zelfbeeld dat goed overeen komt met het beeld dat de leerkrachten van haar hebben.

Nico

Nico gaf in november aan dat hij moeite had met het aandacht bij zijn werk houden en het omgaan met conflicten. In april geeft hij aan nergens meer moeite mee te hebben scoort hij in het groene deel.

De leerkrachten geven aan dat Nico op verschillende vlakken gegroeid is. Echter zitten nog veel facetten in het oranje en rode gedeelte.

Conclusie: Het zelfbeeld dat Nico heeft komt niet overeen met het beeld dat de leerkrachten van hem hebben.

• Schaalvragen

Conclusie: Het visueel maken van de schaalvraag voor de kinderen helpt hen om hun groei in kaart te brengen. Ze kunnen duidelijke doelen stellen voor zichzelf, ze zien waar ze vandaan komen en zien waar ze naartoe gaan (zie bijlage 10.1 t/m 10.3).

• Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering

De volgende conclusies leid ik af van de data uit grafiek 1 op blz. 25, tevens beantwoord ik zo de deelvraag: “Kan ik een oplossingsgericht gesprek voeren volgens het protocol van de 7 - stappendans?”

- Ik scoor goed op: aandacht besteden aan metacommunicatieve aspecten, het kind laten benoemen van de voordelen die het aanleren van de vaardigheid op zal leveren en het gebruik van specifieke communicatiemiddelen. Hierbij scoor ik 100%.
- Ik scoor ruimvoldoende op: duidelijke doelen formuleren, uitzonderingen benoemen, overbruggingen gebruiken en suggesties geven: 80%

- Ik scoor voldoende op: aansluiten op de perceptie van het kind en het laten benoemen van de sterke kanten: 60 %

Conclusie: Ik kan het protocol de 7 - stappendans (Cauffman, 2003) toepassen in een oplossingsgericht gesprek. Er zijn stappen waar ik in de toekomst nog aandacht aan wil besteden, zodat ik ze beter ga beheersen. Ik wil leren om beter aan te sluiten op de perceptie van het kind. Tevens wil ik leren hoe ik het kind beter zijn sterke kanten, kan laten benoemen. Beter aansluiten op de perceptie van het kind wil ik leren door nog vaker de sleutelwoorden van het kind te echoën (Jong & Berg, 2004, H 3: p. 39-59). Door meer in te zoomen op de antwoorden die een kind geeft, wil ik het kind meer zicht geven in zijn eigen sterke kanten.

- **Interventieteller basisgespreksvaardigheden**

De deelvraag “Welke gespreksinterventies beheers ik al en welke moet ik nog leren?” kan ik beantwoorden aan de hand van de gegevens uit de grafiek 2 op blz. 26.

Daaruit is het volgende af te leiden:

- Er zijn basisgespreksvaardigheden die ik goed beheers. Ik ben goed in het stellen van open vragen. Daarnaast parafraseer ik vrij vaak en echo ik de sleutelwoorden die de kinderen gebruiken. Ook luister ik naar wat het kind vertelt en gebruik ik non-verbaal gedrag om mijn woorden te ondersteunen.
- Basisgespreksvaardigheden die ik ruimvoldende beheers zijn: samenvatten, complimenteren en het bevorderen van oplossingsgericht praten.
- Aan de volgende basisgespreksvaardigheden moet ik nog werken, omdat ik deze nog onvoldoende toepas. Gebruik van stilte, opmerken non-verbaal gedrag leerling, zelfonthulling, proces van opmerken, bevestigen perceptie leerling, empathie, focus terugbrengen naar de leerling.

Conclusie: Er zijn aardig wat basisgespreksvaardigheden die ik al beheers. Over de basisgespreksvaardigheden waar ik nog aan moet werken kan ik zeggen dat ik het functioneel gebruik van stilte vaker toepas, dan dat ik ooit gedaan heb. Ik ben tot de conclusie gekomen, dat ik nog te vaak begin te praten terwijl een kind nadenkt over een antwoord. Ik vul de stilte op met een vraag, met als doel de leerling te helpen een antwoord te vinden op een eerder gestelde vraag. De grafiek laat zien dat ik

nauwelijks het non-verbale gedrag van het kind opmerk. Hierover kan ik zeggen dat ik het wel opmerk, maar dat ik het niet vaak benoem. In de toekomst wil ik proberen om zinnen te gebruiken als; “Ik zie dat je....” of “ik merk dat je....” Om zo het kind te laten weten dat ik hun non-verbale gedrag opmerk. Op deze manier kan ook ‘het proces van opmerken’ en ‘empathie’ in kaart gebracht worden bij een eventueel vervolgonderzoek naar mijn basisgespreksvaardigheden. De oplossingsgerichte gesprekken die ik gevoerd heb met de kinderen duurden vrij lang. Ik heb veel tijd genomen om ze op hun gemak te stellen en veel door te vragen. In de toekomst wil ik proberen om sneller tot de kern te komen. Nu moest ik soms de focus terugbrengen naar de leerling, omdat ik zelf het gesprek een andere wending had gegeven.

- **Sociogram**

Uit de uitkomsten van het sociogram (tabel 1, blz. 27) is het volgende af te leiden:

Frederique

Frederique is 0 keer negatief gekozen, zij ligt goed in de klas. Het is opvallend dat in april 2010 minder kinderen voor Frederique kiezen om met haar samen te werken. Dit valt nu verder niet te interpreteren.

Cleo

Cleo wordt in april 2010 op zowel het onderdeel spelen als werken vaker negatief gekozen, dan in november 2009. In november en april wordt Cleo op zowel spelen als werken negatief gekozen (zie ook bijlage 13 en 14). Cleo kiest positief voor kinderen om mee te werken terwijl deze kinderen negatief kiezen voor haar. Vanuit mijn praktijkervaring kan ik aangeven hoe ik denk dat het komt. Cleo speelt wel met deze kinderen, maar deze kinderen werken liever samen met een ander.

Nico

Nico wordt minder negatief gekozen op het onderdeel spelen. Het afgelopen half jaar heeft Nico geïnvesteerd in nieuwe contacten. Op het onderdeel werken zijn er meer kinderen die Nico negatief kiezen. Ondanks de vooruitgang in zijn werkhouding (zie ook Kijk! op sociale competentie) zijn er kinderen in de klas die niet graag met hem samen willen werken.

Conclusie:

Een sociogram geeft goed weer hoe onderlinge relaties in de klas zijn. Ik ben van mening dat een sociogram een momentopname is. Wanneer een kind in een leuk groepje zit in de klas, zal het eerder positief kiezen voor de kinderen uit dat groepje. Wanneer het bij iemand in het groepje zit waar hij het op dat moment niet mee kan vinden, zal hij hier ook eerder negatief voor kiezen. Op een ander moment zou het kind juist voor iemand anders kiezen.

Cleo en Nico hebben hard gewerkt aan het aanleren van hun vaardigheid en dit vraagt nog oefenen in de ogen van de kinderen van de groep.

- **De methode Kids' Skills (Furman, 2007)**

Mijn onderzoeksvraag "Helpt het gebruik van de 7 - stappendans mij als gedragsspecialist om het kind zelf zijn eigen vaardigheid te laten formuleren?" kan ik nu beantwoorden. Het gebruik van de 7 - stappendans (Cauffman, 2003) heeft mij als gedragsspecialist wel degelijk geholpen om het kind de vaardigheid te laten formuleren. Ik zou zonder het gebruik van de 7 - stappendans te sturend bezig zijn. De methode Kids' Skills (Furman, 2007) biedt niet genoeg ruimte om het formuleren van de vaardigheid vanuit het kind te laten komen. In mijn ogen dient er vooraf een oplossingsgericht gesprek plaats te vinden om samen een richting te bepalen waarin het kind zijn vaardigheid formuleert. Ik heb de 7 - stappendans hiervoor als hulpmiddel gebruikt. De deelvraag "Brengt de methode Kids' Skills een positieve gedragsverandering bij het kind teweeg? Zo ja, hoe meet en weet ik dat?" kan ik gedeeltelijk met ja beantwoorden.

Frederique

Ik heb Frederique positief zien veranderen. Eerst was ze een meisje dat huilend naar school gebracht werd, geen afscheid kon nemen van haar moeder en daardoor te laat in de klas kwam. Nu is ze een meisje dat alleen naar school komt, thuis afscheid kan nemen van haar moeder en op tijd in de klas is. Zelf geeft ze aan dat ze op een schaal van 0 tot 10 gegroeid is van een 4,5 naar een 9,5! (zie evaluatieformulier bijlage 18.1).

Cleo

Ook Cleo heeft een positieve gedragsverandering doorgemaakt. Wanneer ze samenwerkt zie ik een verschil in haar werkhouding. Ze luistert meer naar wat anderen zeggen, ze laat anderen uitpraten en vertelt vervolgens wat ze denkt. Het gaat nog niet altijd even goed. Daarom gaan we door met het oefenen van de vaardigheid. Zelf geeft ze aan op een schaal van 0 tot 10 dat ze is gegroeid van een 4,5 naar een 8,5! Ook geeft ze zelf aan dat ze minder ruzie heeft met anderen, omdat ze liever is en minder de baas speelt (zie evaluatieformulier bijlage 18.2).

Nico

Nico geeft aan dat hij gegroeid is van een 1 naar een 10! Zijn werkhouding is de afgelopen maanden verbeterd. Hij heeft nieuwe contacten gelegd in de klas. Zelf geeft hij aan dat het spelen gezelliger is en dat hij niet meer slaat en uitdaagt. Andere kinderen zijn aardiger tegen hem (zie evaluatieformulier bijlage 18.3). In de praktijk merk ik dat er enigszins minder ruzies zijn tijdens het buitenspelen op school. Desalniettemin heeft Nico veel moeite in de omgang met anderen. Hij raakt (soms ongewild) bij conflicten betrokken en kan deze niet zelf oplossen. Hij roept dingen naar anderen die anderen als kwetsend ervaren. De schuld zoekt hij nooit bij zichzelf, maar altijd bij anderen. Kids' Skills is niet toereikend genoeg om een positieve gedragsverandering bij Nico plaats te laten vinden. Inmiddels is Nico verwezen naar een praktijk voor Intergratieve Kinder- en Jeugdtherapie.

Wat zou ik de volgende keer anders doen?

Wegens omstandigheden lukte me het niet altijd om elke week een individueel gesprek te hebben met elk kind. Dit wil ik de volgende keer anders doen. Een individueel gesprek hoeft niet altijd plaats te vinden tussen het kind en de begeleider. Omdat ik heb gemerkt dat het voor de motivatie van de kinderen, belangrijk is om regelmatig een gesprek te hebben, kan de gesprekspartner ook een supporter zijn. Om het proces in de klas te bewaken, dienen alle betrokken leerkrachten op de hoogte te zijn van de gemaakte afspraken. Zij kunnen eventueel supporter worden. Zo blijven de kinderen gemotiveerd en kunnen alle betrokkenen het kind begeleiden. Door aan het kind te vragen: "Wat doe je als het misgaat?" kan het kind bedenken hoe hij kan reageren op anderen die niet op de hoogte zijn van het traject dat hij

doorloopt. Een vervolg zou kunnen zijn dat ik als gedragsspecialist het team begeleid in de zoektocht naar een antwoord op de vraag: *“Willen wij als team op school oplossingsgericht werken invoeren?”*

5.2 Aanbevelingen met betrekking tot mijn praktijk

Aan de hand van de conclusies zal ik mijn aanbevelingen voor de praktijk formuleren:

- Vooraf aan het werken met het werkboekje van de methode Kids' Skills (Furman, 2007) dient er een oplossingsgericht gesprek met het kind plaats te vinden om de vaardigheid vast te stellen. Op deze manier kun je stap 1 van de 15 stappen in een vorm gieten.
- Er moet wekelijks een individueel gesprek plaatsvinden tussen de leerling en de begeleider of een supporter.
- De leerkracht(en) van de groep moeten goed op de hoogte gehouden worden van de afspraken die met de leerling zijn gemaakt. Zodat in de klas dagelijks aandacht kan worden besteed aan de vaardigheid.
- Het helpt wanneer alle betrokkenen van de groep op één lijn zitten en gezamenlijk de betrokken leerling(en) positief aanspreken.
- Benoem en beloon het gewenste gedrag en niet het ongewenste gedrag.
- Regelmatig overleg tussen de leerkrachten over de voortgang is gewenst.
- Na het afronden van de 15 stappen van Kids' Skills (Furman, 2007) is het nodig dat er aandacht blijft voor de gekozen vaardigheid.
- Ouders en andere volwassenen moeten betrokken worden bij het proces. Zowel voor, tijdens als na het werken aan de vaardigheid. Men moet weten waar het kind mee bezig is. Alleen dan kunnen zij de juiste ondersteuning bieden.

5.3 Aanbevelingen met betrekking tot de theorie

In de methode Kids' Skills (Furman, 2007) kon ik niet duidelijk terugvinden hoe ik als begeleider het kind zijn eigen vaardigheid kon laten formuleren. Daarom beveel ik

een ieder aan om als gedragsspecialist eerst een oplossingsgericht gesprek te voeren met het kind. Zo krijg je beide helder welke vaardigheid het kind nog niet beheerst. De 7 - stappendans (Cauffman, 2003) biedt de mogelijkheid om de hulpvraag van het kind in kaart te brengen. Vervolgens kun je samen met het kind de vaardigheid die hij wil gaan leren formuleren.

5.4 Verdere discussie

Oplossingsgericht werken is een attitude die ik de afgelopen periode eigen heb gemaakt. Ik heb gemerkt dat kinderen uit de onderzoeksgroep en de klas, positief reageren op mijn oplossingsgerichte attitude. Om oplossingsgericht werken verder te implementeren op school heb ik nodig dat andere betrokkenen ook het positieve gedrag van leerlingen benoemen en belonen.

In juni 2010 presenteer ik met behulp van een PowerPoint presentatie mijn onderzoek aan het gehele schoolteam. Deze presentatie wil ik eindigen met de volgende vraag:

- *“Willen wij als team op school oplossingsgericht werken invoeren?”*

Deelvragen die ter ondersteuning kunnen dienen zijn:

- Wat hebben wij als school nodig om oplossingsgericht te gaan werken?
- Wat gaat er al goed?
- Waar kunnen we meer van doen?”

Tot zover mijn conclusies en aanbevelingen. In hoofdstuk 6 kijk ik terug op het praktijkonderzoek en geef ik in mijn reflectie aan wat er goed ging en waar ik nog aan wil werken.

Hoofdstuk 6: Reflectie

In dit laatste hoofdstuk reflecteer ik aan de hand van de reflectiecyclus van Korthagen (Korthagen, Koster, Melief & Tigchelaar, 2006). Ik vertel over het persoonlijke proces dat ik heb doorgemaakt terwijl ik bezig was met mijn praktijkonderzoek en studie.

6.1 Mijn professionele identiteitsontwikkeling

Fase 1: Handelen

Wat wilde ik bereiken? Waar wilde ik op letten? Wat wilde ik uitproberen?

Ten eerste wilde ik zelf vaardiger worden in het voeren van oplossingsgerichte gesprekken en ten tweede hoopte ik een gedragsverandering te bewerkstelligen bij de kinderen die ik begeleid heb met behulp van de methode Kids' Skills (Furman, 2007). Ik wilde uitproberen of het inzetten van de 7 – stappendans (Cauffman, 2003) mij als gedragsspecialist zou helpen om het kind zelf zijn vaardigheid te laten formuleren. Daarnaast wilde ik onderzoeken welke vaardigheden ik als gedragsspecialist al beheers en welke ik nog (beter) moet ontwikkelen om een oplossingsgericht gesprek te voeren.

Fase 2: Terugblikken

Wat gebeurde er concreet?

- Wat zag ik?

De DVD “Classroom Solutions: WOWW Approach” heb ik tijdens de opleiding twee keer gezien. Daarin zag ik hoe Insoo Kim Berg oplossingsgericht handelde met een klas en twee groepsleerkrachten. Dat wilde ik ook kunnen! Ik observeerde hoe zij een oplossingsgericht gesprek voerde met betrokkenen. Zag hoe zij de kinderen positief benaderde en hoe zij benoemde wat goed ging. Wanneer ik mezelf terugzag op videobeelden, zag ik dat ik in het begin van het proces onzeker was. Ik dacht lang na

over vragen, luisterde maar half, omdat ik bezig was met het bedenken van de volgende vraag. Steeds verder in het proces raakte ik meer vertrouwd met het stellen van oplossingsgerichte vragen en het protocol van de 7 - stappendans. Dat heeft er toe geleid dat ik steeds meer vertrouwen krijg in mezelf en tijdens de gesprekken meer ontspannen ben.

- Wat dacht ik?

Om oplossingsgericht te kunnen handelen, moest ik bij mezelf een knop omzetten. Ik was gewend om het onderliggende probleem bij iemand die gedragsproblemen had te achterhalen. Ik dacht zo tot een oplossing te komen. Na het zien van de DVD “WOWW Approach” dacht ik even dat het me nooit zou lukken om oplossingsgericht te werken. In mijn praktijk zag ik wel dat kinderen talenten hadden. Deze probeerde ik samen met hen ook te benutten. Toch deed ik dit veel te weinig. Ik had niet de juiste handvatten om te werken met wat werkt. Inmiddels raak ik steeds meer overtuigd van mijn eigen kunnen! De titel van dit meesterstuk is ook op mezelf van toepassing: Ik kan het!

- Wat voelde ik?

Ik voelde me soms machteloos. Ik wilde zo graag dat elk kind zich veilig voelde en zich kon ontplooien in zijn eigen tempo en op zijn manier. Deed ik wel het juiste werk? Was ik wel competent genoeg? Ik voel me niet meer zo machteloos, ik weet wat ik kan, ik weet wat ik nog wil kunnen en de weg er naar toe, bewandel ik op mijn eigen tempo.

- Wat deed ik?

Ik besloot dat ik me niet meer zo machteloos wilde voelen. Tijdens de opleiding heb ik me verdiept in de theorie van oplossingsgericht werken. Door veel te oefenen in mijn praktijk, heb ik oplossingsgericht handelen eigen gemaakt. Ik voerde gesprekken met kinderen, ouders en collega's. Het is een proces dat zich blijft ontwikkelen. Wanneer ik mezelf op een schaal zet waarbij 0 = ik kan niet oplossingsgericht handelen en 10 = ik kan net als Insoo Kim Berg oplossingsgericht handelen. Dan sta ik nu op een 7,5. In hoofdstuk 1 tot en 5 heb ik beschreven wat ik allemaal gedaan heb om op de 7,5 te komen. Daarnaast heb ik de afgelopen 2 jaar verschillende activiteiten tijdens modules uitgevoerd, wat maakt dat ik nu op de 7,5 sta.

Fase 3: Bewustwording van essentiële aspecten

Hoe hangen de antwoorden op de vorige vragen met elkaar samen? Wat betekent dat nu voor mij? Wat is dus het probleem (of de positieve ontdekking)?

Het eigen maken van oplossingsgerichte gesprekstechnieken gaat met vallen en opstaan. Soms heb ik dagen dat het erg goed gaat, dat ik met kinderen en volwassenen ook daadwerkelijk resultaten boek. Maar soms zijn er momenten dat ik met mijn handen in het haar zit en niet weet hoe ik verder moet. Dan probeer ik bij mezelf op zoek te gaan naar mijn krachtbronnen en benoem ik uitzonderingen, zodat ik mezelf gesterkt voel en met meer zelfvertrouwen een gesprek kan ingaan. Ik ben vaardig in het oplossingsgericht handelen. Ik voel dat ik nu de juiste handvatten heb om te gebruiken in de praktijk. Geen machteloos gevoel meer wanneer ik zie dat een kind worstelt met zichzelf. Gebleken is dat Kids' Skills (Furman, 2007) en de 7 - stappendans (Cauffman, 2003) mij op dit moment voldoende handvatten bieden om kinderen, ouders en collega's te ondersteunen in hun zoektocht naar oplossingen. Een vervolgopleiding in de toekomst sluit ik niet uit. Het volgen van deze opleiding, smaakt naar meer. Er is nog zoveel te leren op het gebied van oplossingsgericht werken! Maar nu eerst een periode voor mezelf om het te implementeren. De komende jaren zal ik blijven reflecteren op mijn eigen handelen. Zo blijft mijn groeiproces op gang.

Fase 4: Alternatieven.

Welke alternatieven (oplossingen of manieren om gebruik te maken van mijn ontdekking) zie ik? Welke voor- en nadelen hebben die? Wat neem ik me nu voor, voor de volgende keer?

In april heeft de hele klas zowel de leerlinglijst van "Kijk! op Sociale Competentie" (Van den Bosch et al., 2005), als het sociogram ingevuld. Hieruit trok ik als groepsleerkracht de conclusie dat 9 van de 27 kinderen niet met plezier naar school gaat. In november waren dat nog 11 van de 27 kinderen. Dat 33% van de kinderen niet altijd met plezier naar school gaat is hoog! Gezien de onderlinge relaties, zie sociogram, is het van belang dat er in samenwerking met de Intern Begeleider, mijn duopartner en de kinderen een groepsplan wordt gemaakt gericht op de sfeer in de

klas. Zoals ik al eerder beschreef, ben ik vaardiger geworden in oplossingsgericht handelen. De komende weken zal ik daarom samen met de Intern Begeleider een oplossingsgericht traject opstarten. Hoe dit geheel eruit gaat zien is nog niet bekend. Het zal een combinatie worden van Kids' Skills (Furman, 2007), de No Blame-aanpak (Leefsleutels, 2005) en Positieve Aanpak van de Sfeer op School (Fontys, DOBA_SOM Onderwijsadviseurs, 2010). Ik voel me competent om met een groep te werken. Ik hoop te bereiken dat de sfeer in de klas verbetert en dat kinderen die zich niet thuis voelen, een plaatsje zullen vinden in de groep. Ik denk in kansen en mogelijkheden en daarmee sluit ik aan bij de gedachte achter Passend Onderwijs.

Wat hielp/ belemmerde mij bij het leren?

Zelf ben ik lichamelijk enigszins beperkt. Omdat ik niet volledig afgekeurd wil worden, ben ik gaan studeren. Hoe oplossingsgericht kun je zijn? De wil om niet afhankelijk te zijn van anderen, om te laten zien dat ik meer in mijn mars heb, heeft mij gestimuleerd om door te gaan met de studie. Er zijn echt wel tijden geweest dat ik wilde stoppen, mijn lichaam werkte niet altijd mee. Mede door mijn doorzettingsvermogen is de eindstreep nu in zicht!

Welke rol spelen anderen bij het leren?

Mensen in mijn omgeving hebben op hun eigen wijze mij gestimuleerd om de eindstreep te behalen. Waarin de ene collega stond achter de oplossingsgerichte aanpak, vond de ander het maar niets. Het thuisfront heeft mij altijd gestimuleerd om door te gaan. Zo kon ik de tijd nemen die ik nodig had. Vooral in drukke tijden werd ik ontzien. In eerste instantie kon ik niet altijd even goed omgaan met de opbouwende kritiek van mijn critical friends. Op weg naar de intervisie was ik trots op het werk dat ik had geleverd. Om op de terugweg het idee te hebben dat wat ik tot dan toe gedaan had, niets waard was. Na een nachtje slapen, zag ik pas wat hun opbouwende kritiek voor positieve gevolgen had voor mijn onderzoek. Dankzij hen is het meesterstuk geworden wat het nu is! Een aantal collega's toonde belangstelling voor mijn onderzoek, dat leidde ertoe dat ik gemotiveerd bleef. Wanneer collega's en ouders merkte dat een kind uit mijn onderzoeksgroep meer positief gedrag

vertoonde, lieten ze dit weten. Dat maakte dat ik weer meer vertrouwen kreeg in mezelf en me gesterkt voelde om door te gaan in tijden dat vooruitgang minder zichtbaar was. Feedback van collega's staat beschreven in bijlage 19.

Welke zwakke/ sterke punten heeft mijn manier van leren?

Het eerste studiejaar had ik tijd om vooruit te werken, de modulelessen voor te bereiden en met aandacht mijn steractiviteiten te verwerken. Het tweede jaar daarentegen was alles behalve rustig. Ik heb veel geleerd en ervaren, een nieuwe Marijke is geboren. Ik weet wat ik wil en wat ik kan! Ook in drukke tijden kan ik tijd voor mezelf vrijmaken en doen wat nodig is. Of het nu gaat om studeren of om ontspannen.

Tot welke voornemens leidt dat voor de volgende periode?

In de toekomst wil ik graag verder studeren. Waarschijnlijk ga ik de opleiding tot Intern Begeleider volgen. Ik weet niet wat de toekomst mij zal brengen, maar ik weet wel dat ik door wil groeien. Het thuisfront staat achter mij, hierdoor weet ik dat niets mij in de weg staat om door te leren.

Nawoord

Eindelijk is het tijd voor een woord van dank. Dit meesterstuk was niet tot stand gekomen zonder de hulp van een aantal personen. Via deze weg wil ik hen die in meer of mindere mate een bijdrage hebben geleverd bedanken.

In het bijzonder een woord van dank aan Engeliën Houben – Feddema. Zij keek kritisch naar mijn werk en stelde de juiste vragen op momenten dat ik geen weg meer kon banen door mijn eigen gedachten!

Ook een woord van dank aan de dames uit mijn intervisiegroep: Thea, Karin en Doret. Bij jullie kon ik terecht met mijn twijfels en onzekerheden. Jullie gaven me meer zelfvertrouwen en lieten me geloven in mijn eigen sterke kanten!

En dan natuurlijk Peter mijn rots in de branding!

Met een gerust hart kon ik op momenten thuis de boel, de boel laten. Je hebt me geholpen door naar me te luisteren wanneer ik het niet meer zag zitten. Je stimuleerde me om door te gaan en te vertrouwen in mezelf. Het feit dat je zei: “Ik ben trots op je!” heeft me meer gedaan, dan je weet. Dank je wel!

Natuurlijk dank ik Frederique, Cleo, Nico en hun ouders. Fijn dat jullie zo open en enthousiast waren. We hebben samen hard gewerkt. Jullie mogen trots zijn op wat jullie hebben bereikt.

Tenslotte wil ik de directie van de Stichting en de basisschool bedanken voor de gelegenheid om deze studie te mogen volgen. Jullie hebben achter mij gestaan en geholpen daar waar mogelijk was. Collega’s en vrienden, bedankt voor jullie betrokken houding en steun die ik van jullie heb ontvangen.

Mei 2010, Marijke van Esch

Literatuurlijst

- Bannink, F. (2006). *Oplossingsgerichte vragen*. Amsterdam: Pearson.
- Boerman, R. (2009). *Achtergrond onderzoek. Ethische uitgangspunten bij praktijkonderzoek*. Tilburg: Fontys.
- DOBA-SOM onderwijsadviseurs, (2010). *Positieve Aanpak van de Sfeer op School*. Tilburg: Fontys.
- Furman, B. (2007). *De methode Kids' Skills. Op speelse wijze vaardigheden ontwikkelen bij kinderen*. Soest: Nelissen.
- Habils, K. (2005). *De No Blame-aanpak in theorie en praktijk op de basisschool. Pesten stoppen stap voor stap*. Mechelen: Leefsleutels vzw.
- Harinck, F. (2008). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
- Heilbron, W.J. (2005). *Wetenschappelijk onderzoek: dilemma's en verleidingen*. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW).
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J. en Scheepsmma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek*. Utrecht – Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Korthagen, F., Koster, B. Melief, K. en Tigchelaar, A. (2006). *Docenten leren reflecteren*. Soest: Nelissen.
- Van den Bosch, A., Groenewold, E. & Stigter, A. (2005). *Kijk! op Sociale Competentie: praktisch hulpmiddel voor het signaleren en volgen van de sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen van groep 5 - 6*. Middelburg: Bazalt.
- Van Balkom, J. (Red.) (2009) *Tien keer beter! 2 Leraren verbeteren hun onderwijspraktijk door onderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant – Uitgevers n.v..
- Visser, C. & Schlundt Bodien, G. (2008). *Paden naar oplossingen. De kracht van oplossingsgericht werken*. Driebergen-Rijsenburg: JustInTime Books.

Bronvermelding

- Via de site <http://www.oplossingsgerichtmanagement.nl/archief> gevonden op 18 februari 2010 kwam ik het volgende artikel tegen:
 - <http://artikelencoertvisser.blogspot.com/2008/01/een-korte-geschiedenis-van.html> gevonden op 18 februari 2010.
 - <http://www.oplossingsgerichtveranderen.nl/depowers.pdf> gevonden op 18 februari 2010.
- Brief Family Therapie Center opgericht in 1978.
<http://www.psyctc.org/mirrors/sft/bftc.htm> gevonden op 20 februari 2010.
- Meesterstukken bekeken van anderen via HBO Kennisbank www.hbo-kennisbank.nl.
- <http://www.beteronderwijsnederland.nl/node/5777> gevonden op 20 februari 2010.
- www.sociogram.nl
- Berg, I.K. & Huijbers, A. (2007) *DVD Classroom Solutions: WOWW Approach*, Utrecht: BFTC & Solution Centre.
- SolutionCube van Cauffman (2003).

Inhoudsopgave bijlagen

• Bijlage 1	47
• Bijlage 2	50
• Bijlage 3	52
• Bijlage 4	55
• Bijlage 5	58
• Bijlage 6	60
• Bijlage 7	61
• Bijlage 8	62
• Bijlage 9	64
• Bijlage 10.1	70
• Bijlage 10.2	71
• Bijlage 10.3	72
• Bijlage 11.1	73
• Bijlage 11.2	74
• Bijlage 11.3	75
• Bijlage 12	76
• Bijlage 13	77
• Bijlage 14	80
• Bijlage 15.1	83
• Bijlage 15.2	86
• Bijlage 15.3	89
• Bijlage 16.1	92
• Bijlage 16.2	98
• Bijlage 16.3	105
• Bijlage 17	109
• Bijlage 18.1	112
• Bijlage 18.2	114
• Bijlage 18.3	116
• Bijlage 19	118

Bijlage 1: De basisgespreksvaardigheden

De basisgespreksvaardigheden beschreven door de Jong en Berg (2004, hoofdstuk 3, p. 39-59) zijn:

- *Luisteren*

In staat zijn het verhaal van de leerling te horen zonder het door mijn eigen referentiekader te filteren.

- *Non-verbaal gedrag van de hulpverlener*

Kinderen gaan af op het non-verbale gedrag om te beoordelen of ze wel of niet begrepen worden, zoals:

- Een manier van spreken die overeenkomt met die van de leerling;
- Oogcontact;
- Het nu en dan knikken van de leerkracht om te laten zien dat hij of zij volgt wat het kind zegt;
- Het nu en dan maken van handgebaren;
- Het dicht in de fysieke nabijheid van de leerling zitten;
- Het gebruik maken van een rustige spreek snelheid;
- Iets naar de leerling toe leunen om interesse en concentratie aan te duiden;
- De leerling zo nu en dan (op gepaste wijze) aanraken.

- *Sleutelwoorden van de cliënt echoën*

Sleutelwoorden worden door een leerling gebruikt om hun relaties en ervaringen te beschrijven. Wanneer je meer wilt weten over wat dit voor de leerling betekent, hoef je alleen het sleutelwoord te echoën, waardoor de leerling zich uitgenodigd voelt om meer te vertellen over de ervaring en de betekenis ervan.

- *Open vragen*

Open vragen stellen we om het perspectiefveld van de leerling te vergroten, we vragen naast feiten ook naar attitudes, gedachten en gevoelens van de leerling.

- *Samenvatten*
Opsommen van de gedachten, acties en gevoelens van de leerling, zodat de leerling nog eens terughooft wat hij gezegd heeft en indien nodig de samenvatting nog kan corrigeren, herzien of toevoegen. Tevens draagt het samenvatten bij aan het gevoel van de leerling dat hij gehoord en begrepen wordt.
- *Parafraseren*
Korter dan een samenvatting, door te parafraseren(teruggeven wat de ander gezegd heeft) nodig je de leerling uit om het verhaal te verhelderen of uit te breiden. Ook bruikbaar om de leerling in een richting te leiden die volgens jou bruikbaar is om tot een oplossing te komen.
- *Gebruik van stilte*
Door stil te blijven, geef je de leerling de mogelijkheid om aan hun antwoord te werken. Het is erg lastig, maar wanneer je echter 10, 15 of zelfs 20 seconden stil kunt zijn, zul je versteld staan van de capaciteit van de leerling om antwoord te geven.
- *Opmerken van het non-verbale gedrag van de leerling*
Je kunt er zelf voor kiezen of je het non-verbale van de leerling wel of niet benoemt om vervolgens de betekenis ervan te onderzoeken.
- *Zelfonthulling*
Soms kun je over eigen gevoelens en ervaringen vertellen om zo de leerling te motiveren en te onderwijzen. Maar in de oplossingsgerichte manier van werken wordt het weinig gebruikt, omdat het de leerling kan hinderen in het vinden van eigen oplossingen.
- *Proces van opmerken*
Het verschil opmerken tussen de verbale houding en de non-verbale houding; “Het doet me niets meer..” Terwijl de tranen in de ogen staan. Beide boodschappen komen niet met elkaar overeen.

- *Complimenteren*

Een direct compliment is een positieve evaluatie of reactie op de leerling.

Bijvoorbeeld: “Je kunt goed verwoorden dat je het lastig vindt om....” Een indirect compliment is een vraag die iets positiefs over de leerling impliceert.

Bijvoorbeeld: “Hoe is het je gelukt om.....” Indirect complimenteren is te prefereren boven direct complimenteren omdat de vraagstelling aanzet tot het ontdekken en verwoorden van eigen krachtbronnen.

- *Bevestigen van de percepties van de cliënt*

Je kunt laten merken dat je accepteert hoe de leerling zich voelt, zich gedraagt of denkt. In het oplossingsgericht werken zijn gevoelens niet belangrijker dan gedachten, attitudes, overtuigingen of vroegere gedragingen van de leerling.

- *Empathie*

Gevoelig zijn ten opzichte van de gevoelens van de leerling, de betekenis van deze gevoelens begrijpen en op een passende manier reageren. Vervolgens kun je gaan onderzoeken wat de leerling doet om zijn of haar krachten aan te spreken om de moeilijkheid aan te gaan.

- *Focus terugbrengen naar de cliënt*

Leerlingen praten vaak over wat anderen doen, het doel is om de vragen zo te stellen dat de leerling na gaat denken over zijn eigen gedrag, gevoelens en gedachten, zodat de focus teruggebracht wordt naar de leerling.

- *Bevorderen van oplossingsgericht praten*

Vaak praten leerlingen over de problemen die ze hebben, het doel is om vragen te stellen die het oplossingsgericht denken en handelen bevorderen en in te zoomen op de mogelijke oplossingen die ze zelf aandragen.

Ik heb ervoor gekozen om in de bovenstaande beschrijvingen de term leerling te gebruiken in plaats van cliënt.

Bijlage 2: Uitleg van de 7 - stappendans Cauffman (2003).

Cauffman beschreef de zeven stappendans als volgt:

1) Contact leggen

Niet meteen overgaan tot het verhelderen van de context. Eerst even kennismaken en elkaar aftasten. Onderzoeken of je daadwerkelijk het mandaat hebt of krijgt van de persoon alvorens je aan het werk gaat.

2) Context verhelderen

Wanneer gaat het wel goed? Wanneer voel je je bang? Wanneer voel je je niet zo bang? Adviseren mag!

3) Doelen stellen

Wat *moeten* we *vandaag* bespreken zodat dit gesprek voor jou nuttig zal zijn? Niet om de brei heen draaien, maar de koe bij de horens pakken. De doelen moeten wel praktisch, realistisch en haalbaar zijn. Ook moeten ze in gedragstermen observeerbaar zijn, bij voorkeur van klein naar groot.

4) Sterke punten ofwel krachtbronnen benoemen en zoeken naar uitzonderingen

Wat werkt er nog WEL ondanks de problemen/ beperkingen? Relativeren en uitzonderingen benoemen: Wanneer ging het wel goed? Wat was er toen anders? Wat deed jij anders? Wat deden anderen anders?

5) Complimenteren

Wat knap dat je zo goed kunt verwoorden dat je..... Wat knap dat je al die angsten alleen bent aangegaan.

6) Differentiëren de schaalvraag bewandelen)

De schaalvragen stellen:

Waar sta je nu op de schaal van 1 _____ 10? Waarbij 1..... is en 10.....? Wat heb je al gedaan om op de 4,5 te komen?

Wat is er anders aan de 4,5 dan aan 2?

Wat moet je doen om op de 4,5 te blijven?

Wat moet je doen om op 5,5 te komen?

Hoe weet je dan dat je daar bent?

Wat zal er anders zijn?

Neem kleine stapjes, geen grote stappen (praktisch, realistisch en haalbaar).

7) *Toekomstgerichtheid (wondervraag stellen)*

Stel de wondervraag: “Stel dat, terwijl je ligt te slapen, er een wonder gebeurt.

Waaraan kun jij merken dat er een wonder is gebeurd? Waaraan kan de omgeving merken dat er een wonder is gebeurd? Wat is er anders?”

Bijlage 3: De 15 stappen in het werkboek “Mijn Kids’ Skills vaardighedenboek”

Werkboek van Kids’ Skills

De methode Kids’ Skills is een speelse, praktische benadering voor het oplossen van moeilijkheden waar kinderen mee geconfronteerd kunnen worden. Centraal staat één idee: “ Praktisch alle problemen kunnen opgevat worden als vaardigheden die nog ontwikkeld moeten worden.”

Wie worden je supporters?

Laat het kind een aantal mensen en kinderen vragen om supporter te worden. Zij kunnen het kind stimuleren, zelfvertrouwen geven en het kind bewonderen. Kinderen zijn veel meer gemotiveerd om een vaardigheid te leren wanneer zij weten dat er mensen in hun directe omgeving zijn die hen kunnen steunen.

Kies een totumfiguur.

Laat het kind een dier of een ander figuur kiezen die helpt bij het leren van de vaardigheid. Een totumfiguur helpt het kind zijn mogelijkheden te benutten. Ze kunnen het kind eraan herinneren dat hij zijn vaardigheid moeten oefenen. Het totumfiguur kan een kind meer zelfvertrouwen geven, zodat het de vaardigheid kan leren.

Welke vaardigheid wil je leren?

Het “probleem” met het kind bespreken en het eens worden over de vaardigheid die het gaat leren. Samen kijken naar de vaardigheid die geleerd gaat worden.

Geef je vaardigheid een naam.

Laat het kind de vaardigheid een naam geven. Door hen te laten denken aan een held, stripfiguur of knuffel, kunnen ze inspiratie opdoen voor het bedenken van de naam.

Waarom is het goed dat je deze vaardigheid gaat leren?

De voordelen van de vaardigheid onderzoeken. Het kind meer bewust maken van de voordelen die het heeft om de vaardigheid te kunnen.

Hoe ga je het vieren?

Plannen maken om het te vieren. Maak samen met het kind vooraf een plan hoe je gaat vieren wanneer het kind de vaardigheid beheerst.

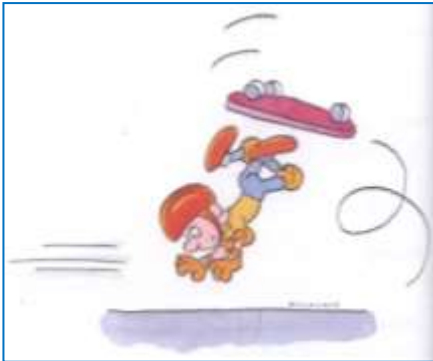
Vertrouwen krijgen.

Het kind meer zelfvertrouwen geven. Laat het kind meer vertrouwen krijgen dat hij de vaardigheid kan leren.

Oefenen.

De vaardigheid oefenen. Spreek samen met het kind af hoe hij de vaardigheid gaat leren. Denk aan waar, wanneer, hoe en tijd?

Hoe kunnen je supporters jou helpen?

Geheugensteuntjes bedenken. Laat het kind zelf bedenken hoe hij wil dat anderen (zijn supporters) reageren wanneer hij zijn vaardigheid vergeet.

Tijd om het te vieren.

Vieren dat het gelukt is. Wanneer het kind de vaardigheid beheerst, is het tijd om dat te vieren en het kind de kans te geven iedereen te bedanken die daarbij geholpen heeft.

Leer het iemand anders.

De vaardigheid aan anderen doorgeven. Stimuleer het kind om een ander kind de nieuwe vaardigheid te leren.

Bijlage 4: Voorbereiding van een oplossingsgericht gesprek volgens de 7 – stappendans.

Contact maken:

- 1) Wat is je beste vak op school?
- 2) Waar ben je goed in?
- 3) Met wie vind je het leuk om mee om te gaan?
- 4) Is er een volwassene die je vertrouwt?
- 5) Met wie kun je praten en wie luistert er naar je?
- 6) Met wie voel je je verbonden?
- 7) Hoe werd je vrienden/ vriendinnen met je beste vriend/ vriendin?
- 8) Welke andere vrienden/ vriendinnen heb je en hoe is je dat gelukt?
- 9) Wat vinden vrienden/ vriendinnen/ andere mensen leuk aan jou?

Context verhelderen:

- 10) Weet je waarom we hier zijn?
- 11) Hoe is dit een probleem voor je?
- 12) Wat zou je graag willen?

Herkaderen en doelen stellen:

- 13) Ik hoor je zeggen dat je..... (samenvatten)
- 14) Wat zou er beter gaan als het probleem er niet meer is? Het is erg goed van je dat je zo goed kunt vertellen dat.....
- 15) Wat zou je papa/ mama/ beste vriendje/ beste vriendinnetje zeggen dat je anders zou willen?
- 16) Hoe zouden je papa/ mama/ beste vriendje/ beste vriendinnetje je kunnen helpen?
- 17) Stel dat je een goede dag thuis/ op school mag ontwerpen, wat zou iedereen thuis/ op school dan volgens jou moeten doen om het een goede dag te laten zijn?

Sterke punten benoemen:

- 18) Wat zou je beste vriend/ vriendin zeggen over hoe jij bent wanneer jullie samen goed kunnen opschieten?

- 19) Wat zouden je ouders zeggen waar je goed in bent, ook al ben je nu een beetje verlegen?
- 20) Wat vindt je vader/ moeder/ leraar enzovoort, leuk aan jou? Waar zijn ze trots op?
- 21) Wat zou je leraar of lerares zeggen als ik hem/ haar vraag waar je goed in bent op school?

Uitzonderingen benoemen:

- 21) Op welke momenten is het al wel goed gegaan, dat je geen last had van....
- 22) Wat was er toen anders?
- 23) Wat deed jij toen anders?
- 24) Wat deden papa/ mama/ juf dan anders?

Wondervraag stellen:

- 25) Stel dat er vanavond bij jou thuis een tovenaar zou komen, die met zijn toverstokje zou kunnen toveren dat de nare dingen waar jij last van hebt over zouden zijn, wat zou er dan morgenochtend anders zijn en wat zou je anders doen? Waaraan merk jij dat er een wonder gebeurd is?
- 26) Stel dat jullie thuis of op school zouden doen alsof er een wonder is gebeurd. Wat zou jij dan anders doen?
- 27) En wat zouden je ouders/ leerkracht/ andere kinderen anders doen?
- 28) Stel dat ik ons tweeën naar de toekomst (een jaartje verder) kon toveren, wat zouden we dan zien als we naar jou kijken?
- 29) Hoe zouden je ouders/ broer/ zus/ leerkracht merken dat er een tovenaar is geweest om de nare dingen weg te toveren?
- 30) Welk verschil zou dat maken tussen jullie?
- 31) Stel dat ik dan met je ouders of leraar zou praten, wat zouden zij dan zeggen dat er beter gaat?
- 32) Stel dat ik dan met je ouders of leraar zou praten, wat zouden zij dan zeggen hoe je dat voor elkaar hebt gekregen?
- 33) Wat zou je beste vriendje/ vriendinnetje zeggen dat er beter gaat en hoe je dat voor elkaar hebt gekregen?

Schalen:

- 34) Op een schaal van 0 tot 10 waarvan 0 (.....) is en 10 (.....) is, waar sta je nu?
- 35) Wat zit er in de (...) ?
- 36) Dat is knap! Hoe is het je gelukt om op de (...) te komen?
- 37) Hoe is het je gelukt om op de (...) te blijven?
- 38) Hoe zou een stapje hoger eruit zien? Waaraan kun je merken dat je op de volgende stap bent aangekomen? Wat is er dan anders?
- 39) Welk verschil zou dat voor je zijn? En voor anderen? Hoe zie je dat?
- 40) Waaraan kunnen papa/ mama/ leraar merken dat je een stapje hoger bent?
- 41) Wat zou naar jouw idee een stapje hoger zijn?
- 42) Hoe ziet dat stapje er precies uit? Wat doe je dan anders?
- 43) Waaraan zouden anderen zien dat je dat stapje hebt gezet?
- 44) Hoe groot is de kans dat jou dat gaat lukken?
- 45) Als ik als een vlieg op de muur zou zitten wat zou ik dan kunnen zien?
- 46) Wat ga je straks doen?

Afsluiting:

Bedanken voor het gesprek, vragen wat men prettig en niet zo prettig vond aan het gesprek en wat ik de volgende keer eventueel anders zou kunnen doen.

Bijlage 5: Vragenlijsten voor leerkrachten en leerlingen.

Leerkrachten voeren de zogenaamde signaleringslijst in. Door het vakje dat van toepassing is aan te kruisen, geeft men antwoord op de vraag. Er kan gekozen worden uit een groen, oranje of rood vakje. ☐ ☐ ☐

De volgende vragen worden gesteld:

- 1) Het kind is vrij van emotionele belemmeringen.
- 2) Het kind is nieuwsgierig en ondernemend.
- 3) Het kind heeft zelfvertrouwen
- 4) Het kind is zelfstandig
- 5) Het kind heeft een voldoende taakwerkhouding
- 6) Het kind is een teamspeler
- 7) Het kind komt voor zichzelf op
- 8) Het kind heeft goed contact met u
- 9) Het kind heeft goed contact met groepsgenoten
- 10) Het kind houdt rekening met de ander
- 11) Het kind kan omgaan met conflicten
- 12) Het kind voelt zich betrokken bij de groep
- 13) Het kind kan omgaan met autoriteit
- 14) Het kind behandelt een ander met respect

Leerlingen voeren de zogenaamde leerling-lijst in. Men kan kiezen uit de woorden ja – soms – nee.

De volgende vragen worden gesteld:

- 1) Ik ga met plezier naar school.
- 2) Ik leer en ontdek graag nieuwe dingen.
- 3) Ik weet wat ik goed kan.
- 4) Ik kan goed zonder de hulp van de juf of meester werken.
- 5) Ik kan mijn aandacht bij mijn werk houden.
- 6) Ik werk of speel graag met andere kinderen.
- 7) Ik kom voor mezelf op.
- 8) Ik kan goed opschieten met de juf of meester.
- 9) Ik kan goed opschieten met de kinderen uit mijn groep.

- 10) Ik houd rekening met andere kinderen.
- 11) Als ik ruzie heb, wil ik het oplossen.
- 12) Mijn groep is belangrijk voor mij.
- 13) Ik luister naar de juffen en meesters op school.
- 14) Ik ben voorzichtig met de spullen van een ander.

Bijlage 6: Interventieteller van de basisgespreksvaardigheden

	Frederique	Cleo	Nico
<u>L</u> uisteren			
<u>N</u> on-verbaal gedrag van de hulpverlener			
<u>S</u> leutelwoorden van de cliënt echoën			
<u>O</u> pen <u>v</u> ragen			
<u>S</u> amenvatten			
<u>P</u> arafraseren			
<u>G</u> ebruik van stilte			
<u>O</u> pmerken van het non-verbale gedrag van de leerling			
<u>Z</u> elfonthulling			
<u>P</u> roces van opmerken			
<u>C</u> omplimenteren			
<u>B</u> evestigen van de <u>p</u> ercepties van de cliënt			
<u>E</u> mpathie			
<u>F</u> ocus terugbrengen naar de cliënt			
<u>B</u> evorderen van <u>o</u> plossingsgericht praten			

Bijlage 7:**Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen**

	Opmerkingen en aandachtspunten
1. Wordt er aandacht besteed aan de metacommunicatieve aspecten? - -/+ +	
2. Is er sprake van aansluiting op de perceptie van het kind op de problemen? - -/+ +	
3. Is duidelijk aan welke vaardigheid/ welk doel er gewerkt gaat worden? (Aan de hand van het herkaderen/ wondervraag/ relatievragen) - -/+ +	
4. Is duidelijk welke voordelen het aanleren van de vaardigheid / het doel voor de leerling oplevert? - -/+ +	
5. Zijn de uitzonderingen duidelijk? - -/+ +	
6. Is er aandacht voor de sterke kanten en hulpbronnen van de leerling? - -/+ +	
7. Is er gebruik gemaakt van een overbruggingsmededeling? - -/+ +	
8. Zijn er suggesties gegeven voor taken? - -/+ +	
9. Is er gebruik gemaakt van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij de leerling? (Bijv. tekeningen, spel etc.) - -/+ +	

Bijlage 8: Schematische weergave van het onderzoek en/ of tijdspad

Wie?	Wat?	Hoe?	Wanneer?
Marijke	Bestuderen theorie door het hele proces heen.	Literatuuronderzoek	Half september 2009 – mei 2010
Marijke	Ouders en leerlingen op de hoogte brengen.	Ouders informeren tijdens de ouderavond.	Eind november
Marijke en duopartner	Invullen Kijk! op Sociale Competentie voor eindmeting	Via netwerk op school	November 2009
Marijke	Oplossingsgerichte vragen voorbereiding ten behoeve v.d. nulmeting v.d. leerlingen.	Literatuuronderzoek en gebruik van Bannink, F. (2006) <i>Oplossingsgerichte vragen</i>	December 2009
Marijke	Formuleren schaalvragen ten behoeve van de nulmeting van de leerlingen.	Literatuuronderzoek en gebruik van Bannink, F. (2006) <i>Oplossingsgerichte vragen</i>	December 2009
Marijke	Formuleren van de geleerde en nog te leren gespreksinterventies.	Met behulp van de interventieteller GS07	December 2009
Marijke	Invoeren Kids' Skills	Planning maken	Januari 2010
Drie	Formuleren van eerste	Leerling samen met	Januari 2010

leerlingen middenbouw	vaardigheid die men wil oefenen.	Marijke.	
Drie leerlingen middenbouw	Stappen bewandelen van Kids' Skills	Samen met Marijke en de gekozen supporters	Januari en februari 2010
Marijke	Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen invoeren.	Opnames van de gesprekken bekijken en analyseren.	April en mei 2010
Marijke en duopartner	Invullen Kijk! op Sociale Competentie voor eindmeting.	Via netwerk op school	April 2010
Marijke	Verzamelen gegevens, gegevens verwerken en conclusie trekken		April en mei 2010

Bijlage 9: Leerlinglijsten en signaleringslijsten

Leerlinglijst – kindprofiel Frederique - Groep 6 (2009/2010), periode 1
(**nulmeting**; ingevuld door de leerling)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. nieuwe dingen leren & ontdekken 2. weet wat ik kan 3. aandacht bij werk houden	1. samen spelen/werken 2. opkomen voor mezelf 3. opschieten met kinderen 4. houd rekening met anderen 5. ruzie oplossen	1. luister naar juffen meesters 2. voorzichtig met spullen van een ander
1. met plezier naar school 2. zonder hulp werken	1. opschieten met juf of meester	1. de groep is belangrijk voor mij

Frederique - Groep 6 (2009/2010), periode 2 (**eindmeting**; ingevuld door de leerling)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. nieuwe dingen leren & ontdekken 2. weet wat ik kan 3. zonder hulp werken	1. samen spelen/werken 2. opkomen voor mezelf 3. opschieten met juf of meester 4. opschieten met kinderen 5. ruzie oplossen	1. de groep is belangrijk voor mij 2. luister naar juffen meesters 3. voorzichtig met spullen van een ander
1. met plezier naar school 2. aandacht bij werk houden	1. houd rekening met anderen	

Signaleringslijst – kindprofiel **Frederique** - Groep 6 (2009/2010), periode 1 (**nulmeting**;

ingevuld door de leerkrachten van groep 6)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. zelfstandig 2. taakwerkverhouding	1. rekening houden met anderen	1. een ander met respect behandelen
1. nieuwsgierig en ondernemend 2. zelfvertrouwen	1. teamspeler 2. opkomen voor zichzelf 3. contact met leerkracht 4. contact met groepsgenoten	1. thuis voelen in de groep 2. omgaan met autoriteit
1. vrij van emotionele belemmeringen	1. omgaan met conflicten	

Frederique - Groep 6 (2009/2010), periode 2 (**eindmeting**; ingevuld door de leerkrachten van grp 6)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. nieuwsgierig en ondernemend 2. zelfvertrouwen 3. zelfstandig 4. taakwerkverhouding	1. teamspeler 2. opkomen voor zichzelf 3. contact met leerkracht 4. contact met groepsgenoten 5. rekening houden met anderen	1. thuis voelen in de groep 2. omgaan met autoriteit 3. een ander met respect behandelen
1. vrij van emotionele belemmeringen	1. omgaan met conflicten	

Leerlinglijst – kindprofiel

Cleo - Groep 6 (2009/2010), periode 1 (**nulmeting**; ingevuld door de leerling)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. nieuwe dingen leren & ontdekken 2. weet wat ik kan	1. samen spelen/werken 2. opkomen voor mezelf 3. opschieten met kinderen 4. houd rekening met anderen 5. ruzie oplossen	1. voorzichtig met spullen van een ander
1. met plezier naar school 2. zonder hulp werken	1. opschieten met juf of meester	1. de groep is belangrijk voor mij 2. luister naar juffen meesters
1. aandacht bij werk houden		

Cleo - Groep 6 (2009/2010), periode 2 (**eindmeting**; ingevuld door de leerling)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. nieuwe dingen leren & ontdekken 2. weet wat ik kan	1. samen spelen/werken 2. opkomen voor mezelf 3. opschieten met juf of meester	1. de groep is belangrijk voor mij 2. voorzichtig met spullen van een ander
1. met plezier naar school 2. zonder hulp werken 3. aandacht bij werk houden	1. opschieten met kinderen 2. houd rekening met anderen 3. ruzie oplossen	1. luister naar juffen meesters

Signaleringslijst – kindprofiel

Cleo - Groep 6 (2009/2010), periode 1 (**nulmeting**; ingevuld door de leerkrachten van groep 6)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
	1. opkomen voor zichzelf 2. contact met leerkracht 3. rekening houden met anderen	
1. nieuwsgierig en ondernemend 2. zelfstandig 3. taakwerkverhouding	1. contact met groepsgenoten 2. omgaan met conflicten	1. thuis voelen in de groep 2. omgaan met autoriteit 3. een ander met respect behandelen
1. vrij van emotionele belemmeringen 2. zelfvertrouwen	1. teamspeler	

Cleo - Groep 6 (2009/2010), periode 2 (**eindmeting**; ingevuld door de leerkrachten van groep 6)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. nieuwsgierig en ondernemend	1. opkomen voor zichzelf 2. contact met leerkracht	1. omgaan met autoriteit 2. een ander met respect behandelen
1. zelfvertrouwen 2. taakwerkverhouding	1. teamspeler 2. rekening houden met anderen	1. thuis voelen in de groep
1. vrij van emotionele belemmeringen 2. zelfstandig	1. contact met groepsgenoten 2. omgaan met conflicten	

Leerlinglijst – kindprofiel

Nico - Groep 6 (2009/2010), periode 1 (**nulmeting**; ingevuld door de leerling)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. met plezier naar school 2. nieuwe dingen leren & ontdekken 3. weet wat ik kan 4. zonder hulp werken	1. samen spelen/werken 2. opkomen voor mezelf 3. opschieten met juf of meester 4. houd rekening met anderen 5. ruzie oplossen	1. de groep is belangrijk voor mij 2. luister naar juffen meesters 3. voorzichtig met spullen van een ander
1. aandacht bij werk houden	1. opschieten met kinderen	

Nico - Groep 6 (2009/2010), periode 2 (**eindmeting**; ingevuld door de leerling)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. met plezier naar school 2. nieuwe dingen leren & ontdekken 3. weet wat ik kan 4. zonder hulp werken 5. aandacht bij werk houden	1. samen spelen/werken 2. opkomen voor mezelf 3. opschieten met juf of meester 4. opschieten met kinderen 5. houd rekening met anderen 6. ruzie oplossen	1. de groep is belangrijk voor mij 2. luister naar juffen meesters 3. voorzichtig met spullen van een ander

Signaleringslijst – kindprofiel

Nico - Groep 6 (2009/2010), periode 1 (**nulmeting**; ingevuld door de leerkrachten van groep 6)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. nieuwsgierig en ondernemend		
1. vrij van emotionele belemmeringen 2. zelfvertrouwen 3. zelfstandig	1. opkomen voor zichzelf 2. contact met leerkracht	1. thuis voelen in de groep 2. omgaan met autoriteit
1. taakwerkverhouding	1. teamspeler 2. contact met groepsgenoten 3. rekening houden met anderen 4. omgaan met conflicten	1. een ander met respect behandelen

Nico - Groep 6 (2009/2010), periode 2 (**eindmeting**; ingevuld door de leerkrachten van groep 6)

Intrapersoonlijke Ontwikkeling	Interpersoonlijke Ontwikkeling	Maatschappelijke Betrokkenheid
1. nieuwsgierig en ondernemend 2. zelfstandig	1. opkomen voor zichzelf 2. contact met leerkracht	1. thuis voelen in de groep 2. omgaan met autoriteit
1. zelfvertrouwen 2. taakwerkverhouding	1. teamspeler 2. contact met groepsgenoten 3. rekening houden met anderen	
1. vrij van emotionele belemmeringen	1. omgaan met conflicten	1. een ander met respect behandelen

Bijlage 10.1: Schaal Frederique

Schaal van: Frederique

4,5 = Ik heb al veel geprobeerd en dat is gelukt. Ik heb al gelogeerd en het lukt me ook soms om gewoon naar school te gaan

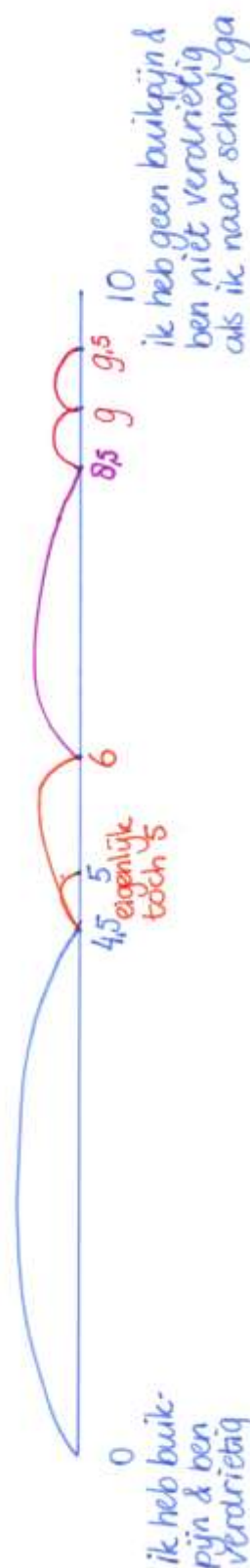
6 = Ik ga makkelijk naar school. Ik vind het gezellig en heb nieuwe vriendinnen.

8,5 = Ik bel h. om me op te komen halen. Ik voel me goed, soms een beetje weiger. Dan fiets ik goed naar school. Ik kom op tijd, hoef niet meer te huilen, omdat h. meegaat. Ik neem happy mee

g = Goed : ik ga goed naar school : fijn. Dat ik lekker veel knuffels krijg. Dat ik blij ben en dat ik geen grote ogen van het huilen heb. Alles is een stuk beter.

9,5 = Voornemen : Dat ik het gezellig ga maken; leuk & gezellig.

Ik kom met een 'big smile' op school!

Bijlage 10.2: Schaal Cleo

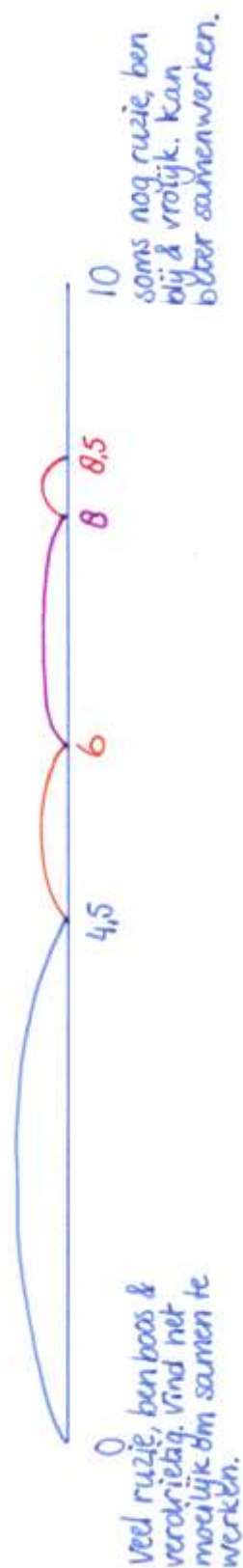
Schaal van: Cleo

4,5 = Ik ben een beetje blijer, niet zo vaak boos en kalstig.

6 = Ik praat minder, niet meer zo vaak slaan en schoppen.

8 = Bij K kan ik alles knijpt. Wanneer ik op de 8 sta, vinden J..., S..., en K... dat het beter gaat :

8,5 = Ik kan beter samenwerken, ik heb heel soms ruzie. Ik ben aardiger en zal niet snel boos meer zijn

Bijlage 10.3: Schaal Nico

Schaal van Nico:

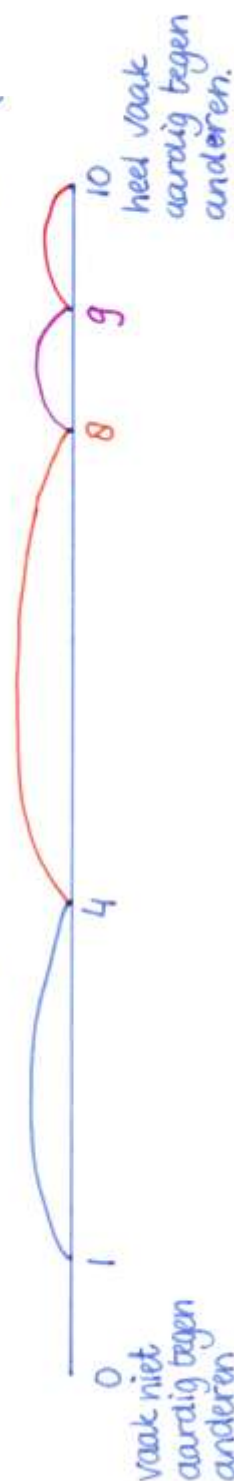
1 = Ik was soms chagrijnig. Dat kwam doordat ik slecht geslapen had of een beetje werd gepest.

4 = Toen was ik bijna altijd aardig tegen $L...$, $S...$, $N...$, $T...$, $L...$, $B...$

8 = Toen heb ik nog niet aardig tegen $B...$ gedaan. Wel veel meer tegen de kinderen die bij 4 staan.

9 = B en ik praten nu soms met elkaar zonder ruzie.

10 = Heel vaak aardig tegen iedereen; we spelen fijn en hebben bijna geen ruzie.

Bijlage 11.1: Frederique: oplossingsgericht gesprek: datum 7 december 2009**Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen**

	Opmerkingen en aandachtspunten
1. Wordt er aandacht besteed aan de metacommunicatieve aspecten? - -/+ +	Complimenteren, samenvatten en parafraseren. Terugpakken naar aspecten die tijdens het eerste gesprek aan bod kwamen.
2. Is er sprake van aansluiting op de perceptie van het kind op de problemen? - -/+ +	Ik vraag veel door om duidelijkheid te krijgen over hoe iets eruit ziet. Tevens vraag ik haar wat zij denkt dat haar papa en mama zullen antwoorden op vragen bijv.: "Hoe is het Frederique gelukt om gewoon naar school te gaan?"
3. Is duidelijk aan welke vaardigheid/ welk doel er gewerkt gaat worden? (Aan de hand van het herkaderen/ wondervraag/ relatievragen) - -/+ +	Doordat L. haar op komt halen, kan zij werken aan haar doel gewoon naar school gaan. Van haar heimwee afkomen en zonder buikpijn naar school gaan.
4. Is duidelijk welke voordelen het aanleren van de vaardigheid / het doel voor de leerling oplevert? - -/+ +	Als ze geen heimwee meer heeft, dan kan ze bij andere kinderen gaan spelen en logeren en ze gaat dan blij naar school. Ze heeft dan geen buikpijn meer.
5. Zijn de uitzonderingen duidelijk? - -/+ +	Het is al een paar keer gelukt: door te logeren met zus of nicht. Ze gaat goed naar school als ze weet dat het gezellig is, omdat het een leuke dag is. Bijv. Sinterklaasviering. Of als ze weet dat juf M. in de klas is.
6. Is er aandacht voor de sterke kanten en hulpbronnen van de leerling? - -/+ +	Bij het slapen gaan aan leuke dingen denken, het licht aanlaten en de slaapkamerdeur openlaten, zodat ze de tv kan zien.
7. Is er gebruik gemaakt van een overbruggingsmededeling? - -/+ +	De wondervraag en de schaalvraag zijn als het ware als overbrugging gebruikt.
8. Zijn er suggesties gegeven voor taken? - -/+ +	Hoe gaat het je vanavond lukken om te gaan slapen? "Door aan leuke dingen te denken, bijv. Kerst." Frederique gaat een tekening maken voor de tovenaars waarin ze laat zien hoe het zal zijn als ze geen heimwee meer heeft.
9. Is er gebruik gemaakt van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij de leerling? (Bijv. tekeningen, spel etc.) - -/+ +	Twee toverstafjes. Uitwerking van de schaalvraag op papier.

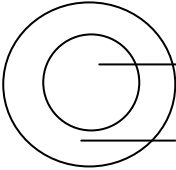
Fontys-OSO: BdV

Bijlage 11.2: Cleo: oplossingsgericht gesprek: datum 1 maart 2010**Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen**

	Opmerkingen en aandachtspunten
1. Wordt er aandacht besteed aan de metacommunicatieve aspecten? - -/+ 	Haar op haar gemak stellen, sleutelwoorden echoën, samenvatten, parafraseren, luisteren, non-verbaal gedrag tonen en complimenten geven.
2. Is er sprake van aansluiting op de perceptie van het kind op de problemen? - +	Cleo begreep mijn vraagstelling niet altijd even goed. Ik heb veel moeite moeten doen om aan te sluiten bij haar woordenschat, waardoor het af en toe ook moeilijk voor mij was om aan te sluiten bij de perceptie van Cleo.
3. Is duidelijk aan welke vaardigheid/ welk doel er gewerkt gaat worden? (Aan de hand van het herkaderen/ wondervraag/ relatievragen) - -/+ 	Ze wil minder ruzie maken, minder boos en verdrietig zijn en uiteindelijk beter kunnen samenwerken. Het samenwerken heeft ze gekozen als te oefenen vaardigheid met behulp van Kids' Skills.
4. Is duidelijk welke voordelen het aanleren van de vaardigheid / het doel voor de leerling oplevert? - -/+ 	Ze wil heel graag minder ruzie met anderen en goed kunnen samenwerken met anderen. Als ze goed kan samenwerken, dan kan ze ook beter vrienden maken.
5. Zijn de uitzonderingen duidelijk? - +	Cleo kent wel uitzonderingen, maar vindt het moeilijk om deze te benoemen. Ze grijpt terug naar maanden of jaren geleden en kijkt niet naar de afgelopen periode. Uiteindelijk kon ze wel het een en ander benoemen.
6. Is er aandacht voor de sterke kanten en hulpbronnen van de leerling? - -/+ 	Deze sterke kanten worden uitvoerig besproken. Ik zoom daar ook verder op in door door te vragen: "Waar zijn papa en mama trots op?" "Wat zouden W. en I. zeggen, als ik hen vraag wat ze leuk vinden aan jou?"
7. Is er gebruik gemaakt van een overbruggingsmededeling? - +	De schaalvraag en wondervraag kunnen als overbrugging gezien worden.
8. Zijn er suggesties gegeven voor taken? - -/+ 	Oefenen met een vriendin hoe je toch vriendelijk kunt reageren als je boos bent. Een briefje in je broekzak steken als geheugensteuntje met daarop geschreven waaraan Cleo gaat werken.
9. Is er gebruik gemaakt van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij de leerling? (Bijv. tekeningen, spel etc.) - -/+ 	Schaalvraag op papier, toverstafje voor de wondervraag met een pen. Een papiertje laten schrijven om als geheugensteuntje te gebruiken.

Fontys-OSO: BdV

Bijlage 11.3: Nico: oplossingsgericht gesprek: datum 14 december 2009**Analyseschema Oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen**

	Opmerkingen en aandachtspunten
1. Wordt er aandacht besteed aan de metacommunicatieve aspecten? - -/+ +	Luisteren, non-verbaal gedrag, samenvatten, complimenteren, empathie, geerbuik van stilte, bevorderen van oplossingsgericht praten.
2. Is er sprake van aansluiting op de perceptie van het kind op de problemen? - /+ +	Geprobeerd wordt om in te leven in het kind, maar het non-verbaal gedrag laat zien dat complimenten niet altijd gemeend zijn.
3. Is duidelijk aan welke vaardigheid/ welk doel er gewerkt gaat worden? (Aan de hand van het herkaderen/ wondervraag/ relatievragen) - /+ +	Ik ben vrij sturend bezig, bij de vraag aan Nico of hij weet waarom we dit gesprekje hebben, ben ik te sturend bezig.
4. Is duidelijk welke voordelen het aanleren van de vaardigheid / het doel voor de leerling oplevert? - /+ +	Wanneer S. mede deelneemt aan het gesprek, kan Nico duidelijk vertellen welke voordelen het zal hebben. De juf hoeft dan minder te mopperen en daar zal hij ook blij van worden. Andere kinderen zullen ook blij zijn, omdat het wat rustiger wordt.
5. Zijn de uitzonderingen duidelijk? - -/+ +	Nico kan aangeven wanneer het al weleens gelukt is, maar neemt dit als aanleiding om een ander onderwerp aan te snijden.
6. Is er aandacht voor de sterke kanten en hulpbronnen van de leerling? - /+ +	Nico heeft moeite met het benoemen van zijn sterke kanten. Doordat er te weinig wordt ingezoomd door mij, lukt dit ook niet.
7. Is er gebruik gemaakt van een overbruggingsmededeling? - -/+ +	Je mag S. gaan halen om te vragen of hij jou kan helpen bij de dingen die je nog wil leren. Vervolgens nog een samenvatting aan het eind van het gesprek over de gemaakte voornemens.
8. Zijn er suggesties gegeven voor taken? - /+ +	De komende dagen samen met S. gaan oefenen om niet te kijken naar T. tijdens het werken in de klas.
9. Is er gebruik gemaakt van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij de leerling? (Bijv. tekeningen, spel etc.) - -/+ +	 Wat gaat al goed? Wat zou je graag willen leren?

Fontys-OSO: BdV

Bijlage 12: Interventieteller van de basisgespreksvaardigheden

	Frederique	Cleo	Nico
<u>L</u> uisteren	29	24	12
<u>N</u> on-verbaal gedrag van de hulpverlener	15	16	12
<u>S</u> leutelwoorden van de cliënt echoën	26	15	14
<u>O</u> pen <u>v</u> ragen	97	81	86
<u>S</u> amenvatten	9	5	14
<u>P</u> arafraseren	13	14	22
<u>G</u> ebruik van stilte	4	4	7
<u>O</u> pmerken van het non-verbale gedrag van de leerling	5	5	3
<u>Z</u> elfonthulling	3	2	2
<u>P</u> roces van opmerken	4	1	5
<u>C</u> omplimenteren	20	9	8
<u>B</u> evestigen van de <u>p</u> ercepties van de cliënt	4	4	1
<u>E</u> mpathie	6	5	2
<u>F</u> ocus terugbrengen naar de cliënt	4	7	5
<u>B</u> evorderen van <u>o</u> plossingsgericht praten	10	10	5

Bijlage 13: Sociogram spelen en werken november 2009

Sociogram voor **spelen**

Gekozen test: **november 2009**

z	L	L	M	N	Nico	S	S	T	T	T	T	W	W	B	Cleo	D	E	Frederique	F	I	K	L	L	M	R	S	S	S
L	X																											
L		X																										
M			X																									
N				X																								
Nico					X																							
S						X																						
S							X																					
T								X																				
T									X																			
T										X																		
T											X																	
W												X																
W													X															
B														X														
Cleo															X													
D																X												
E																	X											
Frederique																		X										
F																			X									
I																				X								
K																					X							
L																						X						
L																							X					
M																								X				
R																									X			
S																										X		
S																											X	
S																											X	
Totaal pos.	4	4	1	3	0	4	10	4	4	3	2	0	3	5	0	1	3	3	5	6	3	3	4	4	1	2	1	1
Totaal neg.	3	1	16	1	16	1	0	0	2	1	3	13	3	1	11	2	2	0	0	0	4	0	1	0	2	0	0	1

Legenda

■ Keuze positief

■ Keuze negatief

Sociogram voor werken

Gekozen test: **november 2009**

~	L	L	M	N	Nico	S	S	T	T	T	T	W	W	B	Cleo	B	E	Frederique	F	I	K	L	L	M	R	S	S	S
L	X																											
L		X																										
M			X																									
N				X																								
Nico					X																							
S						X																						
S							X																					
T								X																				
T									X																			
T										X																		
T											X																	
W												X																
W													X															
B														X														
Cleo															X													
D																X												
E																	X											
Frederique																		X										
F																			X									
I																				X								
K																					X							
L																						X						
L																							X					
M																								X				
R																									X			
S																										X		
S																											X	
S																											X	
Totaal pos.	2	7	1	3	1	1	10	5	3	1	1	0	5	6	0	2	6	6	4	7	2	1	3	3	0	1	3	0
Totaal neg.	0	0	16	0	14	4	0	0	0	2	4	14	0	0	7	2	0	0	1	2	5	2	1	1	3	1	2	3

Legenda

■ Keuze positief ■ Keuze negatief

November 2009

Werken: Wie kiezen positief voor elkaar? Frederique en L.

- Frederique en E.
- Frederique en S.

Werken: wie kiezen negatief voor elkaar?

- Nico en K.

Werken: Negatief - positief: de eerste leerling heeft de tweede negatief gekozen en de tweede leerling de eerste positief:

- L. en Nico
- S. en Cleo

Werken: Wie zijn populair in de groep?

- Frederique (6 x gekozen)

Werken: Wie zijn verstoten uit de groep?

- Cleo (8 x gekozen)
- Nico (13 x gekozen)

Spelen: Wie kiezen er positief voor elkaar?

- Frederique en L.

Spelen: Wie kiezen er negatief voor elkaar?

- Nico en W.
- Nico en D.
- Nico en K.
- Cleo en T.

Spelen: Negatief - positief: de eerste leerling heeft de tweede negatief gekozen en de tweede leerling de eerste positief:

- Niet van toepassing

Spelen: Wie zijn populair in de groep?

- Niet van toepassing

Spelen: Wie zijn verstoten uit de groep?

- Cleo (11 x gekozen)
- Nico (15 x gekozen)

Bijlage 14: Sociogram spelen en werken april 2010

Sociogram voor **spelen**

Gekozen test: **sociogram april 2010**

?	L	L	N	Nico	S	S	T	T	T	T	W	W	B	Cleo	D	E	Frederique	F	I	K	L	L	M	R	S	S	S
L	X																										
L		X																									
N			X																								
Nico				X																							
S					X																						
S						X																					
T							X																				
T								X																			
T									X																		
T										X																	
W											X																
W												X															
B													X														
Cleo														X													
D															X												
E																X											
Frederique																	X										
F																		X									
I																			X								
K																				X							
L																					X						
L																						X					
M																							X				
R																								X			
S																									X		
S																										X	
S																											X
Totaal pos.	5	3	3	0	3	9	4	3	3	1	1	4	5	0	1	3	2	2	6	2	3	2	6	2	3	3	2
Totaal neg.	1	1	1	13	6	0	0	4	1	4	15	2	0	12	2	2	0	0	1	6	1	1	1	6	0	0	1

Legenda

 Keuze positief Keuze negatief

Sociogram voor werken

Gekozen test: **sociogram april 2010**

	L	L	N	Nico	S	S	T	T	T	T	W	W	B	Cleo	D	E	Frederique	F	I	K	L	L	M	R	S	S	S
L	X																										
L		X																									
N			X																								
Nico				X																							
S					X																						
S						X																					
T							X																				
T								X																			
T									X																		
T										X																	
W											X																
W												X															
B													X														
Cleo														X													
D															X												
E																X											
Frederique																	X										
F																		X									
I																			X								
K																				X							
L																					X						
L																						X					
M																							X				
R																								X			
S																									X		
S																										X	
S																											X
Totaal pos.	3	5	3	0	2	7	8	2	2	2	0	3	5	0	2	3	2	6	5	1	5	6	5	1	0	2	1
Totaal neg.	1	1	4	16	3	0	0	4	1	6	14	1	0	12	3	2	0	0	1	4	1	0	1	3	0	1	2

Legenda

Keuze positief

Keuze negatief

April 2010 Werken: Wie kiezen positief voor elkaar? Frederique en L.

- Frederique en L1.
- Frederique en L2.

Werken: wie kiezen negatief voor elkaar?

- Cleo en E.
- Nico en S.
- Nico en W1.
- Nico en W2.

Werken: Negatief - positief: de eerste leerling heeft de tweede negatief gekozen en de tweede leerling de eerste positief:

- I. en Cleo
- T. en Nico
- S. en Nico

Werken: Wie zijn populair in de groep?

- Niet van toepassing

Werken: Wie zijn verstoten uit de groep?

- Cleo (12 x gekozen)
- Nico (16 x gekozen)

Spelen: Wie kiezen er positief voor elkaar?

- Frederique en L1.
- Frederique en L2.

Spelen: Wie kiezen er negatief voor elkaar?

- Cleo en Nico
- Cleo en W1.

Spelen: Negatief - positief: de eerste leerling heeft de tweede negatief gekozen en de tweede leerling de eerste positief:

- W2. en Cleo

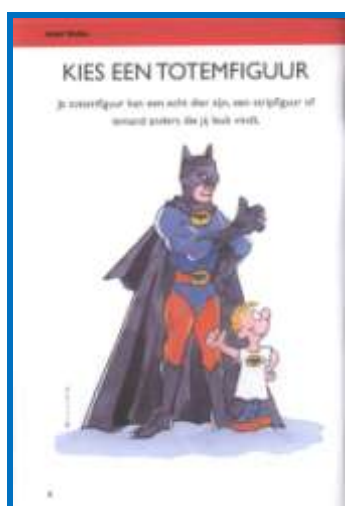
Spelen: Wie zijn populair in de groep?

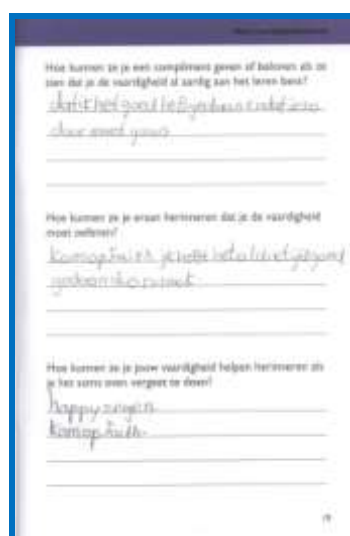
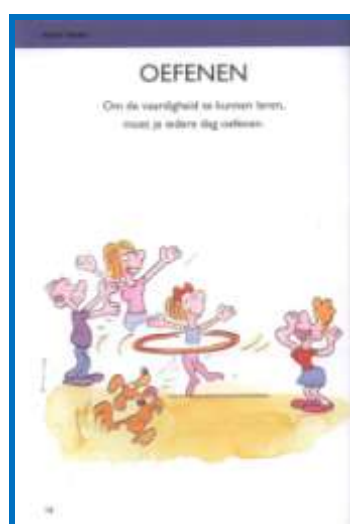
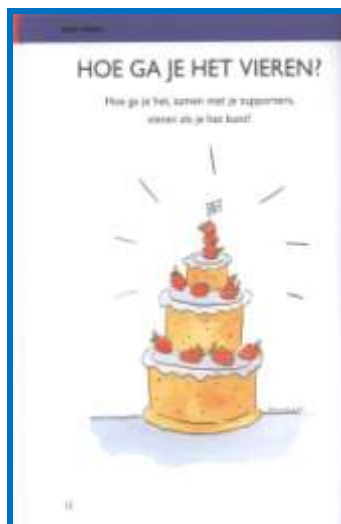
- Niet van toepassing

Spelen: Wie zijn verstoten uit de groep?

- Cleo (12 x gekozen)
- Nico (13 x gekozen)

Bijlage 15.1: Uitwerking Kids' Skills werkboekje van Frederique

Waarom want je dat je het kunt?

om te kunnen leren en de wereld te ontdekken

om het te kunnen gebruiken

om te kunnen helpen

Hoe ga je je supportert uitroepen?

om te kunnen helpen

Hoe hebben je supportert je geholpen bij het leren van de wereld?

om te kunnen helpen

Hoe ga je je supportert?

om te kunnen helpen

LEER HET IEMAND ANDERS

Als je het kunt, kan je het ook iemand anders leren.

Als een van je jouw wereldwijde willen leren?

om te kunnen helpen

Hoe ga je dat doen?

om te kunnen helpen

SUPPORTERSPAGINA

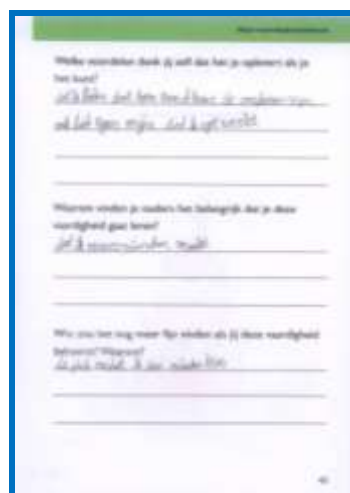
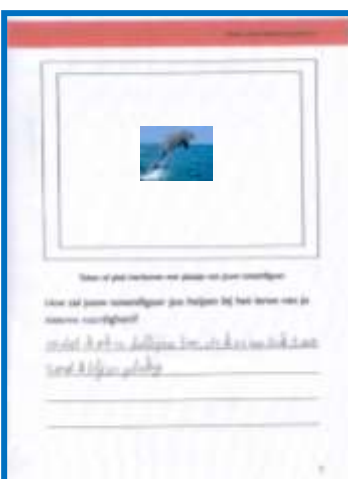
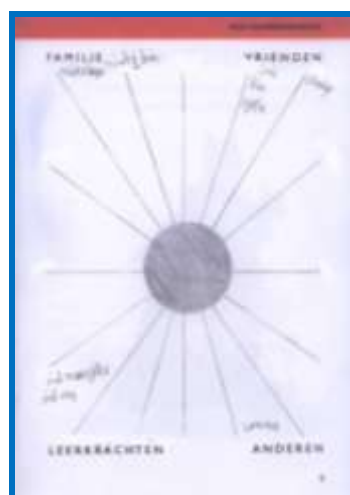
Hier kunnen mijn supporterters een schrijven als ze me willen ondersteunen, of als ze zien dat ik het kan.

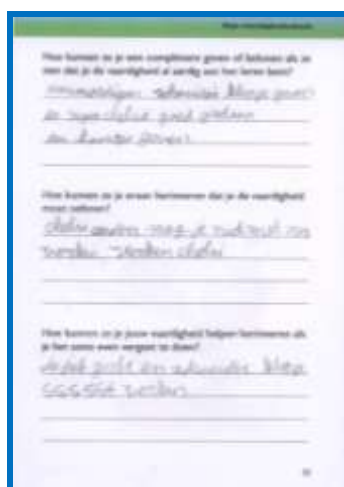
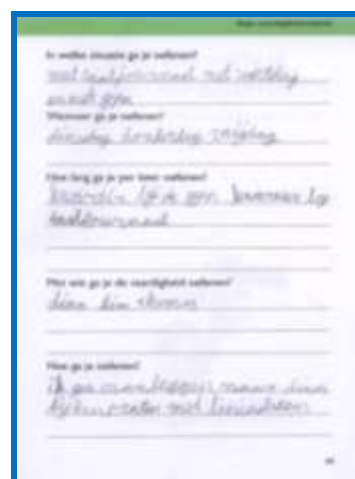
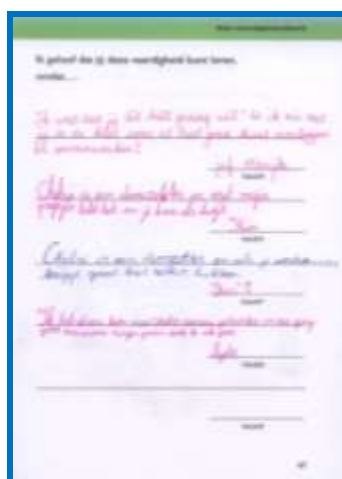

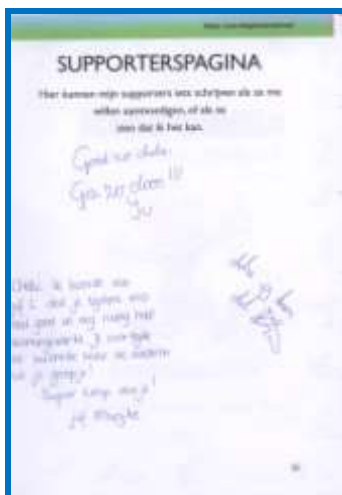
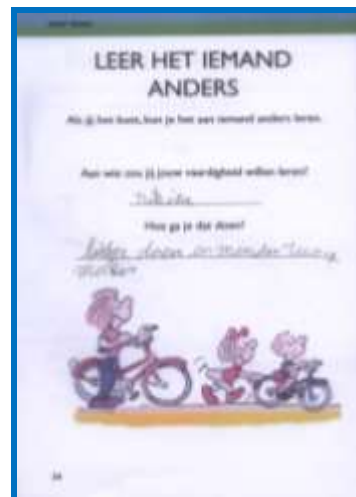
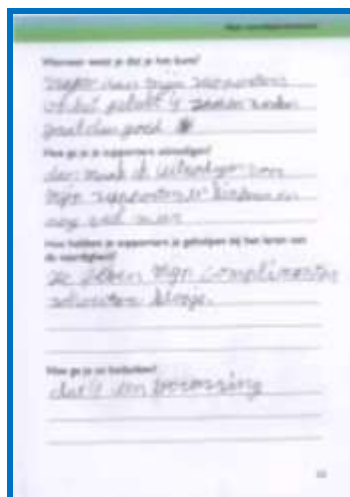
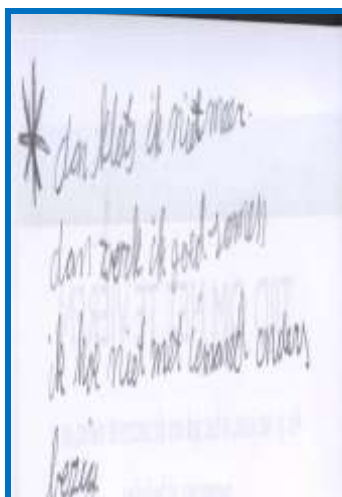
help je me dat ik het kan?

om te kunnen helpen

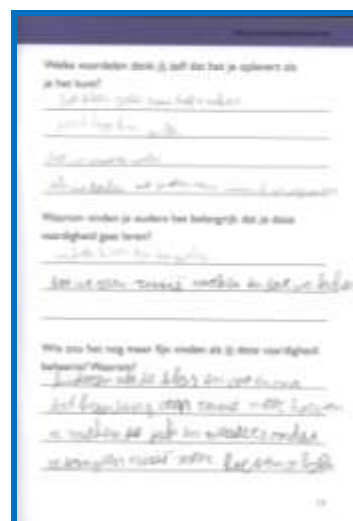
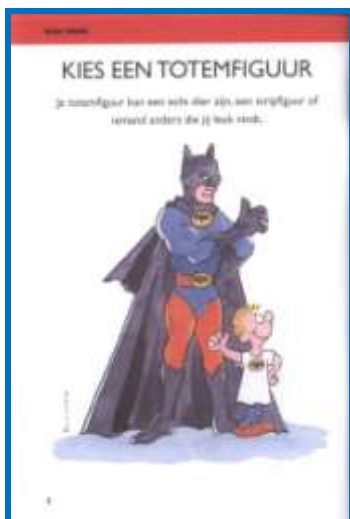
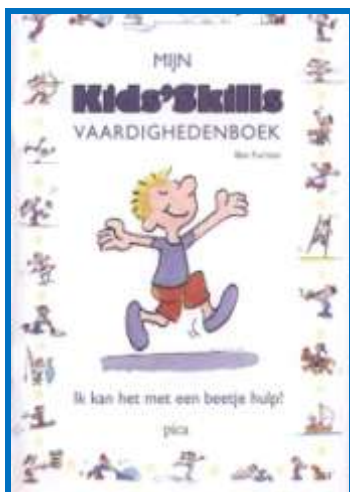
Bijlage 15.2: Uitwerking Kids' Skills werkboekje van Cleo

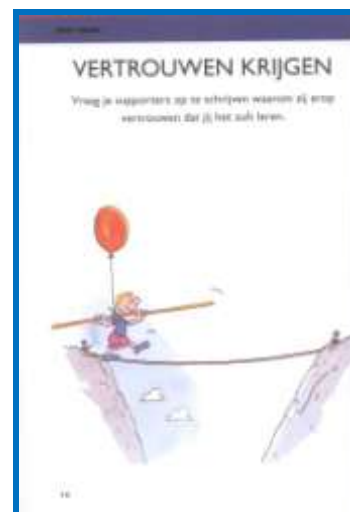

Bijlage 15.3: Uitwerking Kids' Skills werkboekje van Nico

Waarvoor weet je dat je het kunt?

alle dingen rondom en om de wereld
zijn. En de dingen die ik niet kan
willen ik wel proberen. En dat is het.

Hoe ga je je supporters vinden?

Een uitnodiging geven

Hoe hebben je supporters je geholpen bij het leren van de vaardigheid?

door me te helpen
door mij te helpen. En dat is het.

Hoe ga je je bedanken?

door een brief te schrijven

LEER HET IEMAND ANDERS

Als je het kunt, kun je het aan iemand anders leren.

Aan wie zou je jouw vaardigheid willen leren?

een vriend

Hoe ga je dit doen?

door te helpen

SUPPORTERSPAGINA

Hier kunnen mijn supporters iets schrijven als ze me willen aanmoedigen, of als ze zien dat ik het kan.

Goed 70-100
goed 70-100
goed 70-100
goed 70-100

Bijlage 16.1: Frederique 1e gesprek datum: 7 december 2009

Wat Frederique zegt is cursief gedrukt en wat Marijke zegt is niet cursief gedrukt.

Contact maken:

- 1) Wat is je beste vak op school? *Gym. Oké, gym. Zijn er nog meer vakken waar je goed in bent? Euh, euh, ja... sommige dingen wel, euh bijvoorbeeld rekenen sommige dingen en bij taal weer sommige dingen. En dan dat weer sommige dingen. ja, niet altijd bij sommige dingen en soms ook weer wel bij sommige opdrachten.* Oké, dus bij sommige opdrachten van rekenen gaat het heel goed, bij sommige opdrachten van taal gaat het goed en bij gym gaat het goed. Nou dan gaat er al wel veel goed, want we moeten best veel taal doen en we moeten best veel rekenen doen en gym hebben we ook wel twee keer in de week.
- 2) Hoe werd beste vriendinnen met M. en L.? *Door euh... Ja we zijn heel veel... Zaten we in groep 3, zaten we ook bij elkaar heel veel en toen waren we een beetje over elkaar aan het praten en toen hadden we eigenlijk alles wel hetzelfde en toen waren we hele goede vriendinnen geworden en zo groeit dat helemaal.* Oké, nou hartstikke goed. Welke dingen hebben jullie eigenlijk hetzelfde? *Ja, onze vader en moeder zijn wel hetzelfde, want mijn moeder houdt van knutselen en haar moeder ook en mijn vader houdt van klussen en haar vader ook en wij zijn allebei even oud en we zijn bijna tegelijk geboren.* Heb je het dan over L. of over M.? *Over L. En we wonen dicht bij elkaar. L. is wat verder naar achteren maar die woont ook in de B.K.straat. Dan hebben jullie wel heel veel dingetjes samen hetzelfde, dat is wel leuk!*
- 3) Welke andere vrienden/ vriendinnen heb je en hoe is je dat gelukt?
- 4) Als ik aan andere mensen zou vragen, aan vriendjes of vriendinnetjes, wat ze leuk vinden aan jou, wat zouden ze dan zeggen? *Ze is heel aardig, en euh, ze is ook heel lief en ze doet ook wel dingetjes dat als je verdrietig bent ofzo, dan troost ze je wel en ze is altijd heel eerlijk. Dat is gewoon F.!* Nou dat is knap! Dat vind ik wel hartstikke, heel mooie eigenschappen, noemen ze dat. Dat je aardig bent en dat je lief bent en dat je andere kinderen kunt troosten en dat je eerlijk bent. Nou, dat zijn vier hele mooie eigenschappen. Kun je er misschien nog meer opnoemen? *Euh, dat ze ook leuk met haar kunnen spelen, zeggen ze.* Nou, dan ben jij toch een heel goede vriendin! *Ja! Ja, dat denk ik wel! Hartstikke goed!*

Context verhelderen:

- 5) Weet je waarom wij dit gesprekje samen hebben? *Omdat ik het niet zo fijn heb op school en ook wel eens thuis.* Oké, dat je het niet zo fijn hebt op school en ook wel eens thuis. Maar ja, wat is er dan niet zo fijn? Kun je daar iets meer over vertellen? *Euh... Ja, ik heb heimwee en daar wil ik graag vanaf!*
- 6) Nou, dan gaan we hopen dat we daaraan kunnen werken. Waarom is dat een probleem voor jou, om heimwee te hebben? *Ik vind het niet leuk, want ik moet altijd 's avonds laat als ik bij L. ga logeren, dan ben ik altijd verdrietig en dat vind ik nooit zo leuk. Ik wil ook wel eens bij iemand anders blijven logeren. En dat is me al wel eens een paar keer gelukt.* Oké, het is jou al een paar keer gelukt en wat was er toen anders? Hoe kwam het dat het wel gelukt is? *Omdat mijn eigen zus wel eens is meegegaan en mijn eigen nicht is wel eens ook blijven slapen.* Dus als je een zusje bij je hebt, of een nichtje dan lukt het wel? *Ja en bij opa en oma lukt het me wel eens en heel soms bij L. ook wel en bij J. maar dat is niet zo heel vaak gelukt.*
- 7) Wat zou je graag willen bereiken? *Mijn heimwee af te krijgen.* Oké, die schrijf ik even op. Wat zou er nou beter gaan, als je geen heimwee zou hebben? Ik kom bij kindjes spelen en logeren en ik ga lekker naar school toe. En dat vind ik pas fijn.

Herkaderen en doelen stellen:

- 8) Oké, en euh... ik vind het heel knap dat je zo goed kunt vertellen waar je last van hebt. Er zijn niet veel kindjes die dat zo goed kunnen, als dat jij dat kunt. Hartstikke goed! Als ik aan papa en mama zou vragen wat zouden die dan denken dat jij anders zou willen? *Dat ze ook wel van haar heimwee af wil komen en dat ze altijd heel verdrietig is en dat vinden wij ook niet zo fijn, denk ik dat ze dat zeggen.*
- 9) Hoe zouden papa en mama jou het beste kunnen helpen? *Euh... Moeilijke vraag hè? Ja. Ik denk dat ze wel kunnen helpen, door een paar dingetjes te doen die misschien wel helpen.* Welke dingetjes zouden ze dan kunnen doen? Want dingetjes, dat kan heel veel zijn. Ik weet niet wat je bedoelt met dingetjes. *Ja, bijvoorbeeld een keertje dat, want mama is ook heel veel moe, dat ze een keertje misschien in bad gaat liggen. Want ik vind het nooit zo fijn, want als ze heel erg lief is en zo, dan ga ik haar meestal wel heel erg missen. Dan vind ik het moeilijk om afscheid te moeten nemen.*
- 10) Stel dat je een goede dag thuis/ op school mag ontwerpen, wat zou iedereen thuis/ op school dan volgens jou moeten doen om het een goede dag te laten zijn?

Sterke punten benoemen:

- 11) Wat zou je beste vriend/ vriendin zeggen over hoe jij bent wanneer jullie samen goed kunnen opschieten?
- 12) Wat zouden je ouders zeggen waar je goed in bent? *Sporten, helemaal in tennis. Ik ben ook best wel muzikaal met mijn piano en ik ben ook wel lief en ik ben ook eigenlijk voor mama en papa een teddybeer, want ze kroelen ook heel veel met mij. Dat is leuk! Ze vinden mij ook wel heel erg leuk, want ik was voor eigenlijk een soort iets van een cadeautje voor hun. Oké, dat is ook mooi om te horen.*
- 13) Waar zijn ze (papa en mama) trots op? *Euh ja euh. Ze zijn ook wel trots want vrijdag was ik 's middags echt helemaal blij naar school gegaan. Toen was ze heel blij. En ik had die ene keer toen ik een geest had gezien.... Vannacht was ik alleen in mijn bed gaan slapen en dat vond ik best wel eng. Maar mama zei: "Ik ben heel trots op jou, dat je het toch hebt gedaan." En hoe is het jou gelukt om vrijdag blij naar school te gaan? Omdat het toch een heel leuke dag is en de juffrouw was ook heel lief geworden. En wist je dat van tevoren al? Ja, want dat was 's middags en 's morgens was ze eigenlijk heel erg lief. 's Ochtends was je ook geweest naar school? Je bent de hele dag geweest? Ja. En ben je vrijdagmiddag blij naar school gegaan omdat het 's ochtends zo goed was gegaan?*
- 14) En de rest van de week had je bij papa en mama in bed geslapen? *Ja. En vannacht niet? Ja, vannacht was de eerste keer dat ik weer in mijn bed sliep. Frederique ik ben ook gewoon trots op jou! Hoe is het jou gelukt dan om vannacht zelf in je eigen bed te slapen? Nou, ik heb wel eens mijn felle licht aangedaan. Die zit aan de andere kant van mijn kamer, bij mijn wasbak. Mijn javalamp had ik aan gedaan en mijn gordijnen dicht en de deur helemaal open en de gordijntjes bij mijn deur aan de kant geschoven, zo kon ik mee tv-kijken. Oh, oké. En toen ben je vanzelf in slaap gevallen met het licht aan? Eerst had ik ook nog het grote licht aan en toen zei mama: "Ik vind het een beetje fel, die twee lichtjes mogen aan en de grote uit, want dat was wel fel." Ja, oké, dus toen had je nog twee kleine lampjes aan.*
- 15) Hoe gaat het jou vanavond lukken om weer te slapen in je eigen bed? *Door aan leuke dingen te denken. En waar zou je dan aan kunnen denken? Aan kerst, dan doen we een soort van pakjesavond.....*

Uitzonderingen benoemen:

- 16) Op welke momenten is het al wel goed gegaan, dat je geen last had van heimwee? *Als het gezellig is en als ik met mijn zus ergens ga logeren. Bij opa en oma ga spelen*

jaartje ouder ben. Wanneer is het op school al wel eens gelukt om zonder buikpijn en zonder verdriet naar school te gaan? Toen het eigenlijk wel een leuke dag was en toen jij er was vond ik het ook wel gezellig. Ja, er zijn sommige dingen wel leuk, soms ook wel eens bij juffrouw L. Maar niet zo heel vaak.

17) Wat was er toen wel eens anders bij juffrouw L. Wat ging er dan wel goed? *Ze was ook heel erg lief en ze was ook wel gezellig en we gingen leuke dingen doen. Oké, en wat deed juf L toen anders? Ze was heel vrolijk en lief.*

18) Wat deed jij toen anders? *Ik was heel erg blij.*

19) Wat deden papa en mama dan anders? *Die waren ook helemaal blij dat ik zo naar school ging. Dat is best wel vaak gebeurd, dat het goed ging. Ja best wel. Ik vind het knap van je dat het jou al is gelukt om naar school te gaan zonder buikpijn en zonder verdriet. Vind je dat ook knap van jezelf? Knikt ja. Dan gaan we ervoor zorgen dat het nog vaker gebeurt, zodat je nog trotser kunt zijn op jezelf. En papa en mama en juf L. en ik ook.*

Wondervraag stellen:

20) Stel dat er vanavond bij een tovenaars komt in jouw droom en die zwaait met of deze toverstok of deze, mag je er zelf eentje uitzoeken die je het mooiste vindt. En die zou toveren dat de nare dingen waar jij last van hebt, de heimwee en soms wel eens het verdriet dat je 's ochtends moeilijk afscheid kunt nemen, dat dat niet meer zou gebeuren. Wat zou er dan morgenochtend anders zijn? *Ja heel veel! Heel veel? Nou vertel eens... wat zou er allemaal anders zijn? Dat ik zonder buikpijn naar school ga en dat ik niet zo verdrietig ben en dat ik geen buikpijn krijg, heel veel dingetjes zijn er dan anders.*

21) Wat zou jij dan anders doen? *Ik zou heel blij zijn. Waaraan merk jij dan dat er een wonder is gebeurd? Dat ik geen buikpijn meer heb. Oké, dat schrijf ik even op. Dus jij zou zeggen dat er dan toch best veel dingen anders zouden zijn. Want ik zou geen buikpijn meer hebben, ik merk ook dat ik geen buikpijn meer krijg. Ik ben ook niet meer verdrietig, maar ik ben vrolijk en ik ben blij. Zeg ik het dan goed zo? Ja.*

22) Stel dat jullie thuis of op school zouden doen alsof er een wonder is gebeurd. Wat zou jij dan anders doen? *Vrolijk zijn en lief en ook wel eens druk zijn. Dat mag natuurlijk altijd. En ik denk dat thuis iedereen en de dieren ook liever zullen zijn.....*

23) En wat zouden papa en mama dan anders doen? *Ze zouden eigenlijk heel veel anders doen. Nou, noem eens op, wat zouden ze anders doen? Ze zouden gezellig zijn en lief. Zijn ze dat nu niet dan? Jawel, ze hoeven dan ook niet zo veel meer te mopperen, omdat ik niet naar school wil. Dat ik geen buikpijn heb, daar zullen ze ook blij mee zijn.*

- 24) En wat zou de juffrouw anders doen? *Eigenlijk een beetje hetzelfde als papa en mama.*
Oké, noem eens op, wat zou de juffrouw anders doen? *Gezellig zijn, vrolijk en lief en blij zijn dat ik geen buikpijnmeer heb.*
- 25) Heel goed. Stel ik gebruik deze toverstaf nu en ik tover ons twee jaar verder, dus dat je in groep 8 zou zitten. Wat zouden we dan zien als we naar jou kijken? *Dat ik blij ben dat ik nog maar 1 jaartje af hoeft te maken.* Oké en wat nog meer?

Schalen:

- 26) Op een schaal van 0 tot 10 waarvan 0 (ik heb buikpijn als ik naar school toe ga en ik ben verdrietig) is en 10 (ik heb geen buikpijn en ik heb geen verdriet) is, waar sta je dan nu? *Ik denk nu ongeveer dat ik wel bijna over de helft ben. (Gezien vanaf de 10.)* Ben je dan op de helft of er net al een beetje overheen? *Daar zo, er net achter.* Net er achter. Welk cijfer zullen we die geven? Wat is de helft van 10? 5. Wat zou een 4 zijn? Of euh wat zou net voor de 5 zijn? *Een 4.* Vier, en misschien nog een beetje bij de 4 of niet? *Ik denk een 4,5 zoiets.* Een 4,5, dan is dit nog maar een klein stukje (naar de 10 toe).
- 27) Wat heb jij al gedaan om bij die 4,5 te komen? *Euh...?*
- 28) Wat zit er in de 4,5? *Haha, dat is best wel moeilijk.* Ja, we doen niet alleen maar makkelijke dingetjes. *Veel dingetjes geprobeerd en er is al wat gelukt.* Oké, veel dingetjes geprobeerd en wat is er al gelukt? *Om een keertje gewoon naar school toe te gaan, dat is al wel gelukt. En om een keertje te blijven logeren is al wel eens gelukt. Dat zijn wel de dingetjes die al eens gelukt zijn.* Hartstikke goed van jou. Dat vind ik al super knap!
- 29) Stel, we zouden een klein stapje maken, waaraan kun je dan merken dat je dat stapje gemaakt hebt? *Dat weet ik niet.* Hoe ziet er dat uit? Wat is er dan anders? *Dan zal ik gewoon naar school toe gaan.* Dat ik zo naar school toe ga. *Door de tovenaar.* Door de tovenaar.
- 30) Welk verschil zal dat voor je zijn? *Een heel groot verschil. Een heel fijn verschil.* Een heel groot verschil en een heel fijn verschil. Hoe zou ik dat kunnen zien aan jou dat dat verschil er is? *Doordat ik heel erg blij ben ook en heel gezellig en stuiterend ben haha.* Dus je komt gewoon de klas binnen van "Hé, joepie, ik heb weer zin om naar school te gaan!" Ja.
- 31) Oké dat lijkt me al wel een grotere stap, dan naar de 5, misschien is dat al wel een stap naar de 6. Wat denk je zelf? *Ik denk dat ik nu al bij de 5 ben dan.* Dat je nu al bij de 5 bent? Dat we geen 4,5 maken, maar een 5. Dus als je bij de 6 zou zijn, dan zou je al heel blij naar school toe komen? *Ik denk dat ik dan wel een brief naar de tovenaar moet posten.* Daar kunnen we misschien wel iets voor regelen. Misschien kun je wel een

mooie tekening maken? En onder je kussen leggen, zodat hij kan zien hoe dat jij graag zou willen dat het eruit ziet.....

De verdere uitwerking van de schaal tijdens het verdere traject is te vinden in bijlage 10.1.

Bijlage 16.2: Cleo 1^e gesprek datum: 1 maart 2010

Wat Cleo zegt is cursief gedrukt en wat Marijke zegt is niet cursief gedrukt.

Contact maken:

- 1) Wat is je beste vak op school? *Tekenen*. Wat vind je nog meer leuk? *Gymmen en buitenspelen*. Je zegt dat teken jouw beste vak is, wat vind je dan het leukste om te tekenen? *Soort kinderen en soort sprookjesfiguren*. En welke sprookjesfiguren bijvoorbeeld?
- 2) Waar ben je goed in? *Gym vind ik zelf en lezen*. Oké, goed in gym en in lezen.
- 3) En als ik aan jouw papa en jouw mama zou vragen waar je goed in bent, wat zouden zij dan zeggen? *Computeren*. Ja... *Schaatsen en skyleren*. Oh! Vind je dat zelf ook? *Ja*. Dus eigenlijk zijn er nog wel meer dingen waar je goed in bent! Gym, lezen, computeren, schaatsen en skyleren, dat zijn al veel dingen.
- 4) Je zit nu naast T. in de klas. Als ik aan T. zou vragen waar jij goed in bent, wat zou hij dan zeggen? *Kletsen*. Wat zou de rest van je groepje zeggen waar je goed in bent? *N. zegt kletsen, K. zegt kletsen en W. weet ik niet*.
- 5) Met wie vind je het leuk om mee om te gaan? *Mag het ook uit de andere groepen zijn?* Dat mag ook uit andere groepen zijn. *R., B., B.,B., en R.* Zijn er nog kindjes uit onze klas die je wel leuk vind om mee om te gaan? *Ja, I., K., S., en W.* Wat vind je leuk aan die kinderen? *Aan I. dat ze altijd heel lief is, we zijn samen op vakantie geweest. En ja... En met sommige kinderen heb ik wel eens ruzie*. En vind je dat leuk of niet? *Nee*. Zou je daar graag iets aan willen veranderen? *Ja*. Daar komen we direct nog wel op terug.
- 6) Is er een volwassene of een ouder iemand die je vertrouwt? *Ja! F. maar die komt helemaal uit A.* Dat maakt helemaal niet uit. Zie je die vaak? *Niet meer zo vaak*. Zijn dat vrienden van je ouders? *Ja*. Is er nog iemand die je vaker ziet? *Ja, dat is M. die is net zo oud als mijn mama en W. ook. D. is hun kindje. Ik ga daar weleens logeren*. Wonen ze ook hier in W.? En zit hun kindje hier op school? *Nee, niet meer, die moest naar een andere school*. Die is jonger dan dat jij bent, toch? *Ja, die is zeven*.
- 7) Heb je een beste vriend of vriendin? *D. en D.* Wie is D.? *Die komt uit R.* Hoe heb je die leren kennen? *In Spanje op vakantie. En W. uit de klas is ook een vriend van mij*. Met W. trek je eigenlijk wel heel veel op? *Ja, we fietsen samen naar school en ik mag ook op zijn kinderfeestje komen en ook op die van zijn ouders. Ik trek daar vaak mee op*. En papa en mama ook? *Ja*. Oké, gezellig
- 8) Hoe werd je vrienden met W.? *Toen hij bij ons is komen wonen. Op school heb ik hem toen gevraagd of hij samen wilde fietsen en toe zei hij ja. En toen zijn we steeds betere vrienden geworden*. Nou dat is goed gelukt! Hoe is je dat eigenlijk gelukt, om zulke

goede vrienden te worden? *We hebben nog nooit ruzie gehad, ik weet het eigenlijk niet.* Maar ja, als je nooit ruzie met iemand hebt, dan kun je wel heel goede vrienden worden.

- 9) Is er nog iemand in de klas waarvan je zegt dat is eigenlijk wel een heel goede vriend of vriendin? *I.* Hoe ben je vrienden geworden met *I.*? *Door school.*
- 10) Als ik aan *I.* zou vragen wat zij leuk vindt aan jou, wat zou ze dan zeggen? *Wat ze aan mij leuk vindt?* Ja. *Lief vindt ze mij dan en aardig.* En als ik aan *W.* zou vragen wat hij zo leuk vindt aan jou, wat zegt hij dan? *Hetzelfde als wat I. zei.* Oké, dat hij jou lief en aardig vindt. Je bent ook wel een lief en aardig meisje, wel een kletserig meisje, maar heel lief en aardig!

Context verhelderen:

- 11) De komende weken gaan we werken in het boekje Kids' Skills. Daar heb ik met *F.* ook in gewerkt. We gaan één ding uitkiezen, wat jij graag zou willen leren, zodat je dat bijvoorbeeld kunt gebruiken in de klas of op school of met het maken van vriendjes of vriendinnetjes. *Of met de gym?* Misschien dat je het met de gym kunt gebruiken, misschien ook niet. Dat moeten we eventjes bekijken. Maar ik direct wat vragen stellen en dan komen we er vanzelf achter welke vaardigheid dat je graag zou willen leren. *We kunnen ook doen van dat je ruzie hebt en zo?* Ja dat zou ook nog kunnen als je zegt: "ik wil leren om contact te maken met anderen", dan vind ik dat een hele goede! Want dan komen we meteen terug op hetgeen je wilt veranderen. Om minder ruzie te krijgen met anderen. Zou je dat als vaardigheid willen leren?
- 12) Je gaf al eerder aan dat je soms ruzie had met sommige kinderen en wil dat graag veranderen. Hoe is dit een probleem voor je, dat je veel ruzie hebt met anderen? *Dat weet ik eigenlijk niet.* Word je daar blij van of word je daar verdrietig van? *Nee, boos en verdrietig en kwaad.* Kortom je wordt er niet vrolijk van als je ruzie hebt met anderen.
- 13) Wat zou je graag willen? Wat ik graag zou willen? Ja, want je zegt dat je het graag wilt veranderen, maar wat zou je wel graag willen? *Dat we gewoon vrienden zijn en dat we niet meer ruzie krijgen. Maar soms maakt het niet uit. Met I. heb ik weleens ruzie gemaakt, maar als ik vandaag ruzie met haar heb, dan is het vandaag ook weer goed.* Dus je zou het fijn vinden dat als je ruzie hebt, dan het niet blijft hangen. Dat je het goed kunt maken en daarna gewoon weer vrienden kunt zijn en gewoon door kan gaan. Ja.

Herkaderen en doelen stellen:

- 14) Dus ik hoor jou zeggen als ik met kinderen ruzie heb, dan is het soms best wel lastig om het goed te maken en daar zou ik wel wat beter in willen worden. En dan zou het ook fijn

zijn dat het vandaag of morgen gebeuren en niet dat ik voortaan altijd ruzie heb met andere kinderen. *Ik heb vandaag ook weer ruzie met N. en N.*

- 15) Wat zou er beter gaan tussen jou, N. en N., als het probleem er niet meer zal zijn? *Dan doen we aardiger. En doen niet meer zo boos tegen elkaar.* Ik vind wel dat je erg goed kunt vertellen wat je wilt veranderen.
- 16) Wat zou W. zeggen dat je anders zou willen? *N. moet ik uitnodigen op mijn grote mensenfeest, maar dat wil ik niet. Daar word ik boos om. Wij hebben altijd ruzie.* W. weet dit? *Ja. Als ik het aan papa en mama zou vragen wat jij zou willen veranderen, wat zouden die dan zeggen? Ook met N. dat ik dat zou willen veranderen. Dat N. en ik in de klas niet naast elkaar zitten. Dat heeft mama ook gezegd tegen de juffrouw. Dan krijgen we heel veel ruzie en dat we uit elkaar blijven met het buitenspelen. Gisteren en eergisteren met het skaten hadden we geen ruzie. Dat is wel heel knap!* Waar denk je dat het aan ligt, dat je toen geen ruzie had? *Omdat N. bang is van K. en die was er toen bij. Met R. heb ik ook wel eens erge ruzie.* Maar ik zie dat het tussen jou en R. ook heel vaak erg goed gaat. Dat is super! Wat is er dan anders? *Dan zijn we gewoon vriendinnen en zijn we weer heel aardig.*
- 17) Als ik als een vlieg bij jou en R. rond zou vliegen, wat zou ik dan zien? *Als we lief zijn, dan praten we normaal met elkaar.* En wat nog meer? *We zijn dan erg aardig tegen elkaar we gaan dan samen buitenspelen en samen skeeleren, samen afspreken.* Jullie doen dan dus heel veel samen? *Ja.*
- 18) Dus het kan wel! Hoe lukt het je dan om samen te spelen? *Dan zeg ik tegen mezelf: "Nu moet je aardig doen!" Maar soms word ik zo boos dat het niet meer gaat.* Dus het is je al weleens gelukt om tegen jezelf te zeggen: "Nu moet ik aardig doen en niet meer zo boos?" *Ja. Hoe is je dat gelukt? Dan denk ik nu moet ik aardig zijn, anders krijg ik nooit meer vriendinnen. En dan krijg ik ook met papa en mama ruzie, omdat andere papa's en mama's dan naar ons komen om te vertellen dat we ruzie hebben. En dan wordt papa weer boos.* En hoe voel jij je dan? *Daar word ik verdrietig van.* Dat kan ik me goed voorstellen, dat is niet fijn!
- 19) Stel dat je een goede dag thuis/ op school mag ontwerpen, wat zou iedereen thuis/ op school dan volgens jou moeten doen om het een goede dag te laten zijn? *Dat dan I. niet ziek is, dat er geen ruzie is, dat we lekker spelen en gewoon een feestje gaan bouwen.* Oké, wat zie ik dan aan jou? *Dan dans ik en ben ik blij, niet meer boos.* En andere kinderen? *Die zijn dan ook blij, niet boos en hebben geen ruzie.* Dat zou een mooie dag zijn! Zo'n dag wil ik ook wel in de klas.

Sterke punten benoemen:

- 20) Wat zou W. of I. zeggen over hoe jij bent wanneer jullie samen goed aan het spelen zijn? *Van W. weet ik het niet, maar I. zou zeggen dat ik heel aardig ben en een tof mens en dat ze alles mag bij mij. Wat bedoel je met dan mag ze alles? Ze hoeft niet te vragen of ze naar het toilet mag. Soms spreken we af om een ruzie uit te praten. Dan zeg ik tegen haar dat ze rustig moet zijn en dat ik het goed wil maken. En dan zeg ik dat ze alles mag doen, bijvoorbeeld computeren, dansen, fietsen, steppen en dan wordt ze weer blij.*
- 21) Soms kunnen we het niet uitpraten, want dan doet de juf er niets aan. Soms is het voor een juf wel moeilijk om alles op te lossen. Misschien heb je wel een tip voor ons? *Misschien kunnen we dan even in de aula met elkaar praten en als het dan niet lukt, dat we dan juf Marijke of juf A. erbij halen. Bij K. en mij is het zo ook al eens gelukt. We gingen wel huilen, omdat we erg boos waren, maar het is wel goed gekomen. Dat mag, je kunt zo erg boos zijn, dat je moet huilen. Maar ik vind het erg knap van je dat het je al eens gelukt is om op deze manier een ruzie op te lossen! Je kunt er niet altijd een andere juf bij halen. Hoe zou je het op kunnen lossen als er eventjes niemand tijd heeft om jullie te helpen? Dat weet ik niet. Misschien kan ik je een tip meegeven. Kijk maar of je hem kunt gebruiken. Je kunt wel heel eventjes in gesprek gaan en als je merkt dat het niet lukt om het op dat moment goed te maken om dan toch terug te komen naar de klas en het dan maar eventjes zo te laten en er dan om 12.00 of om 15.15 op terug te komen. Dan kan de juf helpen om het goed te maken. Dat is wel een goede tip, maar ik moet om 15.15 en 12.00 altijd snel naar huis voor mijn pilletjes. Dat snap ik, maar je hebt het dan al heel eventjes kunnen laten bezinken, want je hebt dan in de klas andere dingen gedaan en je hebt er over na kunnen denken. Het hoeft maar vijf minuutjes te duren en je bent ook weleens klassendienst geweest en dan ging je ook wat later naar huis. Of je spreekt met de juf de volgende dag om 10.15 af tijdens het buitenspelen, ik denk dat de juf er altijd wel tijd voor vrij kan maken. Je moet maar eens proberen of het lukt en lukt het niet, dan moeten we iets anders gaan verzinnen.*
- 22) Waar zijn je vader en moeder trots op bij jou? *Dat is best veel. Nou, noem allemaal maar op! Ik kan goed schaatsen, skeeleren, dansen, zingen en computeren. Nou dat zijn veel dingen! Ik kan niet schaatsen en skeeleren. Dansen en zingen kan ik een beetje. Moet je kijken hoeveel dingen dat je beter kunt dan ik! Mama is ook trots op mij dat ik niet meer zo vroeg wakker ben, vroeger was ik steeds vroeg wakker door de pillen. Dat is fijn. Hoe is je dat gelukt? Ik heb nu andere pillen, ook om beter te slapen. Nu ik een beugel heb, word ik ook wakker met een droge mond, dan drink ik iets. Soms is mijn fles leeg en dan heb ik geen zin om eruit te gaan, dan probeer ik zelf weer in slaap te komen. Is je dat*

gelukt? Ja. Ik kan me voorstellen dat het voor papa en mama ook fijn is dat je nu beter kunt slapen.

23) Als ik aan juf L. zou vragen waar je goed in bent op school, wat zou zij dan zeggen?

Lezen, veel beter in vrienden maken en minder met anderen bemoeien. Hoe is je dat gelukt? Door het er vaak met papa en mama over te hebben. Dan zeg ik tegen mezelf dat ik het ga proberen. Maar heel soms bemoei ik me nog een beetje met anderen. Ik moet dan even mijn mond houden, de ander uit laten praten en niet meteen iets zeggen. Dat probeer ik, maar soms lukt het me echt niet en dan komt het er gewoon uit. Dan doe ik mijn hand voor mijn mond, maar dan heb ik het al wel gezegd. Daar heb ik soms ook wel eens last van hoor. Knap dat het je al wel eens lukt om niet meteen te reageren.

Uitzonderingen benoemen:

24) Op welke momenten is het al gelukt om geen ruzie te hebben? *Als ik aan het dansen ben, als we aan het knutselen zijn, film kijken of aan het skeeleren ben. Soms merk ik dat ik tijdens rekenen boos word omdat het me niet lukt. Ik moet dan heel lang wachten op de juf, maar die gaat eerst alle andere kinderen af voordat ze bij mij komt. Wat zou dan een oplossing kunnen zijn? Soms overslaan of eerst zelf proberen, maar dan heb ik het meestal fout. Dat is niet erg, je kunt het beter zelf proberen en een foutje maken, dan niets gaan zitten doen. Misschien kun je T. vragen of hij jou wil helpen. Dat wil hij niet, want hij vindt dat ik teveel klets. Maar kletsen is iets anders dan een vraag stellen. Misschien kunnen we daarover met hem wel een goede afspraak maken.*

Wondervraag stellen:

25) Stel dat er vanavond bij jou thuis een tovenaar zou komen, die met zijn toverstokje zou kunnen toveren dat de nare dingen waar jij last van hebt over zouden zijn, wat zou er dan morgenochtend anders zijn en wat zou je anders doen? Waaraan merk jij dat er een wonder gebeurd is? *Dan ben ik de rest van mijn leven heel blij. Dan ben ik nog aardiger en liever.*

26) Stel dat jullie thuis of op school zouden doen alsof er een wonder is gebeurd. Wat zou jij dan anders doen? *Liever voor de jufvrouw zijn. Ohh, ik kijk er nu al naar uit! (nee, hoor... haha). Tegen mij ben je wel lief hoor. En liever tegen andere kinderen en zo. Hoe ziet er dat uit, dat je liever bent tegen kinderen? Wat zou ik dan zien? Dat ik bijvoorbeeld met N. waar ik veel ruzie mee had, heel vaak mee om ga.*

- 27) Waaraan merk jij aan jezelf dat het wonder gebeurd is. Wat doe jij dan niet meer? *Slaan, schoppen, schelden, vloeken. Ik ben dan wel aardig. Kinderen noemen me dan geen duiveltje meer.*
- 28) Stel dat je zou doen alsof het wonder gebeurd is, waaraan merken anderen dan dat er een wonder is gebeurd? *Dat ik dan nog liever doe en aardiger ben, niet meer plaag en dat ik niet meer vloek.*
- 29) Stel dat ik ons tweeën de maand mei kon toveren, het is nu maart, wat zouden we dan zien als we naar jou kijken? *Dat ik zit te zonnen en dat ik aan het spelen ben met andere kinderen en dat ik liever en aardiger ben.* Hoe zou je reageren op een ruzie? *Die vergeet ik dan heel snel, die maak ik dan niet meer.* Zou jij je daar goed bij voelen? *Ja.* Wat doet dat dan met jou? *Dan ben ik vrolijker.* Ik ben wel benieuwd naar die vrolijke Cleo. Ik zie ze af en toe al wel eens. En als ik ons een jaartje verder tover? *Dan ben ik minder boos en ben ik blij.*
- 30) Stel het wonder is gebeurd, wat doet de juf dan anders? *Ze zou zeggen dat het goed is dat ik niet meer praat in de klas.* Zullen we eens kijken of het jou morgen gaat lukken? Dan kan ik dat zeggen tegen je. *Als ik het maar niet vergeet.* Daar gaan we morgen samen aan denken.
- 31) Stel dat ik over een jaar dan met je ouders zou praten, wat zouden zij dan zeggen dat er beter gaat? *Dat ik liever en aardiger ben en nog maar heel soms boos.* En dat ik liever tegen mijn ouders ben. Zouden ze daar blij mee zijn? *Ja.* Op een schaal van 0 tot 100, hoe blij zouden ze daarmee zijn? *50.*
- 32) Stel dat ik dan aan je ouders zou vragen hoe het jou gelukt is om aardiger en liever te zijn, wat zouden zij dan zeggen hoe je dat voor elkaar hebt gekregen? *Dan zou ik zeggen dat de juf dat gedaan heeft.* Maar ik kan er niet voor zorgen dat jij liever en aardiger wordt. Daar kan jij alleen voor zorgen. Wat zou jij zelf kunnen doen om dat te bereiken? Lukt je dat meteen of moet je dat een paar keer doen? *Een paar keer oefenen.* Hoe zou je dat kunnen oefenen? *Met een vriendin. Bij Spangas (tv-programma) hebben ook twee vriendinnen samen geoefend hoe de een vriendelijker kon zijn.* Met welke vriendin zou jij dat kunnen doen? *Dat kan ik ook doen met I.* Vanaf volgende week gaan we werken in een boekje en dan mag je supporters uitnodigen. (Uitleg wat supporters zijn.) Misschien kan I. wel supporter worden, zodat ze jou kan aanmoedigen en soms met jou kan oefenen. Dat je oefent dat je boos bent, maar reageert op een vriendelijke manier.
- 33) Stel dat het je lukt na het oefenen, wat zou I. dan zeggen? *Cleo, je hebt het geweldig gedaan!* Hoe komt het dat je het dan zo geweldig gedaan hebt? *Dan heb ik geoefend.*

Schalen:

- 34) Op een schaal van 0 tot 10 waarvan 0 = ik heb altijd ruzie, ben boos en verdrietig en ik vind het moeilijk om samen te werken en de 10 = ik heb nooit meer ruzie, ben blij en vrolijk en ik kan beter samenwerken, waar sta je nu? *Dan sta ik al op de 4,5.*
- 35) Wat zit er in de 4,5? *Ik ben nog best wel wat boos en heb nog wel eens ruzie. Maar dat is erger geweest. Ik ben een beetje blijer en niet zo vaak boos en kattig.*
- 36) Dat is knap! Dat is niet zo ver meer naar de 10. Hoe graag wil je dat het jou gaat lukken om op de 10 te komen? Op een schaal van 0 tot 10. *Ik wil dat als een 5.* Is dat heel graag? *Voor mij wel.*
- 37) Wat ga je als eerste doen om dit te bereiken? *Ik ga oefenen om minder te praten in de klas. Daar begin ik vandaag mee.* Je mag op dit papiertje een geheugensteuntje schrijven. Die stop je in je broekzak, zodat je er steeds aan kunt denken. Wat schrijf je erop? *Ik praat minder.* Succes ermee! Morgen ben ik in de klas en dan gaan we dit samen oefenen. Ik ben ervan overtuigd, dat jou dit gaat lukken!

De verdere uitwerking van de schaal tijdens het verdere traject is te vinden in bijlage 10.2.

Bijlage 16.3: Nico 1^e gesprek datum: 14 december 2009

Wat Nico zegt is cursief gedrukt en wat Marijke zegt is niet cursief gedrukt.

Contact maken:

- 1) Wat is je beste vak op school? *Rekenen*
- 2) Waar ben je goed in? *Gym, knutselen en taal, taalactiviteiten.*
- 3) Met wie vind je het leuk om mee om te gaan? *S, L, N, T.*
- 4) Daar ga je nog niet zo heel lang mee om? *Nou, sinds de vorige keer dat we in het andere boekje hebben gewerkt. Toen ben ik daar mee omgegaan.*
- 5) Hoe werd je daar vrienden mee? *Daar was ik al wel vrienden mee, maar niet zulke goede en nu spelen we heel vaak samen.*
- 6) Hoe is je dat gelukt, om met hen samen te gaan spelen? *Een keer vragen of ik mee mag doen met hun spelletje.*
- 7) Wat vinden zij leuk aan jou? *Van alles. Van alles?* Noem eens iets, wat dat kan echt van alles zijn! *Grapjes en verder weet ik niet, want dat hebben ze nooit verteld.*
- 8) Wat denk jij dat S. zou zeggen? *Dat zou ik niet weten.* Ik weet het ook niet. *De grapjes en dat ik met hen mee doe.*
- 9) Waar ben je goed in, in het samen spelen? *Aardig doen tegen elkaar.*
- 10) Wat vinden andere kinderen leuk aan jou? *Zoals wie?* As ik op de speelplaats zou buitenlopen en ik zou aan wie dan ook vragen wat ze leuk vinden aan jou, wat zeggen ze dan? *Dat weet ik niet?* Dat weet je niet. Lastig hè?
- 11) Wat vind je zelf leuk aan jezelf? *De grapjes.* Wat nog meer? (Stilte) Moeilijke vraag hè? Ik stel niet alleen maar makkelijke vragen. Ik stel ook moeilijke vragen. (Stilte) Als ik klein zou zijn en we zouden samen spelen, wat zou dan leuk zijn om samen met jou te doen? *Tikkertje en verstoppertje.* Ben je daar goed in? Wat is er dan leuk aan jou om die spelletjes samen met jou te doen? *Dat ik niet vals speel en dat ik hem meestal wel wil zijn.* Dat je hem meestal wel wilt zijn. *Met verstoppertje wil ik hem meestal niet zijn, maar met tikkertje wel.*

Context verhelderen:

- 12) Waarom denk je dat wij dit gesprekje samen hebben? *Vanwege dat ik met S. ga spelen? En N, L, T, en T?* Oké, dat zou kunnen, maar de vorige keer speelde je nog met T, B, K en R. *Eigenlijk ook niet meer ik was meer aan het niks doen, gewoon een beetje rondlopen.* En wat was daar leuk aan? *Niks.*

- 13) Wat gaat er nu beter, dan toen je met B, K, T en R speelde? *Dat we geen ruzie maken. En dat we meer hoofdtikkertje doen.* Doorgevraagd: Wat is hoofdtikkertje?
- 14) Je speelt nu wel graag met de andere jongens. Wat gaat daar goed in? *Het spelen.* Als ik buiten zou komen kijken, wat zie ik dan? *Dat we samen spelen en aardig tegen elkaar doen.* En tegen anderen? *Tegen anderen hoef ik niet persé aardig te doen. Ik kan ook gewoon normaal tegen hun doen, want zij doen ook niet aardig tegen mij.* Oké, dus je zegt tegen anderen hoef ik niet aardig te doen. Ik kan wel normaal tegen hun doen, want zij doen ook niet aardig tegen mij. *Nee, want dat was vanmorgen ook al tegen B. Toen zei ik: "Hé B.!" En toen zei B.: "Ga weg, want ik wil niet meer met de praten."* Oké, wat heb jij toen gedaan? *Toen ben ik gewoon weggegaan.* Dat vind ik knap van je! Had je nog iets gezegd? *Nee. Nee?* Dus je bent gewoon omgedraaid en weggelopen zonder iets te zeggen? Ik vind het eigenlijk wel heel goed van je dat je op de anderen niet steeds meer reageert!

Herkaderen en doelen stellen:

- 15) Wat gaat er al wel goed bij het buitenspelen? *Het samenspelen.* Hoe ziet dat eruit? Goed samenspelen? Waaraan kan ik zien dat jullie goed samenspelen? *Dat we geen ruzie meer maken en dat we niet meer vechten.* Geen ruzie maken en niet vechten. Niet met elkaar en ook niet met anderen? *Nee.* Dus ik zie jou ook niet meer bij T., K., en B.,? *Nee, alleen als ze mij op komen zoeken, maar dat deden ze vandaag niet.*
- 16) Wat gaat er nog meer goed? *Dat we geen ruzie maken?* Dat hadden we al. Samenspelen ziet eruit dat we geen ruzie meer maken en dat er niet wordt gevochten. Alleen als anderen jou op komen zoeken, dan wil je nog weleens ruzie maken of vechten. *Nee, dat eigenlijk ook niet meer.* Wat dan? *Als hun omen duwen en ik kom er niet tussenuit, dan schop ik wel een keer.* Oké, wat gaat er nog meer goed? *Dat anderen mij niet op komen zoeken.* Dat anderen jou niet opzoeken. En wat nog meer? *Ik zou het niet weten.*
- 17) Wat zou je graag nog willen leren? *Om niets meer te vragen aan B. en T..* Oké. Niets meer vragen aan B. en T. Wat zou je nog meer willen leren? *Dat weet ik niet.* Ik ook niet. (Stilte) *Om niet meer naar B. te kijken.* Om niet meer naar B. te kijken. Wat zou je nog meer willen leren? *Als T. mij in de klas roept, dat ik dan niet meer kijk.* Oké. Als T. je in de klas roept, dat je dan niet meer kijkt. Is er nog iets meer dat je wilt leren, of was het dit wel? *Ja.* Nu gaan er al drie dingetjes goed en drie dingetjes die je nog beter zou willen leren. Waar wil je aan gaan werken? *Aardig zijn tegen B. en T.*

18) Hoe gaat je dat lukken? *Door tijdens het buitenspelen niet meer te reageren als ze me uit komen dagen.* En wie kan jou daarbij helpen? S.? Zullen we dat aan hem vragen? *Ja, is goed.* Ga hem maar halen, dan kunnen we dat meteen doen.

(Gesprek kan ik niet verwerken, omdat de ouders van S. geen toestemming gaven om de gegevens te gebruiken.)

19) Je hebt nu aan S. gevraagd of hij jou daarbij wil helpen. S. heeft aangegeven dat hij dat ook heel graag wil. Jij ook? *Ja.* Als ik dan morgen bij het buitenspelen zou komen kijken. Wat zie ik dan? *Dat ik aardig ben tegen anderen en dat S. mij helpt als het niet lukt.* Waaraan merk ik dat het steeds beter zal gaan? *Als ik geen ruzie meer heb met B. en T.* Oké. En hoe zie ik dat? En hoe merk ik dat aan jou? *Dat ik wegloop in plaats van schop of schreeuw.* En wat zie ik dan nog meer dat er anders is? *Dat S. op een gegeven moment niet meer hoeft te helpen.*

Sterke punten benoemen: (besproken in het bijzijn van S.)

20) Wat zou je beste vriend/ vriendin zeggen over hoe jij bent wanneer jullie samen goed kunnen opschieten?

21) Wat zouden je ouders zeggen waar je goed in bent, ook al ben je nu een beetje verlegen?

Uitzonderingen benoemen: (besproken in het bijzin van S.)

22) Op welke momenten is het al wel goed gegaan, dat je geen last had van....

23) Wat was er toen anders?

24) Wat deed jij toen anders?

25) Wat deden andere kinderen anders?

Wondervraag stellen:

26) Stel dat er vanavond bij jou thuis een tovenaars zou komen, die met zijn toverstokje zou kunnen toveren dat de nare dingen waar jij last van hebt over zouden zijn, wat zou er dan morgenochtend anders zijn en wat zou je anders doen? Niemand weet dat het wonder is gebeurd. Alleen jij. Wat is er dan morgen anders? *Dat ik geen ruzie meer heb.* Dat je geen ruzie meer hebt. Oké. Wie zal de eerste zijn, na jou, die zal merken dat er een wonder gebeurd is. S. Oké en wat merkt S. dan? *Dat ik geen ruzie meer heb.* En wie merkt het nog meer? *De juf.* Wat merkt de juf dan? *Die hoeft dan niet meer te*

- mopperen en geen ruzies meer op te lossen. Wie merkt het nog meer? T. en B. Wat merken zij dan? Dat ik niet meer reageer als ze mij uitdagen.*
- 27) Wat zou dat voor verschil maken? *Dat weet ik niet. Wat zou er dan anders zijn? Dat het niet meer zo vervelend is. Wat is er dan niet meer zo vervelend? We hebben geen ruzie meer.*
- 28) Wat is er voor jou anders? *Dat ik niet de hele tijd op mijn donder krijg. Zou je dat fijn vinden? Ja. Ja?*
- 29) Wat zou er anders zijn voor juf L.? *Dat ze mij niet meer op mijn donder hoeft te geven. Dat ze je niet meer op de je donder hoeft te geven. En wat zou er anders zijn voor mij? Dat jij me niet meer op mijn donder hoeft te geven. Nou, dan wordt er toch wel veel anders, of niet?*
- 30) Zou het leuker en gezelliger worden in de klas denk je? *Ja. En waaraan zou ik dat merken dat jij het leuker en gezelliger vindt in de klas? Dat ik gewoon met S. en anderen aan het spelen ben.*
- 31) Oké. Hoe zie ik aan jou dat jij het leuker en gezelliger vindt in de klas? *Dat weet ik niet. Dat weet ik niet. Zie ik je huilen of zie ik je lachen? Lachen. Oké, wat zie ik nog meer? Een lach in mijn gezicht. En wat zie ik nog meer? Dat ik hard lach.*

Schalen:

- 32) Op een schaal van 0 tot 10 waarvan 0 “vaak niet aardig tegen anderen” is en 10 “heel vaak aardig tegen anderen” is, waar sta je nu? *Op de 4,5. Maar ik kom van de 1.*
- 33) Wat zat er in de 1? *Ik was vaak chagrijnig. Dat kwam doordat ik slecht geslapen had of een beetje werd gepest. Daarom was ik ook boos op anderen.*
- 34) Dat is knap! Hoe is het je gelukt om op de 4,5 te komen? *Nu ben ik bijna altijd aardig tegen L., S., N., T., L. en B.*
- 35) Hoe zou een stapje hoger eruit zien? *Dan probeer ik normaal te doen tegen B., T., K. en R. dan loop ik weg als ze me uit komen dagen. S. helpt mij daarbij. Waaraan kun je merken dat je op de volgende stap bent aangekomen? Dat S. mij niet meer vaak hoeft te helpen.*
- 36) Wat ga je zo meteen als eerste doen? *Oefenen om aardig te doen, door niet meer te reageren op anderen en weg te lopen als ze me uit komen dagen.*
- 37) Ik ga je donderdag vragen wat er de komende dagen allemaal al goed is gegaan. Dan kun jij me allemaal vertellen wat je allemaal al gelukt is.

De verdere uitwerking van de schaal tijdens het verdere traject is te vinden in bijlage 10.3.

Bijlage 17: Overzicht data gesprekken

In onderstaand tabel vindt u een overzicht van het proces gedurende de vijf of zes weken die ik met de kinderen heb gewerkt.

Wie?	Wat?	Wanneer?	Hoe?
Frederique en juf Marijke	Oplossingsgericht gesprek.	7 december 2009	Volgens protocol 7 - stappendans. (Video mov010)
Frederique en juf Marijke	Schaalvragen stellen.	14 december 2009	Stap 6 van 7 - stappendans. (Video mov011)
Frederique en juf Marijke	Werkboekje Kids' Skills deel 1 (rest van de week vast oefenen).	11 januari 2010	Oefenen m.b.v. de dikke duimenkaart. (Video mov023)
Frederique en juf Marijke	Werkboekje Kids' Skills deel 2 (rest van de week doorgaan met oefenen).	18 januari 2010	Invullen rest van werkboekje. (Video mov026)
Frederique en juf Marijke	Evalueren m.b.v. schaalvraag.	25 januari 2010	(Camera vergeten) zie bijlage 10.1.
Frederique en juf Marijke	Maken van een nieuwe dikke duimenkaart = happykaart.	1 februari 2010	Op de computer (Video mov040)
Frederique en juf Marijke	Evaluatie happykaart.	22 februari 2010	(Video mov043)
Frederique en juf Marijke	Feestje voorbereiden. Heeft ze zelf gedaan in de vakantie na behalen van 1 ^e dikke duimenkaart.	20 februari 2010 (in vakantie)	Samen met mama. Supporters uitgenodigd en spelletjes gedaan.
Frederique en juf Marijke	Evalueren werken met juf Marijke.	8 maart 2010	Vragenlijst invullen (Video mov048)

Wie?	Wat?	Wanneer?	Hoe?
Cleo en juf Marijke	Oplossingsgericht gesprek deel 1.	1 maart 2010	Volgens protocol 7 – stappendans (Video mov041)
Cleo en juf Marijke	Oplossingsgericht gesprek deel 2.	8 maart 2010	Volgens protocol 7 – stappendans (Video mov042)
Cleo en juf Marijke	Kids' Skills werkboekje deel 1. (Supporters uitnodigen)	22 maart 2010	Invullen 15 stappen Kids' Skills. (Video mov044)
Cleo en juf Marijke	Kids' Skills werkboekje deel 2.	29 maart 2010	Oefenen met behulp van beloningskaartjes (Video mov045)
Cleo en juf Marijke	Schaalvragen stellen	2 april 2010	Zie ook bijlage 10.2. (Video mov046)
Cleo en juf Marijke	Evaluatie door middel van schaalvraag. Na de meivakantie gaan we door met oefenen. Als het lukt plannen we een feestje voor de klas.	19 april 2010	Zie ook bijlage 10.2. (Video mov04)
Cleo en juf Marijke	Evalueren werken met juf Marijke	26 april 2010	Vragenlijst invullen. (Video mov04B)

Wie?	Wat?	Wanneer?	Hoe?
Nico en juf Marijke	Oplossingsgericht gesprek	14 december 2009	Volgens protocol 7 – stappendans (Video mov012 en mov013)
Nico en juf Marijke	Evaluatie (Wat is er de afgelopen dagen allemaal goed gegaan?)	17 december 2009	Informeel na schooltijd op mijn eigen werkdag.
Nico en juf Marijke	Kids' Skills werkboekje deel 1. (De rest van de week oefenen met supporter.)	11 januari 2010	Invullen 15 stappen Kids' Skills (Video mov025)
Nico en juf Marijke	Kids' Skills werkboekje deel 2. (De rest van de week oefenen).	18 januari 2010	Invullen 15 stappen Kids' Skills (Video mov028)
Nico en juf Marijke	Evaluatie m.b.v. schaalvraag	25 januari 2010	Schaalvraag (Camera vergeten)
Nico en juf Marijke	Oefenen in de klas en met buitenspelen. Evaluatie na een aantal weken.	22 februari 2010	Feestje voorbereiden. (Video mov047)
Nico en juf Marijke	Evalueren werken met juf Marijke (Nico heeft feestje nog niet gevierd.)	26 april 2010	Vragenlijst invullen (Video mov049)

Bijlage 18.1: Evaluatieformulier Frederique

Evaluatievragen

Naam: f

- 1) Hoe vond je het werken in het boekje 'Mijn Kids' Skills vaardighedenboek'?

0 0 0 ☒ 0
niet prettig prettig

- 2) Wat heb je ervan geleerd?

Mijn vaardigheid was
door gewoon naar school te gaan.

En dit heb ik ervan geleerd:
dat ik eigenlijk geen heimwee hoeft te hebben

- 3) Ben je beter geworden in je vaardigheid?

0 0 0 0 ☒
niet beter beter

0 _____ 10
9.5

- 4) Merken anderen dat jij de vaardigheid beter kunt?

0 0 ☒ 0 0
ik merk ik merk
het niet het wel

Wat is er dan anders?
Ze staren me niet meer aan en ze vragen
ook niet meer waarom ik moest huilen.

Wat doe jij nu anders?
ik doe gezellig en ik maak geen ruzie.

Wat doen anderen anders?
papa en mama zijn trots op mij.

- 5) Wanneer je nog een vaardigheid zou willen leren, zou je dan weer met dit boekje willen werken?

0 ja 0 nee ☒ misschien 0 weet niet
Waarom?
misschien hoeft ik geen vaardigheid meer te leren.

6) Heb je de vaardigheid die je wilde leren zelf gekozen?

☐ ja ☒ nee

7) Wat heeft jou geholpen om de vaardigheid te kiezen?

papa en mama en juf Marijke

8) Hoe kwam je op het idee om deze vaardigheid te kiezen?

dorste gesprekken met juf Marijke heb ik me
bedacht dat ik van mijn tante veel af zou komen

9) Heb je steun gehad aan je supporters?

☐ ☐ ☒ ☐ ☐
geen steun veel steun

10) Heb je steun gehad aan juf Marijke?

☐ ☐ ☐ ☒ ☐
geen steun veel steun

11) Wat vond je dat juf Marijke goed deed?

de gesprekken in het boekje te werken

12) Wat kan juf Marijke de volgende keer anders doen?

ze hoeft niets anders te doen

13) Juf Marijke

Luisterde niet	☐	☐	☐	☐	☒ luisterde wel
Stelde geen goede vragen	☐	☐	☒	☐	☐ stelde goede vragen
Ik voelde me niet op mijn gemak	☐	☐	☐	☒	☐ ik voelde me wel op mijn gemak
Ik voelde me niet begrepen	☐	☐	☐	☐	☒ ik voelde me begrepen
Herhaalde niet goed wat ik zei	☐	☐	☐	☒	☐ herhaalde goed wat ik zei

Bijlage 18.2: Evaluatieformulier Cleo

Evaluatievragen

Naam: C. - - -

1) Hoe vond je het werken in het boekje 'Mijn Kids' Skills vaardighedenboek'?

0 0 0 0 0
niet prettig prettig

2) Wat heb je ervan geleerd?

Mijn vaardigheid was

lietv. samen werken

En dit heb ik ervan geleerd:

deed liever en speelde niet de laas

3) Ben je beter geworden in je vaardigheid?

0 0 0 0 0
niet beter beter

0

10

8.5

4) Merken anderen dat jij de vaardigheid beter kunt?

0 0 0 0 0
ik merk ik merk
het niet het wel

Wat is er dan anders?

hebben na ook liet tegen mijn

Wat doe jij nu anders?

ook liet en niet de laas zijn

Wat doen anderen anders?

hebben ook liet tegen mijn

5) Wanneer je nog een vaardigheid zou willen leren, zou je dan weer met dit boekje willen werken?

0 ja 0 nee 0 misschien 0 weet niet

Waarom?

dat je een feestje mag geven

6) Heb je de vaardigheid die je wilde leren zelf gekozen?

☒ ja ☐ nee

7) Wat heeft jou geholpen om de vaardigheid te kiezen?

mijn supporters

8) Hoe kwam je op het idee om deze vaardigheid te kiezen?

met mama en papa

9) Heb je steun gehad aan je supporters?

0 0 0 0 ☒ veel steun
geen steun

10) Heb je steun gehad aan juf Marijke?

0 0 0 0 ☒ veel steun
geen steun

11) Wat vond je dat juf Marijke goed deed?

aan moedige

12) Wat kan juf Marijke de volgende keer anders doen?

weet ik niet

13) Juf Marijke

Luisterde niet	0	0	0	0	☒ luisterde wel
Stelde geen goede vragen	0	0	0	0	☒ stelde goede vragen
Ik voelde me niet op mijn gemak	0	0	0	0	☒ ik voelde me wel op mijn gemak
Ik voelde me niet begrepen	0	0	0	0	☒ ik voelde me begrepen
Herhaalde niet goed wat ik zei	0	0	0	0	☒ herhaalde goed wat ik zei

Bijlage 18.3: Evaluatieformulier Nico

Evaluatievragen

Naam: n

1) Hoe vond je het werken in het boekje 'Mijn Kids' Skills vaardighedenboek'?

0 0 0 0 ●
niet prettig prettig

2) Wat heb je ervan geleerd?

Mijn vaardigheid was

vaardig zijn tegen anderen

En dit heb ik ervan geleerd:

niet meer slaan & fijn spelen

3) Ben je beter geworden in je vaardigheid?

0 0 0 0 ●
niet beter beter

4) Merken anderen dat jij de vaardigheid beter kunt?

0 0 0 0 ●
ik merk ik merk
het niet het wel

Wat is er dan anders?

gezellig spelen

Wat doe jij nu anders?

niet meer slaan & niet meer uitdagen

Wat doen anderen anders?

vaardig

5) Wanneer je nog een vaardigheid zou willen leren, zou je dan weer met dit boekje willen werken?

● ja 0 nee 0 misschien 0 weet niet

Waarom?

omdat het leuk is

6) Heb je de vaardigheid die je wilde leren zelf gekozen?

☒ ja ☐ nee

7) Wat heeft jou geholpen om de vaardigheid te kiezen?

moeder & vader

8) Hoe kwam je op het idee om deze vaardigheid te kiezen?

omdat er zussie was

9) Heb je steun gehad aan je supporters?

0 0 0 0 ☒ veel steun
geen steun

10) Heb je steun gehad aan juf Marijke?

0 0 0 0 ☒ veel steun
geen steun

11) Wat vond je dat juf Marijke goed deed?

mijn behoren met vaardigheid

12) Wat kan juf Marijke de volgende keer anders doen?

niet

13) Juf Marijke

Luisterde niet	0	0	0	0	☒ luisterde wel
Stelde geen goede vragen	0	0	0	0	☒ stelde goede vragen
Ik voelde me niet op mijn gemak	0	0	0	0	☒ ik voelde me wel op mijn gemak
Ik voelde me niet begrepen	0	0	0	0	☒ ik voelde me begrepen
Herhaalde niet goed wat ik zei	0	0	0	0	☒ herhaalde goed wat ik zei

Bijlage 19: Feedback van collega's

Feedback van de Intern Begeleider:

Je kijkt naar de toekomstmogelijkheden op school m.b.t. gedragsproblematiek. Wat kunnen we doen voor het team om met z'n allen met dezelfde aanpak de kinderen te helpen? Bv. sfeer in de groep, positief benoemen van gedrag, ook de pestregels. En ook: hoe kan ik mijn collega's op de hoogte brengen van de verschillende oplossingen bij gedragsproblemen? Kunnen we samen voor een methode kiezen of vertel ik welke methodes nu gebruikt zijn en bij ons passen?

Je hebt je duidelijker een mening gevormd en bent beter 'toegerust' om die mening uit te dragen.

Je reactie op een collega, bij het hebben van een andere visie, is nu meer afgestemd op de reactie van de collega en minder vanuit je eigen gedachten over hoe het moet zijn.

Je gebruikt taal die bij de opleiding past. Blijf oppassen dat je dit naar voor de kinderen begrijpelijke taal vertaalt.

Feedback van duopartner:

Marijke, gedurende dit schooljaar heb jij veel voor onze groep betekend. Dank zij jouw studie heb jij verschillende kinderen geleerd naar hun eigen gedrag te kijken. Daarna zijn ze samen met jou en andere kinderen gaan proberen dit gedrag te verbeteren/op te lossen. Dit heeft je veel tijd, ook vrije tijd, gekost. Jij hebt het met discretie en integer gedaan. Ik denk, dat het voor jou een goede leerschool is geweest. Je bent tegen de beperkingen binnen ons onderwijsstelsel aangelopen. Wij kunnen niet alle gedragsproblemen verbeteren/oplossen. Er is hiervoor gezocht naar een juiste doorverwijzing van deze kinderen buiten school. Jij hebt veel geleerd, maar ik ook. Bedankt.

Feedback van directeur:

Met belangstelling heb ik je werkstuk gelezen. Het feit dat ik het vandaag helemaal heb doorgenomen geeft wel aan dat ik er door geboeid geraakt ben.

Ik vind het een professioneel werkstuk. Misschien is het teleurstellend als ik opmerk dat ik niet anders had verwacht.

Bij voorbaat een felicitatie voor het volbrengen van deze taak.